

INTEGRÁCIA

Interdisciplinárny odborný časopis o inováciách riešení nepriaznivých sociálnych situácií občanov | Číslo 1-2 / 2017. Ročník 27. Október 2017

Integrácia komunity irackých kresťanov na Slovensku v praxi

***Riadky z nórskeho denníka
– dobrovoľnícka práca s utečencami***

Následky vojny a eliminovanie ich dopadu

***Názory sociálnych pracovníkov detských domovov
na spoluprácu s rodinou, subjektami a vzdelávanie***

Metóda Reuvena Feuersteina v praxi

Na ceste...

Obsah

- 3 Editoriál
- 4 Riadky z nórskeho denníka
– dobrovoľnícka práca s utečencami / Ed Spalek
- 8 Integrácia komunity irackých kresťanov
na Slovensku v praxi / Miroslav Janák
- 14 Moje skúsenosti s integráciou / Silvia Morávková
- 19 Následky vojny a eliminovanie ich dopadu
/ Slavoj Krupa
- 25 Názory sociálnych pracovníkov detských domovov
na spoluprácu s rodinou, subjektami a vzdelávanie
/ Jana Guttenová, Elena Gažiková
- 33 Metoda Reuvena Feuersteina v praxi / Petra Dočkalová
- 41 Čo môže dať metóda inštrumentálneho obohatenia
prof. Reuvena Feuersteina sociálnym pracovníkom?
/ Eva Krššáková, Naděžda Dvořáková
- 48 Komunitné centrum v kontexte potrieb rodín s členom
so zdravotným znevýhodnením
/ Eva Krššáková, Martina Gymerská
- 54 Na ceste... / Jana Pondušová
- 59 Komunitné sociálne služby regiónu Rogaland v Nórsku
/ Slavomír Krupa

INTEGRÁCIA

Interdisciplinárny časopis o inováciách
riešení nepriaznivých sociálnych situácií občanov

VYDALA A SPRACOVALA:

Rada pre poradenstvo v sociálnej práci,
Františkánska 2, 811 01 Bratislava.
IČO: 30812682
Tel./Fax: 02/54418243;
e-mail: radaba@rpsp.sk

REDAKČNÁ RADA:

Šéfredaktorka:
Lucia Cangárová

Členovia:
PhDr. Miroslav Cangár, PhD.
PhDr. Soňa Holúbková,
Mgr. Eva Krššáková,
Doc. PhDr. Slavomír Krupa Phd., – odborný garant
PhDr. Judita Varcholová.

GRAFICKÁ ÚPRAVA:

Juraj Mrocek

TLAČ:

Copygraf s.r.o., Domkárska 15, 821 05 Bratislava

OBJEDNÁVKY ZASIELAJTE NA ADRESU:

Rada pre poradenstvo
v sociálnej práci, Františkánska 2,
811 01 Bratislava.
Časopis Integrácia je zapísaný v zozname periodickej
tlačky MK SR. pod ev. číslom 4432/11.
Cena výtlačku: 4 €.
Elektronické predplatné: 1,5 €.
Fotka titulnej strany:
Samuel Paška,
archív DSS Adamovské Kochanovce

Časopis Integrácia (1-2/2017)
vyšiel za finančnej podpory MPSVaR.

ISSN 1336-2011

● Milí čitatelia,

V rukách držíte Integráciu I-II 2017.

Sme vďační, že sa jej a ľuďom okolo stále darí. Ako každá vec, ak sa snažíte, aby bola dobrá, väčšinou to nie je jednoduché, no nakoniec výsledok práce všetkých okolo nej ukáže, koľko síl do toho vložili.

Preto by sme sa čo najsrdečnejšie chceli poďakovať každému prispievateľovi, editorovi, prekladateľovi, zostavovateľovi a ostatným technickým pomocníkom za to, že tu Integráciu máme už 26 rokov.

V aktuálnom dvojčíse budete môcť čítať o mimoriadne dôležitých témach, akými sú integrácia cudzincov, utečenectvo, dobrovoľníctvo, Feuersteinova metóda, koncepty moderných technológií implementujúcich sa do nášho života a ďalšie.

RIADKY Z NÓRSKEHO DENNÍKA – DOBROVOLNÍCKA PRÁCA S UTEČENCAMI

Edward Spalek

4

Aj keď som sa nikdy nebál toho, že pôjdem raz do penzie, zdalo sa mi zmysluplné, aby som sa poistil proti tej náhlej nečinnosti. Nerobiť nič je to isté, ako cítiť sa nepoužiteľným. Nech príde, čo má, myslel som predovšetkým na to, aby sa mi podarilo zachovať si farby, ktoré potvrdzovali, že som stále nažive a nestáva sa zo mňa starý chradnuci človek.

Vedel som, že mám niekoľko celoživotných záujmov, ktoré práve teraz môžem znovu odkryť a budovať na nich moje dni penzie: písanie – tým som sa postaral o kreatívnu stránku, základnú ľudskú potrebu, ďalej objavovanie – tým som sa postaral o potrebu pomáhať a starať sa o druhých. Ale bola tu ešte jedna vec, ktorú som sa s podporou zo strany mojej rodiny, rozhodol rozvíjať: podieľať sa na tom, aby bol svet lepším miestom.

Nedá sa to dosiahnuť nenávisťou, nehľadiac na to, aká príčina za ňou stojí. Nedá sa to dosiahnuť ani nedôverou alebo tvrdením, že len ja som ten, kto má pravdu. A opýtal by som sa všetkých, ktorí bezhranične hovoria o láske k Bohu: dokáže byť Boh lásky uctievaný ľuďmi, ktorí si navzájom ubližujú?

Akonáhle som sa začal zaoberať touto pomerne jednoduchou myšlienkou, k tomu, aby sme sa spolu s mojou manželkou Brit stali *flyktinguider*, teda sprievodcami utečencov, stačili dve ďalšie veci. Prvá bola jednoduchá: nemožnosť popierania faktu, že v každom kúte sveta sú ľudia vyhánaní zo svojich domovov vojnou, nenávisťou, hladom a rôznymi inými druhmi prenasledovania.

Druhou vecou bol refrén piesne, pôvodne básne, napísanej v dialekte mesta, v ktorom sa narodila moja žena Brit:

Kan eg gjør någe med det?

Dokážem s tým niečo urobiť?

(text Gunnar Roaldkvam,
melódia Sigvart Dagsland)

Môj záver je tento: budeme sa jednoducho mračiť a prejavovať lútosť alebo nájdeme spôsob, ako konať? Volba je na nás.

Zámer, ktorý stojí za dohodou o sprevádzaní utečencov, pod hlavičkou Nórskeho červeného kríža, je výzva pre obyčajných ľudí – podporovať utečencov, ktorým bol príslušnými úradmi pridelený status potreby trvalého azylu. Dobrovoľníci sú spojení s jednotlivcami alebo rodinami, ktoré si želajú byť zapojené do tohto programu počas obdobia 9 mesiacov (čo sa v praxi často predĺži a v mnohých prípadoch toto spojenie vedie k trvalým priateľstvám). Počas neho robia spoločne všetko preto, aby sa status utečenca zmenil z „toho na okraji spoločnosti“ na plnohodnotného a užitočného člena vo vnútri spoločnosti. Táto činnosť je doplnková k zákonu stanoveným postupom regionálnych úradov, ktoré musí utečenec akceptovať. Je to predovšetkým povinnosť zúčastniť sa dvojročného všeobecného vzdelávania (pre tých, ktorým chýba dokázateľná kvalifikácia) a výučby nórskeho jazyka.

Existuje u nás pomerne bežný mylný názor – aj ja som ho pred 8 rokmi, keď sme začali ako sprievodcovia, mal: myslel som si, že MY budeme tí, ktorí budú dávať, učiť a pomáhať. Pravda týchto rokov je však taká, že sme dostali minimálne toľko, koľko sme dávali druhým. Predovšetkým mi rezonuje rešpekt a úcta, zistil som, že mládež z týchto krajín disponuje kultúrne vrodenuú úctou k starším ako sú oni.

Učíme sa byť viac skromnými, keď vidíme, že tí, čo prežili a trpeli oveľa viac ako my, len sporadicky hovoria o svojich procesoch ... zneužívaní ... mučení ...

Dovoľte mi, aby som vám povedal niečo o spektre ľudí, s ktorými sme sa počas dobrovoľníckej práce stretli. Pochádzajú z Číny, Sýrie,

5

Sudánu, Afganistanu a najmä z Eritree. Okrem výnimky, ktorú predstavoval pár v strednom veku so statusom utečencov pod ochranou OSN, pred politickým prenasledovaním, všetci ostatní utiekli z ich krajiny pre ozbrojený konflikt priamo v ich domovoch ...

Vojna a jej dôsledky. Takmer v každom prípade útek trval niekoľko mesiacov, vyžadoval si internovanie (niekedy aj viac ako raz) v táboroch počas cesty, v Taliansku, Grécku, Francúzsku, Nemecku, Dánsku, Švédsku, ... a ešte predtým samozrejme platbu tým, ktorí z prevádzania utečencov cez hranice profitujú. Jeden muž sa dostal so svojou ženou až do mesta Peshawar ale nemohol si dovoliť zaplatiť sumu za pašovanie oboch za hranice. Jeho žena sa musela vrátiť späť do Kábulu a trvalo takmer 5 rokov, kým sa znovu uvideli. Iný, mladší muž, ktorý sa dostal do Grécka z Turecka v preplnenom gumenom čle spolu s bratom, keď boli v teenagerskom veku. Ich rodičia ich nabádali, aby utiekli. Hovorili im, že je stále lepšie žiť na uliciach v Európe, aj keď by mali byť žobrákmi, ako sa vrátiť do Sýrie. A tak vydržal.

Jeho životaschopnosť a odolnosť je spoločným znakom všetkých utečencov. Videl som ju znovu a znovu v našich priateľoch z tých

ďalekých krajín. Pretože je nevyhnutnosťou na prežitie. Všetci veľmi dobre vieme, že niektorým sa doslova nepodarí dostať sa na breh živý. Ale pre tých, ktorí sa po náročnej ceste, často v otrasných podmienkach, postavili na suchú zem, stále čakajú vlny, ktoré ich môžu pohltiť. Všetko je o psychike.

Možnože útek znamená aj inteligenciu a dostatok odvahy. Sú to predispozície potrebné na to, aby sa človek dokázal učiť rýchlo, osvojil si cudzí jazyk, našiel si prácu a dokonca sa dostal aj na univerzitu (s našimi priateľmi sa tak stalo dvakrát).

Áno, je to možné. A tento jav sa objavuje častejšie, ako by ste si mysleli. Na mnoho ľudí, prekonávajúcich bariéry je len veľmi málo podvodníkov – a my sme sa so žiadnym nestretli.

Najdôležitejšou časťou role sprievodcu utečencov je pomôcť prekonať vzniknutú priepasť medzi snom a realitou. Jedenkrát týždenne na dve hodiny, niekedy aj viac, som k dispozícii: počúvam, rozprávam sa, načúvam čítaniu kvôli lepšiemu osvojeniu si jazyka, to všetko v nórcine, popri šálke kávy. Pomoc vyžaduje prácu na pol úväzok ... jednoduché, vysvetľujúce formulácie ... asistancia pri komunikácii s úradmi, prechádzky, objavovanie nových kultúrnych možností, predstavenie rodiny, priateľov, ... Výber je široký,

a celý môj zámer vysvetlený v jednom víťacom a otvorenom úsmeve.

V Nórsku je to úsmev stelesnený aj našim kráľom (ktorý bol považovaný za prisťahovalca, jeho starý otec pochádza z Dánska) a celou kráľovskou rodinou.

Oni sú inšpiratívnym príkladom. Bez nich by politici s nedôverou k imigrantom mohli so sebou strhnúť viacero pochyb a diskusií. Aj napriek tomu však súčasná vláda drasticky znížila kvóty pre žiadateľov o azyl. V roku 2016 len cca 16.000 utečencov dostalo povolenie na pobyt. Pre malú krajinu s 5,4 miliónmi obyvateľov, je to asi 0,3% populácie, len malá časť rozptýlená po 411 územných celkoch v krajine, od Oslo až po severný výbežok, od Stavangeru až po ruské hranice.

Samozrejme, celkovo je to oveľa viac. Odjakživa, ako prišla prvá vlna „moderných“

prisťahovalcov zo 70tych rokov 20. storočia, po Vietname, Nórsko naplnia svoju povest' garancie ochrany tým, ktorí ju potrebujú. Dôvodom je, že veľká časť tých, ktorým bol priznaný azyl, sú dnes úspešne integrovaní v spoločnosti. Anders Behring Breivik, terorista, ktorý v roku 2011 zavraždil 77 ľudí, nebol utečenec, imigrant ale bol etnický Nórom.

Kultúrna a rasová asimilácia je proces, ktorý podľa môjho názoru, nedokáže nikto zastaviť. Je to súčasť evolúcie, nič viac, nič menej. Je to zmena od rôznorodých prúdov k silnej jednote, v skratke potreba jednotného sveta.

Ak sa niekedy rozhodnete stať dobrovoľníkom, napríklad aj sprievodcom utečencov, priďate sa k množstvu iných ľudí, pre ktorých sa takáto pomoc stala vecou osobného šťastia.

Stavanger, 19. apríl 2017

LINES FROM A NORWEGIAN NOTEBOOK – VOLUNTARY WORK WITH REFUGEES

Although I never feared becoming a pensioner it seemed only sensible to insure against the risk of sudden inactivity. Doing nothing is the same as feeling useless. Come what may I meant to prevent the colours that confirmed I was alive from fading.

There were several lifelong interests I could now take out of the dark and plant in the rich soil of my retirement: writing – that took care of *the creative*, a basic human need; exploring – that took care of another... But there was one thing I wished to increase beyond the opportunities given by family and friends, the most important of all occupations: that of taking part in making the world a better place.

It can't be done by hate, whatever the cause of hate might be. It can't be done by distrust, or by self-righteousness. And I would ask all those professing a belief in a loving God to consider: can a God of love be served by people hurting and harming one another?

Once this simple philosophy was established there were just two things which made my wife and I decide to volunteer to become *flyktingguider*, refugee guides. The first was the impossibility of denying a fact: the fact that in every corner of the world our fellow human beings are being driven from their homes by war and famine, poverty and all manner of persecution.

The second was the chorus of a song, originally a poem in the dialect of the town my wife was born in:

Kan eg gjørr någe med det?

Can I do something about it?

(text Gunnar Roaldkvam, melody Sigvart Dagsland)

The inference is this: are we simply going to frown and express regret, or are we going to find a way to act. The choice is ours.

The intention underlying the *flyktingguide* arrangement run by the Norwegian Red Cross is for ordinary people to support those refugees accepted by the immigration authorities as in need of permanent asylum. Volunteers are twinned with individuals or families wishing to take part in the scheme for an initial period of nine months (in practice often extended and, in many cases, leading to a lasting friendship), during which they help in any way they can to ease the progression from being on the outside to becoming a useful member on the inside of Society. This is supplementary to provision which, by law, the local authorities are obliged to make – and the refugee obliged to accept, the most important being a two year, full time general education (for those lacking recognized qualifications) and the teaching of Norwegian.

There's a common misconception which I too shared when, eight years ago, we started as guides: I thought that we would be the ones who'd give, the ones who'd teach, the ones who'd help. The truth is we've been given at least as much as we've been able to give, among which is respect; I've found that younger generations from those countries about which I've gained an insight have an in-built cultural courtesy towards those older than themselves.

You learn to be more humble when you see that those who've suffered so much more than you have rarely talk about their trials...maltreatment...torture...

Let me tell you something of the spectrum of our own encounters with the dispossessed. They've come from China, Syria, the Sudan, Afghanistan and – by far the most – from Eritrea. With the exception of one middle-aged couple with their designation as United Nations' refugees, the victims of political persecution,

all have fled because of armed oppression...war and its results. In nearly every case the flight took many months, requiring internment (often more than once) in transit camps along the way, in Italy, Greece, France, Germany, Denmark, Sweden...; and before that payment to those profiteering from the smuggling of human beings over borders. One man reached Peshawar with his wife but couldn't afford what was demanded for them both to escape. She went back to Kabul and it would be five years before they'd see each other again. Another, younger man who'd crossed to Greece from Turkey in a crowded rubber dinghy with his brother, a minor in his early teens, was exhorted by their parents not to give up. It was far better, they said, to live a beggar on the streets of Europe than to return to them in Syria. So he held out.

His resilience is a common factor. I've seen it time and again in these, our friends from overseas. Because it's a prerequisite for survival. We know all too well that many literally drown, but for those reaching land there are still waves to swamp you, psychologically.

Maybe too escaping takes intelligence and a lot of courage, qualities making for the motivation needed to learn quickly, to become proficient in a foreign tongue, to find a job and even (we've known this happen twice) progress to university.

Yes, it's possible. It occurs more often than you'd think, for contrary to what people raising barriers claim there are few scroungers – none we've met.

The most important part of being a *flyktingguide* is helping bridge the gap between the dream and the reality. Once a week for two hours, sometimes more, I'm available: listening, talking, hearing reading, all in Norwegian, over a cup of coffee;

helping seek a part-time job...a flat; explaining forms...assisting dealing with officialdom; going for walks, exploring cultural possibilities; introducing family, other friends... The choice is broad, the intention summed up in a welcoming smile.

In Norway it's a smile embodied in the king (who has referred to himself as an immigrant, his grandfather having come from Denmark) and the royal family. Theirs has been an inspiring example. Without it politicians of the distrustful kind might well have swept more doubters with them. Even so the present government has drastically reduced the number of those allowed to seek asylum. In 2016 roughly 16000 refugees were given residence permits. For a small land with 5.4 million inhabitants this is 0.3% of the population, a tiny fraction which is spread among 411 urban and rural districts throughout the country, from Oslo to the North Cape, from Stavanger to the Russian border.

But of course there are far more than that, for ever since the first wave of modern day refugees came, from Vietnam in the 1970's, Norway has lived up to its idealistic reputation, granting protection to the oppressed. The point is that by far the greater part of those who have received asylum is successfully integrated. Anders Behring Breivik, the terrorist who killed 77 people in 2011, wasn't an immigrant but an ethnic Norwegian.

Cultural and racial assimilation is a process which, in my opinion, none can stop. It's evolution, nothing less, the changing of the multiply flawed into the singly strong, in short the emergence of a world united. If – for instance as a refugee guide – you join the trend you'll find that it's a thing of beauty.

E.S. Stavanger, 19th April 2017

INTEGRÁCIA KOMUNITY IRACKÝCH KREŠŤANOV NA SLOVENSKU V PRAXI

Miroslav Janák

8

ABSTRAKT:

Príspevok popisuje začiatky, priebeh a súčasný stav integrácie irackej komunity na Slovensku. Venuje sa predovšetkým vymenovaniu a popisu kľúčových problémov, ktorým čelí občianske združenie Pokoj a dobro realizujúce predmetnú integráciu, pričom sa snaží paralelne uvádzať príklady praktickej interpretácie týchto výziev. Prináša predstavu o rozsahu a komplexnosti integračného projektu a je úvodným článkom budúcich predpokladaných výskumných aktivít.

Kľúčové slová: integrácia, projekt, utečenci, Irak

Úvod

V roku 2015 prijala slovenská vláda politické rozhodnutie v zmysle relokácie skupiny utečencov z Iraku. Počet prijatých klientov bol stanovený na 149 osôb. Toto rozhodnutie bolo zaregistrované donorskou organizáciou z USA, ktorá v danom období hľadala partnerské krajiny pre alokáciu projektov dotovaných svojimi fondmi (bez slovenských financií). Po vzájomnej komunikácii došlo ku konsenzu, na základe ktorého začal štát hľadať realizátora črtajúcej sa integrácie. Oslovené bolo aj občianske združenie vo Výčapoch-Opatovciach pri Nitre s názvom Pokoj a dobro – pomoc utečencom. Išlo však o mladú organizáciu bez predošlých referencií s ešte len budujúcou sa štruktúrou. V pozícii garanta integrácie sa preto k občianskemu združeniu a migračnému úradu ako tretí zmluvný partner pridal aj nitriansky biskupský úrad zastupovaný mons. Viliamom Judákom. Projekt svojou aktívnou účasťou podporuje aj Diecézna charita Nitra.

Tento príspevok v hrubých obrysoch opisuje priebeh a stav integrácie komunity irackých kresťanov na Slovensku v období po absolvovaní pobytu v záchytnom karanténnom tábore v Humennom a po udelení azylu, teda približne od februára 2016. Skutočnosti sú konštatované a hodnotené v poslednej časti roka 2017, teda

približne 14 mesiacov pred ukončením trojročného integračného projektu. Zámerom autorov bolo praktickým spôsobom uviesť a aspoň čiastočne popísať hlavné výzvy a oblasti pokryté predmetnou integráciou.

1. SÚČASNÝ STAV KOMUNITY

Viac než polovica rodín pôvodnej komunity sa vrátila späť do Iraku, stalo sa tak postupne v úvodnej etape projektu. Dôvody na vzdanie sa azylu a návrat do vlasti sú rôzne, od jazykových (neschopnosť, prípadne neochota učiť sa nový jazyk), cez integračné (problém s prispôbovaním sa novému spôsobu života), až po ekonomické (pocit väčšej finančnej istoty v rodnej krajine, prípadne sen o následnom vycestovaní inam). Väčšinou súvisia s nenaplnením nereálnych očakávaní, ktoré boli u klientov z rozličných subjektívnych i objektívnych príčin vzbudené ešte pred príchodom na Slovensko. Svoju úlohu zohrala aj uzavretosť a prirodzená nedôvera klientov pri komunikovaní problémov a situácií, ktoré predchádzali návratu domov. Prvok výrazného prepojenia rodinných štruktúr je navyše v irackej kultúre tak silný, že rozhodnutie sa starších členov rodiny pre návrat museli mladší (deti a vnúčatá) v niektorých prípadoch jednoducho rešpektovať.

Omša Hronský Beňadik

9

K 1.12.2017 tvorilo irackú komunitu 66 osôb žijúcich v 13 rodinách, z toho 11 rodín žije v Nitre, 2 rodiny v obci Výčapy-Opatovce. Komunitu tvoria ľudia z rozličných vekových skupín od minimálneho veku (3 deti boli narodené už na Slovensku) až do veku 67 rokov. Zloženie komunity je heterogénne i z pohľadu početnosti rodín, pričom najmenšie rodiny sú 3-členné, naopak v najväčšej domácnosti žije 10 osôb. Výber a formovanie komunity realizované ešte v Iraku presiahlo tiež viaceré typy rodín z pohľadu ich pôvodného ekonomického a sociálneho statusu, resp. zamestnaní a pozícií, ktoré v rodnej krajine zastávali. Spomenuté komunitné zloženie vypovedá o unikátnosti projektu a špecifickosti realizovanej integrácie i na celoštátnej úrovni, a to z hľadiska jej rozsahu i obsahu.

2. STOTOŽNENIE SA S PODSTATOU A CIEĽMI INTEGRÁCIE

Pozadie integračných aktivít zameraných na klientov, ktorí sa na Slovensko dostali v rámci štandardnej migrácie (vzdelanie, pracovné dôvody a pod.), je v porovnaní so situáciou v nami popisovanom projekte odlišné, tak ako je odlišný status migranta a utečenca a ich vnímanie. Predovšetkým v úvode projektu sme pozorovali odlišnosť nastavenia spoločenského vnímania celej záležitosti, nakoľko prišla veľká (zdanlivo

homogénna) skupina cudzincov v polohe utečencov z vyslovene vojnovnej situácie. Médiá, spoločnosť a napokon i členovia projektového tímu ich teda prirodzene na ľudskej úrovni často spracovali ako chudákov, ktorým treba pomôcť. Zotrvávanie v takomto percepčnom nastavení a snaha pomôcť utečencom všetkými dostupnými spôsobmi však môže byť časom skôr v rozpore s integračnými princípmi, predovšetkým pri problematickej definícii pomoci ako takej. V zmysle skutočnej integrácie a z pohľadu dlhodobých cieľov je totiž dôležitejšie klientov skôr sprevádzať a učiť ich samostatnosti, než sprostredkovať im okamžitú a konkrétnu pomoc. Na druhej strane nemôžete učiť samostatnosti človeka bez bývania a bez základných znalostí o spôsobe fungovania preňho tak nového prostredia (neznalosť pomerov a pravidiel, neznalosť nielen reči ale často ani latinskej abecedy a i.). Po ich príchode do slovenskej reality sa združenie muselo postarať o zabezpečenie základných životných a rodinných potrieb, čoho v tom čase sami celkom prirodzene neboli schopní. Tento každodenný rozpor medzi pomocou okamžitou a pomocou skutočne integračnou, teda so zreteľom na systémové budovanie ich nezávislosti, bol hlavne v prvom roku riešenia projektu obrovskou výzvou pre pracovný integračný tím, no i pre mnohých dobrovoľníkov a podporovateľov irackej komunity.

Spišský hrad

10

3. MANAŽMENT A PRÁCA V TÍME

Práca s komunitou tak rozsiahlou a pestrou si od začiatku vyžadovala širšie personálne i časové nasadenie. Štandardné integračné vzťahy medzi klientmi (resp. rodinami) a ich sociálnymi pracovníkmi by vzhľadom na šírku vzniknutých problémov a situácií nedokázali naplniť reálne potreby. Združenie Pokoj a dobro preto sformovalo a postupom času podľa reálneho stavu upravovalo zloženie pracovného integračného tímu. Popri sociálnych pracovníkoch tak boli súčasťou projektu aj administratívna asistentka, špeciálna referentka pre pracovnú integráciu, pracovníčka agendy špeciálnych komunitných skupín (neskôr i komunitného centra) a samozrejme niekoľko tlmočníkov (v úvode projektu minimálne 3 osoby), bez ktorých by komunikácia a teda ani integrácia nebola možná (len zopár klientov malo komunikačne postačujúce znalosti angličtiny). Ďalšou špeciálnou (vopred neplánovanou) pracovnou pozíciou vyplývajúcou z potrieb klientov sa stal post komunitného lídra, čiže komunikačného a kontaktného „dôstojníka“ vybraného spomedzi rešpektovaných členov irackej komunity. Navyše, zároveň s týmito stabilnými (zamestnaneckými) pozíciami boli do priebehu integrácie zapojení mnohí pedagógovia, asistenti, doučovací personál, dobrovoľníci a ďalší. Prítomnosť všetkých týchto členov integračného personálu bola a je veľkou výhodou, zároveň môže byť však pri zlom

manažmente a nezdarnej komunikácii živnou pôdou pre vytváranie nejasností a napätí, prípadne môže konkrétnu riešenie záležitosť predovšetkým časovo komplikovať. Pochopiť to môžeme na príklade situácie, kde je kvôli nedodržaniu pracovných predpisov potrebná komunikácia medzi utečencom a jeho zamestnávateľom. V štandardnom slovenskom prostredí by si zamestnanec a jeho šéf problém oddiskutovali sami. V prípade irackých klientov je potrebné zapojenie tlmočníka, nakoľko je obsahové porozumenie rozhodujúcim prvkom riešenia. Právo, ba až povinnosť zorientovať sa v situácii má však aj projektová pracovníčka pre pracovnú integráciu, nakoľko pohovor a prijatie utečenca do zamestnania od začiatku komunikovala a zariaďovala práve ona a z pohľadu budúcnosti bude riešiť aj všetky potenciálne problémy v personálnej alebo pracovno-právnej rovine. Okrem nej je však úplne prirodzené, aby o celej situácii vedela aj sociálna pracovníčka tohto utečenca, pretože ona s ním pracuje na úrovni osobnej ale i rodinnej, čiže potrebuje chápať pozadie, kontext a možné dôsledky diskutovaných problémov. Navyše, ak sú problémy vážnejšieho charakteru, je vhodné ak o nich bude informovaný i projektový manažér (s možnosťou rozhodnúť sa zapojiť do riešenia). Z pôvodnej komunikácie dvoch ľudí sa tak môže vyklúť multi-komunikácia medzi 6 osobami, čo si vyžaduje skutočne dobré a praktické nastavenie

Popradské pleso

11

komunikačných pravidiel a kanálov, zvládnutie zdieľania informácií a manažovania hľadania a uplatňovania riešenia. Všetko samozrejme s dôrazom na klienta, jeho porozumenie a jeho jedinečnosť pri realizácii relevantných rozhodovacích procesov. Práca v širokom odbornom tíme je teda popri svojich nezanedbateľných prínosoch ďalšou veľkou výzvou pre projektový tím a jeho vedenie.

4. PREKONÁVANIE KULTÚRNYCH ROZDIELOV

Najviac očakávanou a prirodzenou integračnou výzvou boli kultúrne rozdiely medzi irackými občanmi a majoritnou spoločnosťou - Slováckmi.

V súlade s očakávaniami môžeme potvrdiť, že po úvodnom záblesku pozitívnych emócií a nálad (radosť zo získania bezpečia a prirodzený optimizmus zo začiatku čohosi nového) a po strete s každodennou realitou systému, ktorý predpokladá celkom odlišné riešenia a prístupy takmer v každej oblasti života, boli členovia irackej komunity vystavení nemalému kultúrnemu šoku a tlakom na jednotlivcov i celé rodiny.

Oblasť kultúrnych rozdielov je sama o sebe široká a predpokladajme, že bude budúcim objektom rozsiahlejšieho vedeckého výskumu. Z praktického hľadiska je však najmarkantnejším rozdielom vplyvujúcim na samostatnosť a nezávislosť klientov, celkom iné vnímanie rolí muža

Štrbské pleso

Tomášovský výhľad

a ženy v živote spoločnosti i rodiny. V rozpore so systémom na Slovensku je iracká rodina zvyčajne nastavená tak, že jej ekonomické potreby kompletne pokrýva muž - otec (prípadne viacerí chlapi v danej rodine). Povinnosti žien sú v porovnaní s našimi zvykmi zúžené na starostlivosť o deti a riadenie každodenného chodu domácnosti (varenie, upratovanie). Zachovanie týchto tradícií sa však zdá vo väčšine prípadov z dlhodobého hľadiska nereálne, nakoľko by príjem muža musel predstavovať slovenský nadštandard, čo je skôr nedosiahnuteľné. Primäť irackú ženu na hranici štyridsiatky (čiže približne 20 rokov pred potenciálnym dôchodkom) čo i len

rozmyšľať o hľadaní klasického pracovného úväzku je – bez toho, aby sme sa jej vzhľadom na zaužívaný spôsob života čudovali - rovnako problematické.

Niektoré z kultúrnych rozdielov sú i s akceptovaním adaptačných predpokladov každého klienta spracovateľné a redukovateľné na úrovni mesiacov. Odpovede na mnohé otázky a prístup v často kritických oblastiach života však môže vyžadovať i roky pôsobenia systémových a integračných vplyvov, a vo výsledku nebude výsledkom relatívne krátkej projektovej integrácie, ale osobným úspechom konkrétneho irackého muža alebo ženy.

Spišský hrad – rodina

5. EKONOMICKÉ ŠPECIFIKUM REALIZOVANEJ INTEGRÁCIE

Ďalšou zo spomenutých projektových výziev je reverzný ekonomický spád realizovaného presídlenia utečencov. Je dôležité uvedomiť si, že Irak bol v časoch pred vojnovými konfliktami a vyhrotením bezpečnostnej situácie krajinou bohatšou než Slovensko. Prírodné zdroje držali ekonomiku na vysokej úrovni, čistý rozdiel medzi príjmami rodiny a cenou života bol v porovnaní so Slovenskom priepastne pohodlný. Vzhľadom k tomu máme vlastne za úlohu realizovať integráciu utečencov, ktorí, ak vyvinú aktívne úsilie a nasadia svoje schopnosti a pozitívny prístup v prospech dobrého integrovania sa (čiže ak vďaka svojej snahe uspejú), dosiahnu v našej krajine život samostatný a bezpečný, no ekonomicky stále horší a menej pohodlný, než na aký boli zvyknutí v Iraku. Prirodzene sa obľúkom dostávame k problému s motiváciou.

Praktickou paralelou tohto ekonomického špecifika môže byť situácia, keď ani opakovaným úsilím nedokážete vysvetliť Iračanovi vo veku 50 rokov koncept šetrenia energie (zhasínanie svetla, vypínanie kúrenia, zastavovanie vody), nakoľko vo svojom doterajšom živote nikdy s ničím podobným konfrontovaný nebol. Nad takéto konkrétne prípady však vytrča všeobecný problém motivácie klientov integrovať sa, spôsobený z výraznej časti i popísaným ekonomickým špecifikom rozdielnosti oboch krajín.

ING. MIROSLAV JANÁK, PHD.

Je inžinierom v oblasti výrobných technológií. Po niekoľkoročnom pôsobení v pozícii vysokoškolského pedagóga a vedeckého pracovníka na Fakulte výrobných technológií v Prešove prijal výzvu zapojiť sa do projektu v oblasti sociálnej práce. Takmer rok pôsobí ako projektový manažér občianskeho združenia Pokoj a dobro, ktoré je realizátorom integrácie komunitou irackých kresťanov na Slovensku.

Fotky su z archivu Pokoj a dobro, n.o.

6. ZÁVER

Projekt integrácie komunity irackých kresťanov na Slovensku je v Nitre a jej okolí realizovaný občianskym združením Pokoj a dobro – pomoc utečencom, v súčinnosti s partnerskými biskupským a migračným úradom. Komunita klientov a na ňu sa viažuce kultúrne rozdiely predstavujú každodenné výzvy pre pracovný tím združenia, no zároveň podnety pre vytváranie a formulovanie integračných pravidiel a podporných systémových nastavení pre budúcnosť. Projekt preto nemôžeme chápať len ako súhrn dobrých výsledkov či zlyhaní v oblasti sociálnej práce, ale ako komplexnú entitu predstavujúcu v jednom širokom a rozvetvenom balíčku zároveň výzvu, prácu, riešenia, úspechy, zlyhania, opakované snahy i získané skúsenosti.

Reálny stupeň integrácie komunity v aktuálnom zložení je vzhľadom na podmienky a prostriedky veľmi dobrý a nabáda k produkovaniu užitočných výstupov i mimo hranice projektu. Rozsah i obsah projektu je unikátny a špecifický a v spolupráci s akademickou obcou predstavuje nemalé možnosti pre výskum v oblasti sociálnej práce, migrácie a inklúzie v slovenských podmienkach.

Tatry

MOJE SKÚSENOSTI S INTEGRÁCIOU

Silvia Morávková

14 Moja práca s asýrskymi kresťanmi v Nitre sa začala v auguste 2016 a oficiálne skončila v septembri tohto roka. No vnímam to, že skončila moja pozícia na papieri, keďže sme spoločnými silami s ostatným tímom v organizácii splnili ciele, ktoré vyplývali z môjho pracovného zaradenia, no priateľské vzťahy ktoré sa vytvorili v našom tíme a irackej rodine, s ktorou som pracovala, pokračujú...

Pred rokom ma oslovili z občianskeho združenia Pokoj a dobro, ktoré realizuje projekt presídlenia a integrácie asýrskych kresťanov v Nitre a okolí. Do projektu som bola prizvaná na pozíciu špeciálnej asistentky pre dieťa so zníženou schopnosťou učenia – dieťa so zdravotným znevýhodnením. Bola to pre mňa zaujímavá ponuka, keďže som sa aj v minulosti venovala deťom so zdravotným postihnutím – s autizmom, a práve aj tento chlapec sa javil ako dieťa s pervazívnou vývojovou poruchou. Bola to zároveň výzva, keďže sa jednalo o takúto špecifickú cieľovú skupinu, akou sú utečenci.

Na prvé stretnutie s rodinou „môjho chlapca“, s ktorým som mala pracovať, ma zobrala ich sociálna pracovníčka. Návšteva prebiehala u nich doma (v prenajatom byte), kde sme sa mali zoznámiť a stanoviť si ďalšie kroky. Hneď po príchode do rodiny som bola prekvapená z viacerých vecí a z niektorých skutočností až kultúrne šokovaná. Bolo to priamo pri príchode do ich rodiny – pri prvom stretnutí, kedy ma vrúcne vítali podaním ruky, tromi bozkami na líce a širokým úsmevom, ako by sme boli dlhoroční priatelia. Usadili ma v obývačke a bez pýtania, či si niečo dám, ma pohostili - priniesli čierny čaj a doma zhotovené iracké špeciality a boli v očakávaní, či mi bude chutiť. Zloženie ich rodiny bolo v tom čase: otec, matka bola tehotná s tretím dieťaťom, starší chlapec,

s ktorým som mala pracovať mal takmer 10 rokov a mal ešte mladšieho brata vo veku 2,5 roka. Matka bola teda v domácnosti a starala sa o deti, otec pracoval ako leader pre irackú komunitu v organizácii Pokoj a dobro. Otec vedel výborne po anglicky, takže komunikácia celý čas prebiehala v tomto jazyku. O svojej situácii v rodine mi začali hneď otvorene rozprávať, s primárnym zameraním na ich syna – na jeho zdravotný stav. O tom, že jeho diagnóza nie je ešte presne stanovená, že v Iraku bol problém s jeho vzdelávaním kvôli problémovému správaniu, že nemal nárok na asistenta, že sú plní očakávaní, aké možnosti pre nich budú u nás na Slovensku. Podľa ich vyjadrení, krajinu opustili okrem iného aj práve kvôli synovi, keďže premýšľajú, čo s ním bude v budúcnosti, že v ich krajine preňho neboli dobré podmienky. Vnímala som, že majú veľa nejasností a otázok, s ktorými sa na mňa obracajú ako na odborníčku, a zároveň vyžadujú priateľský prístup. Po prvom stretnutí vo mne zanechali veľa otázok o tom, či vôbec do tejto práce ísť, hľadala som svoje miesto a zaradenie v celom procese, ktorý nás čakal s ich synom.

Fotky z archívu autorky

15 Keďže bolo leto a bol ešte čas, kým začne školský rok, začala som najskôr pravidelne navštevovať rodinu a ich syna, aby sme sa trocha spoznali, aby som zistila na akej vývinovej úrovni sa nachádza, či vie písať, čítať, počítať. Museli sme postupovať ozaď pomaly aj s chlapcom a aj s rodinou. Ako sme si totiž už neskôr „priateľsky“ povedali, mali tiež zozáčiťku problém ma prijať. Pre ich kultúru je veľmi dôležité vytvoriť si najskôr priateľský vzťah, až potom budú človeku dôverovať, prijať jeho odporúčania a veriť, že chceme pre nich naozaj len to najlepšie. Aj chlapec mal spočiatku s celou situáciou viaceré problémy – jednak som bola preňho cudzí človek, ktorý od neho niečo chce a bola tam aj jazyková bariéra. Viackrát sme sa museli vrátiť úplne na začiatok a najprv hľadať cestu k sebe – najprv nič od neho nechcieť, ísť spolu len niekam, kde to má rád – napr. do parku, dať si tam hot-dog a pohrať sa na ihrisku.

Vzhľadom na jeho zdravotné znevýhodnenie, bolo nevyhnutné na začiatku zistiť najskôr informácie od rodičov ohľadom jeho rodinnej a zdravotnej anamnézy, o jeho vývoji od narodenia až doteraz, o jeho doterajšom vzdelávaní a o špecifických problémoch, ktoré má. Mala som od rodičov k dispozícii zdravotné záznamy od viacerých odborníkov, ktorých doteraz počas svojho pobytu na Slovensku navštívili. Ich sociálna pracovníčka mi bola v tomto procese tiež veľmi nápomocná a dala mi kontakty na všetkých

lekárov, s ktorými doteraz komunikovala ona a komunikáciu s nimi som prebrala ja. Začali sme spolu s chlapcom a jeho otcom a na začiatku tiež s tlmočníkom chodiť k týmto lekárom - spoločne riešiť situáciu ohľadom upresnenia diagnózy a odporúčania ďalšieho postupu pri vzdelávaní a práci s ním. Bola som veľmi milo prekvapená z tohto nášho „mini multidisciplinárneho“ tímu, ktorý super spolupracoval a veci sa vďaka tomu hýbali. Veľmi sa mi vždy páčilo, že komunikácia, jednota a vzájomná pomoc všetkých zainteresovaných subjektov v našej organizácii ozaď fungovala. Vždy to vychádzalo od samotného šéfa, na ktorého sme sa mohli kedykoľvek obrátiť a keď bolo treba, išiel aj on riešiť do terénu. Rovnako sociálna pracovníčka, ktorá bývala často hlavne zo začiatku prítomná v týchto situáciách, skúsený tlmočník – aby komunikácia mohla prebehnúť v ich rodnom jazyku a mohli tak vyjadriť všetko, čo bolo potrebné. Skvelé bolo tiež, ako na to reagovali samotní lekári – špecialisti alebo v škole. Prijímali nás, boli milí, mali na nás čas, boli vďační, že to spoločne chceme čo najlepšie vyriešiť. Myslím si, že to bolo veľmi dôležité nielen pre nás, ale hlavne pre našich klientov – utečencov, ktorí sa mohli takto cítiť prijatí, a tým mohla byť uľahčená ich integrácia.

V septembri minulého roku bol teda chlapec zaradený do bežnej základnej školy do druhého ročníka, keďže ešte nemal určenú diagnózu a chceli sme vedieť ako by sa mu darilo ako

integrovanému žiakovi s asistentom v bežnej škole. Túto konkrétnu školu navštevovalo aj 5 ďalších detí z komunity irackých utečencov, ktoré boli v iných ročníkoch. Spoločne sa tieto deti v rámci vyučovania stretávali na špeciálnych hodinách slovenčiny, ktoré viedla skúsená učiteľka. Bolo zaujímavé sledovať ich pri týchto spoločných stretnutiach. Dievčatá sa výrazne stránili chlapcov a nechceli sa na nich ani len pozrieť. Na deťoch bolo viditeľné, že celá situácia ohľadom ich presídlenia nebola pre ne ľahká. Boli nedôverčivé, ťažko sa s nimi nadväzoval kontakt, mali problém rešpektovať autoritu, pôsobili celkovo smutne. Zároveň bolo vidno, že ak si ich človek po dlhšom čase získal, dalo sa s nimi pekne pracovať. Menšie deti v základnej škole sa skutočne rýchlo učili slovenský jazyk – hlavne rozprávanie. Písanie a čítanie bolo pre nich zložitú, ak sa predtým nestretli s latinkou. Ich písmo (alebo skôr znaky) je úplne odlišné a píše sa z pravej strany na ľavú. Dalo by sa povedať, že prvý rok si stále ešte osvojovali písmená abecedy, no rozprávať vedeli pekne. Chlapec, s ktorým som pracovala, bol nadaný na jazyky, zaujímal sa o viaceré, pýtal sa, čo sa ako povie. Rýchlo sa učil po slovensky a rovnako vedel aj po anglicky, takže aj písanie mu išlo dobre. Samozrejme to malo aj svoje špecifiká (jeho diagnóza) – jeho komunikácia prebiehala formou otázok, ktoré boli jednostranne zamerané a stále sa opakovali o témach, ktoré ho fascinovali. Písať latinkou vedel, ale bolo ťažké ho usmerniť, aby písal esteticky – veľkosť písma, dodržiavanie riadku a rýchla únava.

Bola som tiež veľmi milo prekvapená z celkového prístupu školy k deťom. Zo začiatku boli síce prítomné obavy prevažne ostatných rodičov z majoritnej spoločnosti – strach, ktoré pramenili z nevedomosti a neinformovanosti, no tie sa po krátkom čase rozplynuli. Potom, čo ich deti doma začali rozprávať o irackých spolužiakoch ako kamarátoch a že sa v podstatných veciach vlastne vôbec neodlišujú. Rodičia a aj učiteľia začali stretávať rodičov irackých detí, zistili, že sú milí, snažia sa a že im od nich nehrozí žiadne nebezpečenstvo. Trieda do, ktorej bol „môj“ chlapec zaradený, bola skvelá vďaka dobrej triednej učiteľke a veľmi milým a vnímavým spolužiakom. Triedna učiteľka ich ešte pred príchodom nového irackého chlapca primerane pripravila, tým, že im vhodne vysvetlila celú situáciu. Mňa ako jeho asistentku tiež pekne prijali a dobre

sme si rozumeli. S chlapcom sme všetci rozprávali po slovensky a veľmi rýchlo sa učil. Bolo veľmi dobré, že mal okolo seba príklad zdravých detí a správnych vzorcov správania sa, čím sa prirodzene korigovalo jeho problémové správanie. Tiež nám bola veľmi nápomocná špeciálna pedagogička, ktorá pomáhala integrovaným deťom priamo v škole. Moja hlavná úloha, smerom k chlapcovi a rodine, bola na jednej strane v jeho škole a na druhej strane s rodičmi. Bola som prostredníkom medzi školou a rodičmi, a tiež medzi lekármi, inými odborníkmi a rodičmi. Práca s rodičmi bola veľmi dôležitá. Chlapca som zo školy sprevádzala k nim domov a zo začiatku som vždy u nich krátko pobudla, lebo rodičia mali veľa otázok ohľadom ich syna, jeho správania v škole. Potrebovali byť hlavne informovaní o systéme v škole, o kompetenciách lekárov – boli nedomácky ohľadom stanovenia diagnózy o postupoch práce s ich synom – to sme často konzultovali so špeciálnou pedagogičkou.

Odborníci, ktorých bolo treba pre chlapcovo stanovenie diagnózy navštevovať a ktorí sú aj naďalej nápomocní pri korigovaní nežiaduceho správania medikamentózne, a tiež odporúčaním správneho výchovno-vzdelávacieho pôsobenia, sú: psychológ, psychiater, neurológ a špeciálny pedagóg. Veľmi pomohli aj mne pri stanovení cieľov a postupov práce s chlapcom a rovnako aj rodine pri jeho výchove. Priblížili mi dôležitosť mojej pozície jednak, aby mohol byť chlapec zaradený do povinnej školskej dochádzky a vzdelávať sa – na začiatku to nebolo bez asistenta možné. Tiež moje intenzívne sledovanie chlapcovho správania a prosperovania v škole. Zo spoločne stráveného času, či už v škole alebo mimo školy, som si robila záznamy, a tiež rodičia sa veľmi snažili a robili si záznamy jeho správania v domácom prostredí. Naše záznamy spolu s opakovanými lekárskymi vyšetreniami viedli po určitom čase k určení jeho diagnózy a k stanoveniu individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu.

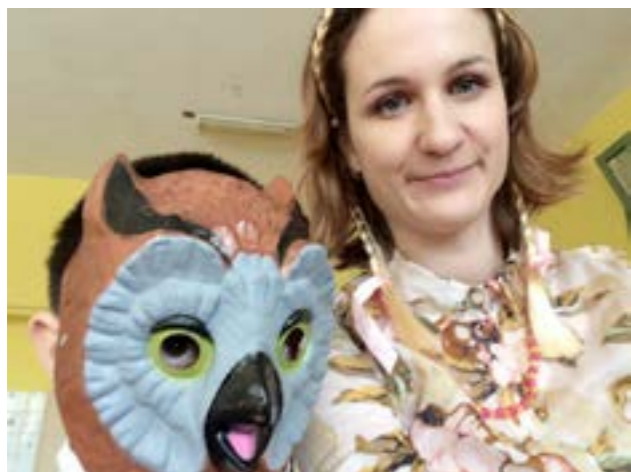
Chlapec sa po pár mesiacoch dobre adaptoval v škole. Postupom času sa však začali zväzňovať jeho rozdiely oproti ostatným, jednak po intelektovej stránke, ale hlavne, čo sa týkalo sociálnych vzťahov a komunikácie. Aj s mojou pomocou ho bolo veľmi ťažké zaradiť do kolektívnych hier a akcií. Po opakovaných rozhovoroch s rodičmi, lekármi, odborníkmi spolu s mojimi informáciami o jeho fungovaní v škole sme sa spoločne zhodli

v názore, že školský rok dokončíme v bežnej základnej škole a od nového školského roka ho skúsime probatórne vzdelávať v špeciálnej základnej škole. Na zmenu situácie sme začali chlapca postupne pripravovať. Tiež jeho rodičov, ktorí si túto možnosť zvolili, no vyvolávala v nich nové obavy, pretože išlo o nové prostredie, systém, učiteľky. Od septembra tohto roka sme začali spoločne navštevovať novú špeciálnu školu. Opäť sme sa stretli s milým a ústretovým prístupom vedenia školy aj triednej učiteľky. Po prvých dňoch, kedy sa chlapec zoznamoval s prostredím, ľuďmi a systémom v škole sa ukázalo, že moja pozícia špeciálnej asistentky sa môže postupne oslabovať. V špeciálnej škole na to boli dobré podmienky, keďže je to škola pre deti so zdravotným znevýhodnením – učiteľia sú špeciálni pedagógovia, celé prostredie a štúdium, ako aj počet žiakov v triede je tomu

prispôsobený. Boli teda vytvorené podmienky na to, aby sa chlapec mohol postupne osamostatniť, integrovať a nebyť neustále závislý od inej osoby. Po troch týždňoch sme opäť spoločne ako tím, v zložení: riaditeľka školy, triedna učiteľka, riaditeľ našej organizácie, otec chlapca, sociálna pracovníčka a ja zhodnotili celú situáciu a dohodli sa na ďalšom vzdelávaní v škole, ktoré už bude prebiehať bez asistentky. Moje „oficiálne“ pôsobenie na pozícii špeciálnej asistentky sa skončilo. Momentálne chlapec pokračuje v navštevovaní špeciálnej školy. Určite nie je všetko ideálne a bez problémov. S jeho diagnózou je spojené aj výrazné problémové správanie, ktoré je však vhodne korigované vďaka špeciálnym pedagógom v škole. Ja tiež ešte zostávam v kontakte s rodičmi, organizáciou a školou, keďže niektoré záležitosti aj keď oficiálne končia, v srdci zostávajú.☺

Chlapcov prvý sneh – po škole sa učíme sa sánkovať☺

Spoločný karneval v škole – naše selfie😊

Ak by som mala nejako zhodnotiť tento čas, čas mojej práce, čas integrácie chlapca a rodiny v našich podmienkach, pre mňa to bol veľmi obohacujúce. Som rada, že som mala možnosť pracovať na tomto jedinečnom projekte, mohla som spoznať ľudí inej kultúry a zmysľania a pracovať v organizácii, v ktorej ľudia boli jeden tím a svoju prácu robili na maximum. O asýrskych kresťanoch mi v prvom rade rezonuje myšlienka, že sú ozaj veľmi odlišní od našej majoritnej spoločnosti – v kultúre, hodnotách, zmysľaní. Určite sú to ľudia s veľkým srdcom a silnými emóciami. Niekedy som mala problém uchopiť a pochopiť ich zmysľanie, fungovanie a riešenie problémov. Niekedy sme sa možno ani nevedeli správne pochopiť. No vždy som cítila, a tiež mi to aj hovorili, že ma majú radi a že ma neberú len ako odborníčku pre ich syna, ale hlavne ako priateľku. Rozmýšľam, či mali väčší problém sa utečenci integrovať u nás v majoritnej spoločnosti alebo my ako majoritná spoločnosť integrovať ich. Často vravievali, že slovenskí ľudia sú veľmi dobrí a majú ich radi, ale, že im nevyhovuje náš systém štátu. Strach z utečencov, ktorý rezonoval a ešte rezonuje v niektorých ľuďoch v našej spoločnosti je úplne neopodstatnený. Strach skôr majú oni, lebo sa boja ako zvládnú fungovanie na Slovensku, či im budú postačovať financie keď sa úplne osamostatnia, či budú mať dobrú prácu, či sa dohovoria v slovenskom jazyku.

Ja osobne som dospela k tomu, že mojou prácou a cieľom integrácie nie je všetko zmeniť, všetko sa snažiť vysvetliť a chcieť, aby to perfektne fungovalo. Išlo o to, vzájomne sa prijať a snažiť sa kráčať jedným smerom – za spoločným cieľom. Myslím, že by som nič nerobila inak.

Takto sme pracovali v škole

To, čo sme si stanovili na začiatku, sa nám podarilo splniť – chlapec bol zdiagnostikovaný, je v pravidelnom sledovaní lekárov, je zaradený do nášho školského systému a rodina disponuje všetkými potrebnými informáciami.

Fotky sú z archívu autorky.

Mgr. Silvia Morávková, interná doktorandka, Katedra sociálnej práce a sociálnych vied, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF v Nitre, silvia.moravkova@ukf.sk

V organizácii Pokoj a dobro som bola zamestnaná od septembra 2016 do septembra 2017.

V minulosti som sa venovala sociálnej práci s ľuďmi s ťažkým zdravotným postihnutím, pracovala som ako sociálna pracovníčka v dennom stacionári pre deti a mládež s autizmom, v tejto oblasti som sa aj ďalej vzdelávala.

Momentálne pokračujem na dennom štúdiu sociálnej práce na doktorandskom stupni a externe študujem špeciálnu pedagogiku.

NÁSLEDKY VOJNY A ELIMINOVANIE ICH DOPADU

Slavoj Krupa

Úvod

Začalo to všetko úplne obyčajne. Manželia Rosenbergerovci mi priniesli časť archívnej dokumentácie ich otca, pána riaditeľa Jána Rosenbergera/Rosu. Opatrne mi pri odovzdávaní dokumentov komunikovali, že nie sú si istí a nevedia, či a ako by mohli dokumenty poslúžiť pre súčasnosť. S rešpektom a záujmom som postupne listoval v nevelkom spise. Medzi iným nachádzam poverenie pána Jána Rosenbergera/Rosu Poverením Slovenskej národnej rady pre školstvo a osvetu zo dňa 2. júla 1945 za riaditeľa „Slovenskej štátnej ústavnej školy pre telesne chybných“ v Bratislave, neskôr /1949/ riaditeľa „Strednej a Národnej školy pri Ústave chybných“ na Patrónke v Bratislave a „Slovenskej štátnej školy pre telesne chybných v Bratislave“. Podľa textu iného listu z 26. októbra 1951 bol Ján Rosenberger/Rosa odvolaný z funkcie riaditeľa Miestnym národným výborom v Bratislave. Uvedené obdobie Ján Rosenberger /Rosa komentoval v liste stručne: „Šesť a polročná práca v Ústave mi dovoľila hlbšie nazrieť do zvláštnych kapitol psychológie telesne postihnutého dieťaťa /27.IV. 1951/“ a v inom liste konštatuje „odchádzam z bojiska práce bez hluku. Neprestanem bojovať za česť tých, ktorí čestne medzi nami žijú, budem veľmi nahlas protestovať proti tomu, aby niekto vrhal špinavý obsah svojho prevráteného srdca a rozumu na čistý štít tých, ktorí sú napádaní. Mám právo na ušľachtilé sebavedomie, ktoré si podržím cez všetky úseky zápasu o pravdu a svetlo, i keď by mal skončiť v prvých kolách v môj neprospech, nepochybujem o tom že pravda víťazí“ (upravené autorom článku).

UDALOSTI A NÁSLEDKY II. SVETOVEJ VOJNY

Udalosti, ktoré považujeme za potrebné komunikovať a sprostredkovať čitateľovi, sa dejú na konci zničujúcej II. svetovej vojny. Vojny,

v ktorej podľa odhadov zahynulo okolo 72 miliónov ľudí. Pred sedemdesiatimi dvomi rokmi bolo vojnou poznačené Československo na začiatku prevratných sociálno-politických udalostí, v ktorých postupne komunisti preberajú moc. Československo sa na štyri desaťročia stáva satelitom Sovietskeho svazu. Turbulentné sociálno-politické zmeny sú plné otvorených i skrytých výziev a možností. Ján Rosenberger/Rosa „číta“ sociálnu situáciu a z množstva dôležitých cieľov sa rozhodol venovať svoje schopnosti pomoci mladým ľuďom, ktorých život fyzicky poznačili následky vojny. Prečo z množstva výziev a možností považuje práve tento cieľ za najdôležitejší? K tomu je potrebné uviesť povojnový stav budov, v ktorých boli sociálne služby poskytované. Väčšina z nich bola zničená alebo poškodená detonáciami. Tie vyrazili a rozbili okná. Demolovali ich však aj vojská, ktoré ich dočasne obsadzovali /Výročná správa Spolku pre liečebnú nápravu v Trenčíne za roky 1942 – 1946. Povojnová bilancia našich ústavov/.

PROJEKT

V rokoch 1946 – 1948 Ján Rosenberger/Rosa pracuje na štúdiu (ktorá je tiež medzi archívnymi dokumentami) s pracovným názvom „Osud zmrzačených detí vo svetle štatistiky“, ktorý neskôr (1948) vydal „Spolok pre starostlivosť o telesne chybných na Slovensku“. V rukách držím písacím strojom napísanú poslednú verziu štúdie, ktorej v nasledujúcom texte budeme venovať osobitnú pozornosť. V dôvodovej správe uvedeného dokumentu je napísané: „K programovanému organizovaniu štátnej starostlivosti o telesne chybných

na Slovensku, ktoré sa stalo časovou otázkou po predošlej povíhrici poslednej vojny, ukázala potreba získať číselný obraz o počte telesne chybných na Slovensku, menovite o počte vojnu zmrzačených deťoch školopovinného veku“. Autor štúdie Ján Rosenberger/Rosa predpokladal, že monitorovanie, štatistika „o deťoch vojnu zmrzačených“ (*ďalej budeme, mimo pôvodných dobových názvov, používať slovné spojenie ... s nadobudnutým zdravotným postihnutím v dôsledku vojny*) a jej následná analýza a odporúčania riešenia pomôže „účelne zapojiť naše sociálno - zdravotno – humanitné ustanovizne do reedukačnej a pomocnej služby týmto obetiam vojny“.

Obsah projektu

Obsah štúdie má sedem kapitol /I. Cieľ. – II. Obecne o štatistike. – III. Metóda našej práce. – IV. Stručný popis tabuliek a príslušných diagramov. – IV/1 Počty telesne postihnutých v dôsledku. – IV/2 Počty vojnu zmrzačených detí v jednotlivých fyzických rokoch ako aj školských. – IV/3 Druh označenia – IV/4 Stupeň označenia. – IV/5 Obraz zmrzačenia v severných a južných oblastiach Slovenska. IV/6 Obraz zmrzačenia podľa stupňa invalidity vyjadrenej v %. Invalidná renta v diagrame. – V. Záver. V/1 Zhrnutie príčin, prečo došlo k zmrzačeniu bojovými prostriedkami. – V/2 Liečebná, výchovná a sociálna starostlivosť o mladistvých vojnových invalidov. VI. Návrhy. – VI/1 Usmerenie výučby a výuky mladistvých vojnových invalidov. – VI/2 Organizácia Ústavu pre mladistvých vojnových invalidov pre ich školenie.

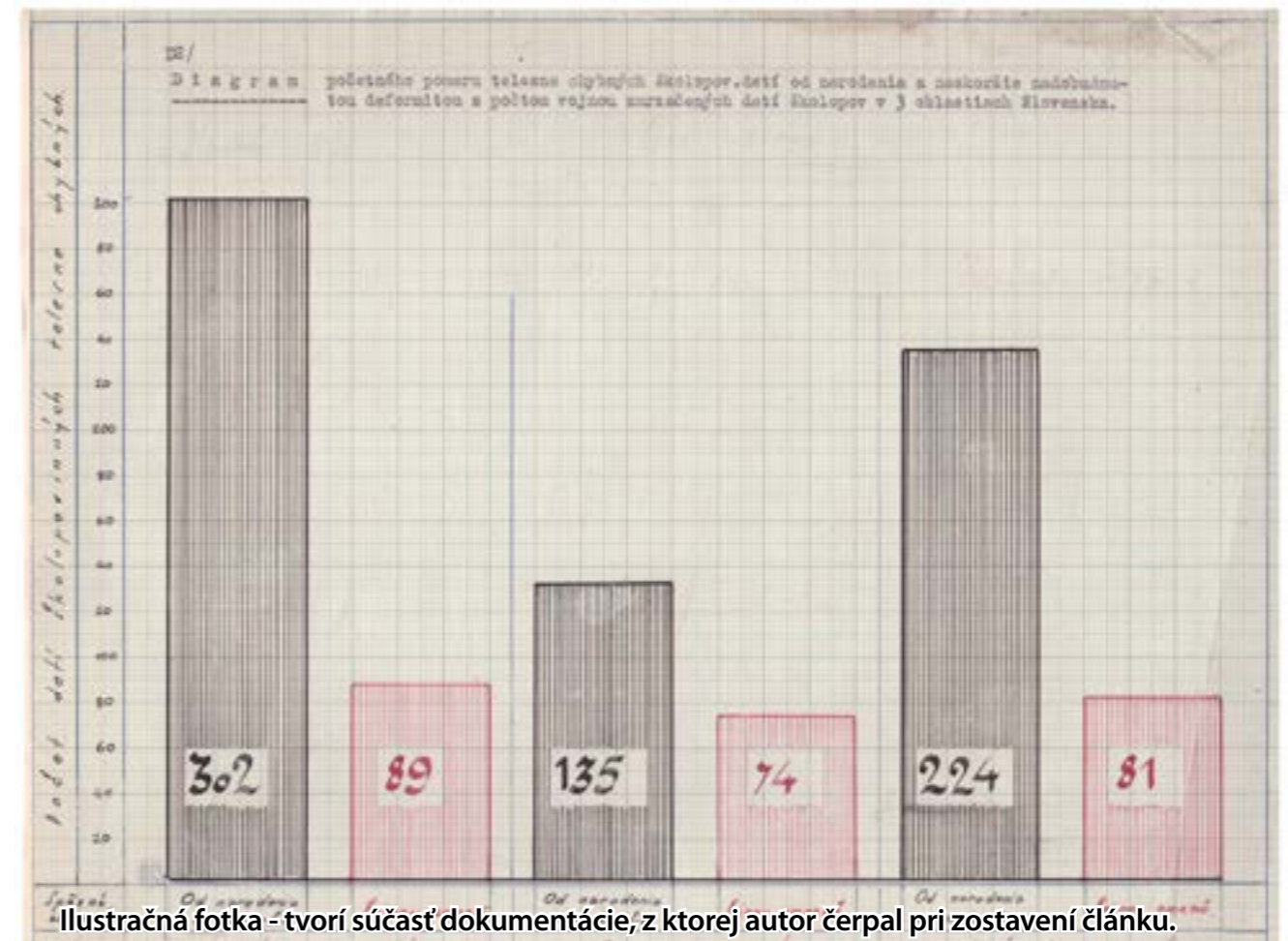
K štúdiu vypracoval odporúčajúci posudok Štátny pedagogický ústav v Bratislave 24. apríla 1948, kde je v závere uvedené: „Na základe tohto posudku vrele odporúčam, aby rukopis Jána Rosenbergera/Rosu bol vydaný tlačou. Som presvedčený, že bude cenným prínosom do našej odbornej literatúry a jeho publikácia bude sa tešiť záujmu pedagogických, ortopedických a sociálnych pracovníkov“.

Skôr, než podrobnejšie popíšeme proces a výsledky štúdie, považujeme za potrebné venovať priestor dôvodom, motivácii, pre ktorú sa Ján Rosenberger/Rosa prieskum rozhodol uskutočniť. Odpoveďou je osobná výpoveď autora, ktorá sa vzťahuje k deťom, mladistvým, žiakom, ktorí sú v centre jeho záujmu. Píše o nich takto: „Stoja pred nami deti. Nezvierajú krčovite ruky v pästi,

nechtiac do nich nič prijať v zatrpklom vzdore. Nie! Sú tu deti, ktoré možno modelovať. Tieto deti ochutnali úchytom život zdravých. Ony ho chcú zase žiť, chcú sa do neho vrátiť, aby ho mohli zase žiť, so všetkými jeho prednosťami. Zdravá vôľa borí sa s ťažkosťami, so životom, ktorý bol u nich inštinktívny, bol úderom na chvíľu, zgnívil ich do blata. Treba ho v zdravom, optimálnom prostredí výchovnom pozdvihnúť a dať mu možnosť kvitnúť v ušľachtilej kráse. Umenie života spočíva v tvorení duchovných i hmotných statkov. K tomu potrebujeme radu, svetlo a pomoc, a to každý, kto chce svoj život takto žiť.“ V súčasnosti môžu znieť tieto slová pre čitateľa archaicky, poeticky, možno expresívne, avšak ich skutočný význam je v osobnom vyjadrení autora projektu, v ktorom formuluje príčiny, potreby klienta, klientov, ktorí sú cieľovou skupinou služieb a víziu, ako je možné ich situáciu riešiť. Čím viac je cieľová skupina a jej sociálna situácia v prostredí presnejšie definovaná, tým je konkrétnejšie formulovaný prístup a spôsob riešenia.

Autor štúdie si položil za hlavný cieľ navrhnúť adekvátnu sociálnu, zdravotnú a vzdelávaciu podporu školopovinným deťom, ktoré boli postihnuté z dôvodu devastačných zranení ako následku II. svetovej vojny. K dosiahnutiu riešenia hlavného cieľa štúdie skúmal odpovede na otázky: Koľko detí utrpelo devastačné zranenia? Aký bol rozsah týchto zranení? Aká bola prevencia výskytu devastačných zranení v západnej, strednej a východnej časti Slovenska? V štúdiu Ján Rosenberger/Rosa pripisuje ako príčiny ťažkých následkov devastačných poranení (na celom Slovensku) „na účet ťarchy toho, že sa v príslušných okresoch prevádzali väčšie bojové akcie. Tu sa zastavil front. Ustupujúci nepriateľ zamínoval polia, cesty, lesy, posypal terén nebezpečím pre postupujúceho víťaza ... armáda pri ústupe obyčajne v chvate nechávala na bojišti mnoho roztrúseného, výbušného, bojového materiálu, rozbušky, granáty. Nechránené deti /ktoré neboli vystríhané na nebezpečenstvo/ rozbehli sa po teréne, na ktorom v predstavách niekde v pivničnom úkryte videli mnoho vojakov, vozov, koní, kanónov, a tu došlo ku tragickým nešťastiam“.

Výskum bol orientovaný na mapovanie počtu školopovinných žiakov v troch oblastiach Slovenska. Prvou oblasťou bola západná (Bratislava, Záhorie, Galanta a okolie, Trenčín, Púchov). Druhou stredná časť Slovenska (Modrý kameň, Zvolen,

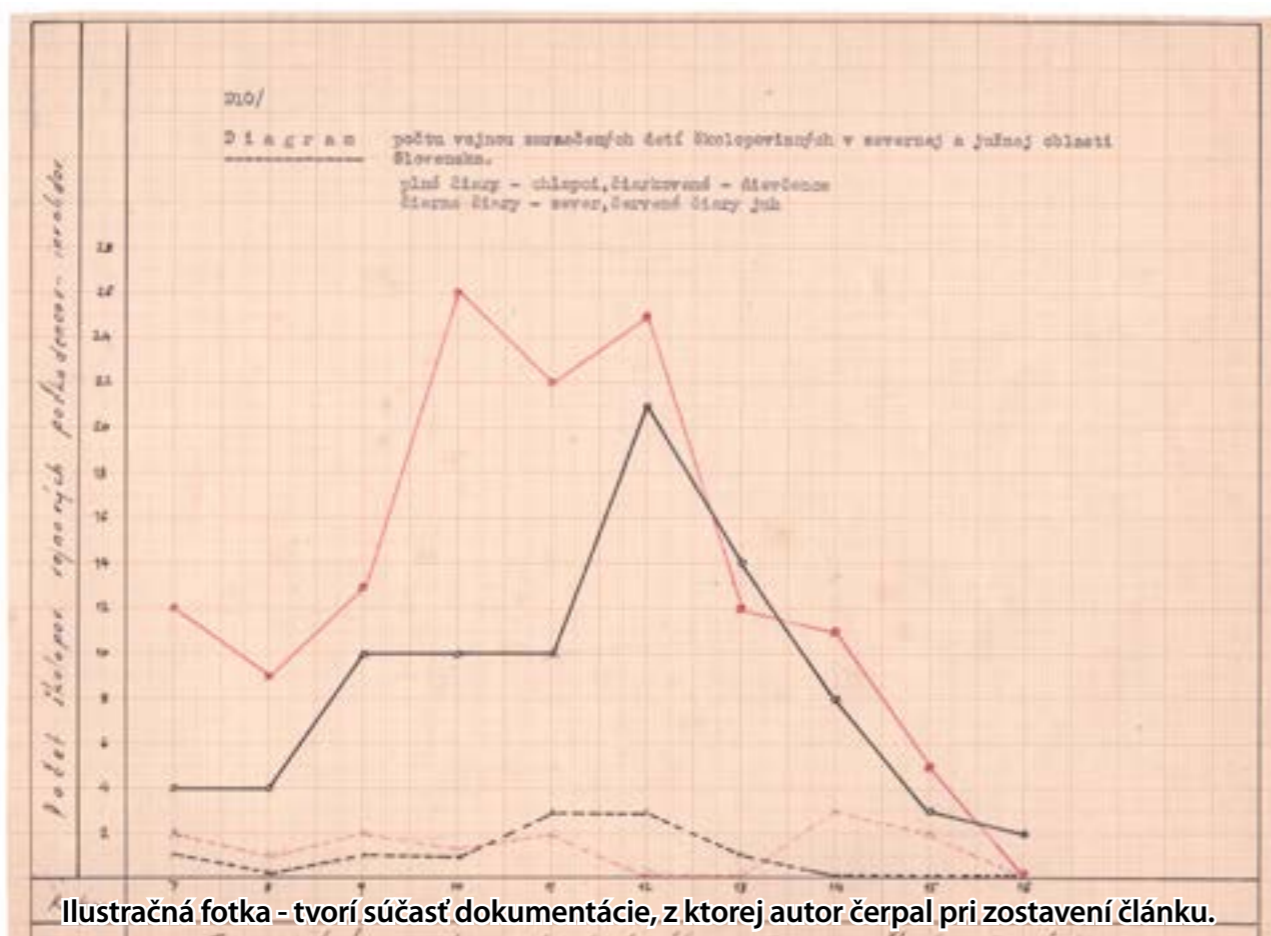
Ilustračná fotka - tvorí súčasť dokumentácie, z ktorej autor čerpal pri zostavení článku.

Lieskovec, Zvolenská Slatina, Zolná, Očová, Detva, Krupina, Turčiansky Svätý Martin, Dolný Kubín). Tretou oblasťou skúmania bo východ (Košický okres, Humenné, Sobrance, Kráľovský Chlmec, Čop, Spišská Nová Ves, Trebišov). Autor v uvedenej štúdiu uvádza, že na Slovensku v r. 1948 bolo 244 žiakov s devastačnými zraneniami, z toho na základných školách 178 žiakov (z toho v 1.ročníkoch 23 žiakov, v 2.ročníkoch 17 žiakov, v 3.ročníkoch 28 žiakov, v 4.ročníkoch 32 žiakov, v 5.ročníkoch 31 žiakov, v 6.ročníkoch 30 žiakov, v 7.ročníkoch 11 žiakov a v 8.ročníkoch 6 žiakov) a na meštianskych školách bolo 66 žiakov, z toho (v 1.ročníku 26 žiakov, v 2.ročníku 13 žiakov, v 3.ročníku 19 žiakov, v 4.ročníku 8 žiakov) s ťažkým zdravotným postihnutím spôsobeným vojnovými následkami. Z 244 žiakov s devastačnými zraneniami bolo 23 dievčat/201 chlapcov. Štúdia ďalšej štatistiky vyhodnocuje rozsah devastačných zranení rúk (jednej a oboch rúk), nôh (jednej a oboch nôh). Až u 58 žiakov išlo o devastačné zranenia jednej ruky oproti 14 žiakov s devastačným zranením oboch rúk, a 34 žiakov s devastačnými zraneniami jednej nohy oproti 6 žiakom s devastačným zranením oboch nôh.

V jednom z grafov uvádza Ján Rosenberger/Rosa počet detí školopovinných so zdravotným postihnutím a detí so zdravotným postihnutím z dôvodu devastačného zranenia spôsobeného následkami vojny. Podľa diagramu bolo v uvedenom období 1946-1948 na Slovensku 661 školopovinných detí so zdravotným postihnutím a 224 detí so zdravotným postihnutím z dôvodu devastačných zranení ako následku priameho kontaktu s muníciou, z toho 302 žiakov zo západnej oblasti, 135 zo strednej oblasti a 224 z východnej oblasti Slovenska. Autor ďalej analyzuje podľa percentuálne vyjadreného stupňa sociálnej odkázanosti možnosti priznania (invalidnej mesačnej renty), podľa vtedy dostupnej metodológie.

Návrh riešenia

Autor štúdie analyzuje príčiny ťažkých devastačných zranení. Najvyšší počet zranení utrpeli deti v predpubertálnom (7 – 10 r.) a pubertálnom vo veku (10 – 14 r.). Psychosociálny vývoj detí v uvedenom veku, upozorňuje J. Rosenbergera/Rosu ako na osobitne rizikové obdobie. Z celkového počtu 244 žiakov bolo až

Ilustračná fotka - tvorí súčasť dokumentácie, z ktorej autor čerpal pri zostavení článku.

124 žiakov (50,8%) vo veku od 10-12 rokov. Posledná časť štúdie je venovaná návrhom spôsobu riešenia životnej situácie žiakov s devastačnými následkami spôsobenými následkami vojny. Navrhuje invalidnú rentu vo výške 715,50 Kčs /priemer plnej invalidnej renty/, ktorá podľa autora nebude „stačiť na plné krytie životných potrieb týchto žiakov“, ale im umožní „mať účasť na získaní životných elementov, bývania, stravovania, pracovne sa integrovať, radostne a dôstojne žiť“ (upravené autorom článku). Ďalej konkrétne autor štúdie navrhuje, aby všetci žiaci boli diagnostikovaní v niektorom „Ústave pre telesne chybných“ s tým, že výsledky budú oznámené „Štátnemu úradu pre vojnových poškodených“. Následne J. Rosenberger/Rosa odporúča, aby odborná komisia zložená z lekárov špecialistov a pedagógov podľa miery devastačného zranenia odporučila ďalšiu klinickú liečbu, ústavnú liečbu a vzdelávanie príslušnej inštitúcie alebo odporučí integrovanú prípravu mimo ústavnej starostlivosti. Záver štúdie je venovaný organizácii ústavnej starostlivosti pre mladistvých tak, aby napĺňala potreby žiakov s devastačným zranením spôsobeným vojnou. Ústav by mal

poskytovať vzdelanie, aké je poskytované bežným žiakom /národná škola, ľudová a meštianska/, možnosť absolvovania odborného vzdelávania.

V závere štúdie autor vyjadruje hlbokú zainteresovanosť na riešení problému detí, mladistvých, žiakov zranených v II. svetovej vojne. Problém je natoľko vážny, že by si vyžadoval viac času na jeho dôkladne skúmanie. Je to však práve čas, ktorý neznesie ďalší odklad riešenia.

Štúdia má 21 strojom písaných strán, obsahuje 4 diagramy (Diagram počtu vojnou zranených školopovinných detí podľa veku, v ktorom k zraneniu došlo. Diagram početného pomeru telesne postihnutých školopovinných žiakov s počtom žiakov zranených spôsobených vojnou. Diagram vojnou zranených žiakov podľa stupňa invalidity. Diagram invalidnej renty) a 8 tabuliek (Tabuľka počtu zranených žiakov v mestách na Slovensku. Tabuľka zranených žiakov podľa veku a pohlavia. Tabuľka počtu zranených žiakov podľa ročníka v ľudovej škole. Tabuľka počtu zranených žiakov podľa ročníka v meštianskej škole. Tabuľka počtu žiakov podľa fyzického veku a miery devastačného zranenia. Tabuľka počtu žiakov podľa fyzického veku a zranených alebo

amputovaných končatín. Tabuľka počtu žiakov podľa stupňa invalidity a výšky predpokladanej invalidnej renty. Tabuľka počtu zranených žiakov podľa pohlavia a oblasti Slovenska).

Ján Rosenberger/Rosa (1909 -1989), pedagóg, hudobný skladateľ. Narodil v Ľubietovej, absolvent Učiteľského ústavu v Leviciach. Učil na základných a stredných školách v Očovej, Vrútkach a v Bratislave. Pôsobil v domácom odboji členov sociálno-demokratickej strany, za čo bol v roku 1941, v čase Slovenského štátu, odsúdený. Ján Rosenberger/Rosa je jedným z nestorov špeciálnej pedagogiky, podieľal na rozvoji špeciálneho vzdelávania a výchovy pre ľudí s telesným postihnutím na Slovensku. V rokoch 1945 – 1951 pôsobil v pozícii riaditeľa Ústavu pre telesne chybných na Patrónke v Bratislave (V súčasnosti má ústav v názve meno Rosa). Pre svoje kresťanské presvedčenie bol v 50-tych rokoch odsúdený druhýkrát. Po návrate z väzenia pracoval ako účtovník, neskôr ako vychovávateľ, vedúci výchovy v Inštitúte pracovnej rehabilitácie pre občanov so ZPS na Mokrohájskej ulici v Bratislave. (KRUPA, S.: Ján Rosenberger - Rosa. Integrácia RPSP. ISBN 1336-2011, Bratislava, 1-2/2003)

ZÁVER

Za významné fakty, ktoré štúdia J. Rosenbergera/Rosu obsahuje a ktoré majú aj pre súčasnosť silnú výpovednú hodnotu, považujeme tieto:

1. Každá deštruktívna a zničujúca historická doba, akou boli I. a II. svetová vojna, každá humanitárna kríza v dejinách ľudstva, prináša nevyčísliteľné sociálne a materiálne škody a trvalé následky aj po ich ukončení. Preto je z pohľadu sociálnej práce dôležité v každej dobe a aj v súčasnosti potrebné identifikovať, pomenovať, monitorovať, skúmať, analyzovať a riešiť problém v čo najkratšom čase bez ohľadu na okolnosti a podmienky - odpor či nezáujem prostredia.
2. V sociálnej práci je dôvodom pre nevyhnutné riešenie situácia (prostredie) ohrozujúca život, ponižujúci a nedôstojný status človeka, bezperspektívna situácia konkrétnej osoby, osôb, ktorá je vždy v rozpore s jeho ľudským, osobným, individuálnym sociálnym potenciálom a právom.

3. Je povzbudzujúce, keď sociálni pracovníci adekvátne reagujú, pomáhajú a riešia nepriaznivé situácie nedôstojné podmienky ľudí. Je zahanbujúce a nešťastné, keď sociálni pracovníci nie sú pripravení alebo len pasívne alebo neadekvátne reagujú na sociálne turbulencie v domácom prostredí a v európskom priestore. Minulosť aj súčasnosť v európskom a transatlantickom priestore nás presvedčuje, že krajina, ktorá nedokáže adekvátne a promptne reagovať na riešenie akútnych sociálnych problémov v domácom prostredí, nedokáže adekvátne reagovať ani na sociálne problémy a dopady, ktoré vnikajú mimo jej hraníc.
4. Častou prekážkou, ktorá bráni rozhodnutiu pomáhať a riešiť krízové situácie ľudí, je neochota. Neochota má vážne dôvody, ktorými sama pred sebou a pred inými obhajuje svoj odmietavý postoj. Niekedy je to neochota zmeniť zabehnutý stereotyp života, inokedy nezáujem alebo podceňovanie situácie, strach prameniacy z profesionálnej nepripravenosti, tiež odmietavá verejná mienka. Ochota prekonáva tieto a ďalšie prekážky, ktoré bránia nášmu rozhodnutiu pomôcť.
5. Kultúra spoločnosti sa posúva a mení ochotou a záujmom spoločnosti identifikovať v danej dobe v celej škále života, problémy, ktorých riešenie neznesie odklad. Stáva sa tak v mikro - prostredí vzťahu dvoch osôb, rodiny, komunity, regiónov. Hybnou silou týchto zmien je miera porozumenia situácii, v ktorej sa nachádza iná osoba, duševný, duchovný, sociálny pohyb od seba k inému, k iným. Tento postoj je základným predpokladom pre dosiahnutie zmeny situácie, motiváciou k poskytnutiu pomoci primerane podľa osobných možností a schopností pomáhajúceho. Len človek je schopný vnímať a uvedomovať si prostredie a seba samého ako jeho súčasť. Keď sa vytratí a stráca táto základná ľudská predispozícia, je život vo vážnom ohrození. Schopnosť rozpoznávať a naplňovať vlastné potreby a želania, a prirodzene tiež vidieť a rozpoznáť a naplňovať potreby druhých, podmieňuje a udržuje život. Každý človek sa v živote dostáva do situácií,

v ktorých potrebuje pomoc druhého človeka. Schopnosť pomáhať a existenčná potreba prijímania pomoci charakterizuje ľudskú podstatu človeka. Svet, v ktorom žijeme, je tak usporiadaný (bez toho, aby sme mali na tom zásluhu), že individuálne bytie človeka je nemožné bez existencie, bytia ľudí. Egoistické vnímanie prostredia len pre seba, vedie k destabilizácii a deštrukcii života lebo jeho dôsledkom je nepravodlivosť, ponižovanie a útlak iných.

- Odborne pripravený sociálny pracovník nie je ten, kto absolvoval vysokoškolské a ďalšie odborné špecializované štúdium ale ten, kto popri vedomostiach a zručnostiach má rozvinutú trvalú motiváciu, schopnosť a citlivosť identifikovať, rozpoznať, akceptovať, porozumieť, pomenovať zložitú životnú situáciu konkrétnej osoby a následne diagnostikovať, analyzovať a riešiť ju.

- Sociálne projekty, ktoré nezmenia životnú situáciu ohrozených jednotlivcov a skupín, komunit, sú zbytočnou stratou času, stratou finančných prostriedkov, stratou príležitosti riešiť veci a oprávneným dôvodom ku skepse a rezignácii na sociálnu situáciu v celej spoločnosti.
- Dlhodobá, nedôstojná a neriešená pozícia niektorých jednotlivcov, skupín, komunit stigmatizuje a poznačuje celú spoločnosť.
- Správne rozhodnutia a riešenia rozširujú poznanie, tiež otvárajú nové otázky a inovátične možnosti riešenia. V takom procese má spravidla vždy väčšiu cenu ten, komu pomáhame ako ten, kto pomáha.

NÁZORY

SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV DETSKÝCH DOMOVOV

NA SPOLUPRÁCU S RODINOU, SUBJEKTAMI

A VZDELÁVANIE

Jana GUTTENOVÁ – Elena GAŽIKOVÁ

ABSTRAKT

Príspevok predstavuje výsledky výskumu zameraného na zmapovanie názorov sociálnych pracovníkov detských domovov na spoluprácu s rodinou dieťaťa umiestneného v detskom domove a tiež na zhodnotenie spolupráce so subjektami, ktoré sa podieľajú na sanácii rodinného prostredia dieťaťa ako sú oddelenia SPODaSK, akreditované subjekty a obce. Ďalšou oblasťou výskumu bolo zistiť názory sociálnych pracovníkov detských domovov na možnosti ďalšieho vzdelávania.

Kľúčové slová: Sociálny pracovník. Detský domov. Rodina. Dieťa. Vzdelávanie.

ABSTRACT

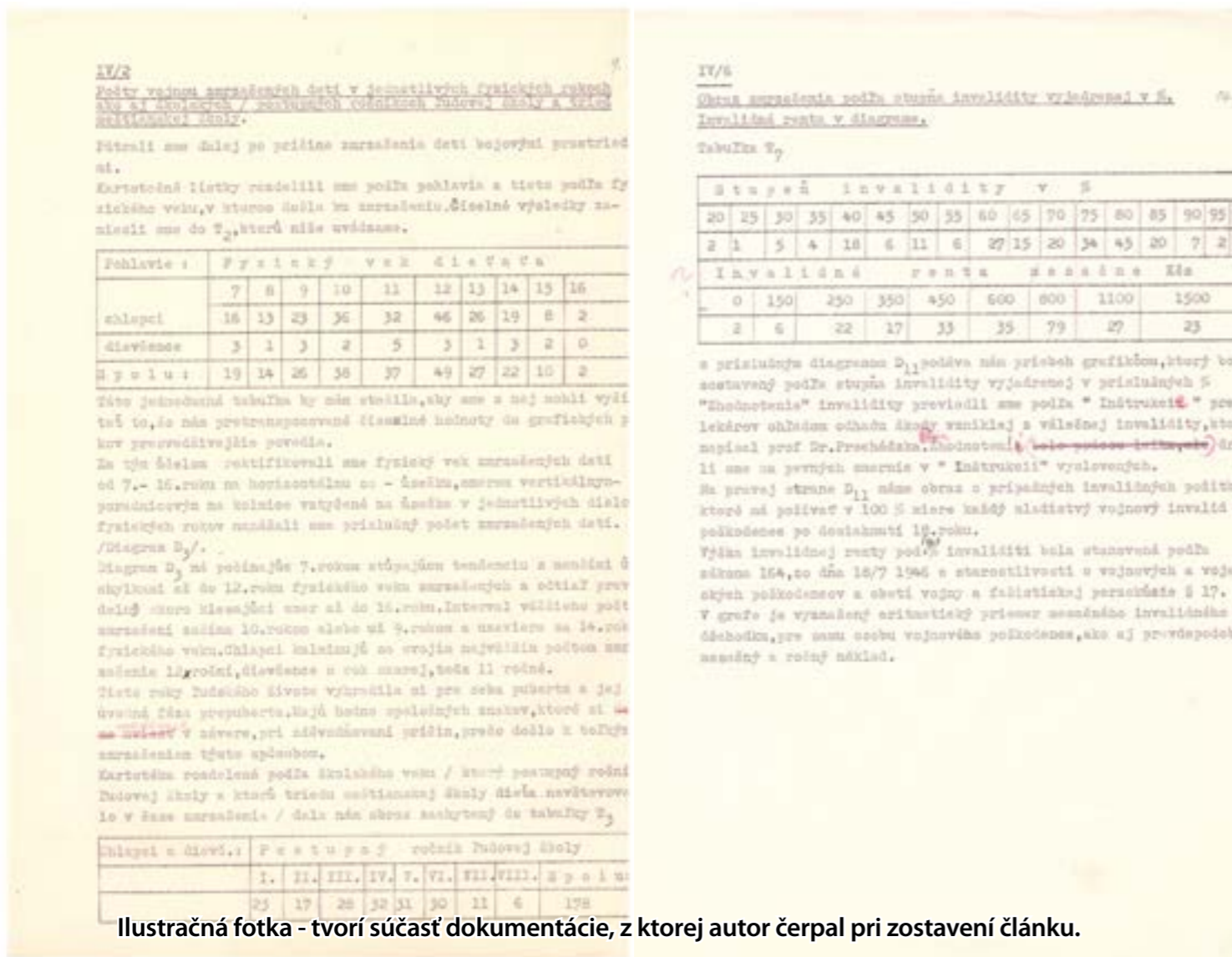
The paper presents the results of research aimed at mapping the views of social workers of children's homes on working with the family of a child placed in a child's home. The paper also aims to assess the cooperation with entities involved in the rehabilitation of the child's family environment such as the Department of social protection of children and social guardianship, accredited bodies and municipalities. Another area of research was to find the views of social workers of children's homes on the possibilities of additional education.

Keywords: Social worker. Children's home. Family. Child. Education.

SOCIÁLNY PRACOVNÍK V DETSKOM DOMOVE

Sociálny pracovník je zameraný na „vytváranie priestoru pre komunikáciu dieťaťa s jeho biologickou rodinou, je zameraný na prevenciu, vytvára podmienky pre náhradnú rodinnú starostlivosť, je zameraný na odstránenie sociálnej izolácie detského domova, na resocializáciu a vytvára podmienky pre pracovnú integráciu dieťaťa“ (Mikloško, Žarnay, 2008, s. 64). Práca sociálneho pracovníka v detskom domove zastrešuje mnoho oblastí ktoré vykonáva a na ktoré sa zameriava. „Zameriava sa napríklad na mapovanie situácie v rodine dieťaťa, identifikuje klienta a jeho problém, pomáha klientovi pri adaptácii po príchode do zariadenia, zameriava

sa na krízovú intervenciu, dokumentáciu jednotlivých opatrení, ktoré sa týkajú sociálnych činností“ (Vatkertiová, 2013, s. 58). Úlohy a náplň práce sociálneho pracovníka v detskom domove majú charakter najmä pomáhajúci, poradenský a administratívny. Sociálny pracovník patrí medzi dôležité osoby, ktoré môžu výrazne ovplyvniť sociálnu prácu a najmä jej kvalitu. Dôležité sú aj jeho profesionálne kompetencie, do ktorých sa zahŕňajú: osobnostné predpoklady, empatia, odborné vedomosti, sociálne cítenie, komunikatívnosť (Schavel, 2007). Sociálny pracovník detského domova spolupracuje s celým multidisciplinárnym tímom, do ktorého patria zamestnanci oddelenia sociálnoprávnej ochrany

Ilustračná fotka - tvorí súčasť dokumentácie, z ktorej autor čerpal pri zostavení článku.

detí a sociálnej kurately, akreditovaný subjekt, obec, škola a iní odborníci, ku ktorým môžeme zaradiť lekára, špeciálneho pedagóga a psychológa (Gažiková, 2014). Najdôležitejšia je spolupráca s rodinou, ktorej cieľom je návrat dieťaťa do prirodzeného rodinného prostredia. Práca s rodinou a s biologickými rodičmi je zameraná najmä na upevňovanie, rozvíjanie vzťahu medzi rodičmi a dieťaťom. Ďalej sa zameriava na to, aby sa zmenil postoj rodičov k ich životu a najmä aby sa zmenilo ich správanie k lepšiemu. Rodina má zabezpečiť bezpečný domov pre dieťa. Vytvorí vhodné podmienky, aby sa dieťa mohlo naspäť vrátiť a aby nebolo ohrozené jeho zdravie, či život. Každý jeden so subjektov vrátane sociálneho pracovníka v detskom domove sa snaží pomôcť rodine, aby sa tieto podmienky vytvorili.

Predmetom nášho výskumu bol sociálny pracovník v detskom domove. Cieľom výskumu bolo zistiť názory sociálnych pracovníkov v detskom domove na spoluprácu s rodinou dieťaťa umiestneného v detskom domove a so spolupracujúcimi subjektmi a tiež zistiť, aké sú možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov v detskom domove.

VÝSKUMNÁ VZORKA

Výskumnú vzorku tvorilo sedem sociálnych pracovníkov z rôznych detských domovov v rámci Slovenskej republiky. V nasledujúcej tabuľke uvádzame počet účastníkov, počet odpracovaných rokov v zariadení, miesto pracoviska a pracovnú pozíciu.

Tab. 1 Výskumná vzorka

Participanti	Detský domov	Počet odpracovaných rokov	Pracovná pozícia
1.	Štúrovo	8 rokov	Sociálna pracovníčka
2.	Valašská	13 rokov	Sociálna pracovníčka
3.	Nitra	7 rokov	Sociálna pracovníčka
4.	Ružomberok	3 roky	Sociálna pracovníčka
5.	Banská Bystrica	11 rokov	Sociálna pracovníčka
6.	Nitra	6 rokov	Sociálna pracovníčka
7.	Kolíňany	1 rok	Sociálna pracovníčka

METÓDY VÝSKUMU

Metódou výskumu bola kvalitatívna obsahová analýza. „Hlavným cieľom kvalitatívneho výskumu je porozumieť človeku, teda predovšetkým chápať jeho vlastné hľadiská – ako on vidí veci a posudzuje svoje konanie. Podľa zásad kvalitatívneho výskumu je každý človek, alebo skupina jedinečná. Má vlastnosti, ktorými sa podstatne líši od iného človeka alebo iných skupín. Má sa skúmať najmä holisticky, vcelku“ (Gavora, 2008, s. 35). Rozhovor sa skladal z viacerých oblastí. Prvá oblasť skúmala spoluprácu sociálneho pracovníka s rodinou dieťaťa („Ako hodnotíte spoluprácu s rodinou dieťaťa, ktoré je umiestnené v detskom domove?“) a spoluprácu s multidisciplinárnym tímom („Ako hodnotíte spoluprácu s inými subjektmi ako napríklad: oddelenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, obec, akreditovaný subjekt“). V druhej oblasti sme zisťovali možnosti ďalšieho vzdelávania sociálneho pracovníka („Aké vzdelanie ste v oblasti práce s deťmi v detskom domove absolvovali?“).

VÝSLEDKY VÝSKUMU

Významová kategória : **Spolupráca**

V tejto významovej kategórii sme si kládli za cieľ zistiť, ako hodnotia naši účastníci spoluprácu s rodinou dieťaťa, ktoré je umiestnené v detskom domove a ako hodnotia spoluprácu s inými subjektmi, ktoré sú potrebné pri práci sociálneho pracovníka v detskom domove. Môžeme sem zahrnúť akreditovaný subjekt, oddelenie Sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, obec. Ďalej sme sa zamerali na to, čo považujú účastníci v oblasti spolupráce za dôležité a s akými prekážkami sa v rámci spolupráce stretávajú.

Tab. 2 Spolupráca s rodinou dieťaťa

Ako hodnotíte spoluprácu s rodinou dieťaťa, ktoré je umiestnené v detskom domove?		
Výroky respondentov	Indukované kategórie	Absolútna početnosť
„inokedy zase rodina úplne odmieta spolupracovať“ (R6)	Snaha o spoluprácu	5
„rodiny, ktoré klamú, zatĺkajú“ (R3), „v iných prípadoch je spolupráca tak naoko“ (R1)	Formálna spolupráca	4
„vo väčšine prípadov nie je zo strany rodičov o spoluprácu záujem“ (R5), „neprejavia vôbec záujem žiadnym spôsobom napriek tomu, že ich kontaktujeme osobne a aj písomne“ (R4)	Žiadna spolupráca	6
Celkový počet výrokov		15

Komentár: Otázka bola zameraná na zistenie, ako vnímajú účastníci spoluprácu s rodinou dieťaťa, ktoré je umiestnené v detskom domove. Z odpovedí (n=15) sme vytvorili celkovo 3 indukované kategórie. Najväčší počet odpovedí mala kategória *Žiadna spolupráca* (6). O jednu odpoveď menej mala kategória *Snaha o spoluprácu* (5). Na tretej kategórii sa zhodli štyria účastníci a tou je *Formálna spolupráca* (4).

Tab. 3 Hodnotenie spolupráce so subjektmi

Ako hodnotíte spoluprácu s inými subjektmi?		
Výroky respondentov	Indukované kategórie	Absolútna početnosť
„hodnotím to na veľmi dobrej úrovni. Mám s nimi len dobré skúsenosti“ (R4) „ja to hodnotím dobre“ (R1)	Pozitívne	4
„s niektorými úradmi sa spolupracuje dobre s inými zase ťažšie“ (R7), „obce sa zapájajú skôr výnimočne“ (R3)	Individualita subjektov	5
„takže môj názor je, vznikajú skôr problémy“ (R6)	Negatívne	1
Celkový počet výrokov		10

Komentár: Cieľom bolo zistiť ako vnímajú účastníci spoluprácu so subjektmi. Z celkového súboru odpovedí, ktorých bolo (n=10) sme identifikovali 3 kategórie. Najpočetnejšiu odpoveď mala kategória *Individualita subjektov* (5), nasledovala kategória hodnotiacia spoluprácu *Pozitívne* (4) a posledná kategória bola *Negatívne* (1) hodnotenie spolupráce.

Tab. 4 Dôležitosť spolupráce

Čo považujete v rámci spolupráce za dôležité?		
Výroky respondentov	Indukované kategórie	Absolútna početnosť
„určite je to, aby sme sa dohodli“ (R1) „spoločné riešenia situácie čo sa týka dieťaťa, rodiny“ (R5)	Spoločný postup práce	2
„a najdôležitejšie? pomáhať si navzájom“ (R6), „pracovať jednotne na spoločnom ciele“ (R5)	Spolupráca	3
„za veľmi dôležité považujem odovzdávanie si informácií“ (R3), „hlavne je to prenášanie informácií medzi sebou“ (R7)	Komunikácia	6
„spolupracovať a spoluprácu viesť profesionálne“ (R7), „za dôležité považujem najmä odbornosť, informovanosť“ (R7)	Odbornosť	4
Celkový počet výrokov		15

Komentár: Ďalšou otázkou sme sa zamerali na názor sociálnych pracovníkov, čo považujú v rámci spolupráce so subjektmi za dôležité. Z celkového počtu výrokov (n= 15) sme identifikovali 4 kategórie. Najčastejšie odpovede účastníkov sme zaradili do kategórie *Komunikácia* (6), *Odbornosť* (4), *Spolupráca* (3), *Rovnaký postup práce* (2).

Tab. 5 Prekážky v rámci spolupráce

S akými prekážkami sa stretávate pri Vašej spolupráci?		
Výroky respondentov	Indukovaná kategória	Absolútna početnosť
„a častokrát sa stane, že každý má iné informácie“ (R7), „nedostatok informácií“ (R2)	Nedostatočná informovanosť	5
„prekážkou je zlá komunikácia medzi subjektmi“ (R6), „ďalej nedostupnosť niektorých pracovníkov ÚPSVaR“ (R3)	Nedostatočná komunikácia	2
„takúto rodinu v obci nechceme, robia len problémy“ (R4), „ďalej je to nezaujímavé o konkrétnu pomoc deťom a rodinám“ (R5), „nevieme sa s nimi skontaktovať, ignorujú spoluprácu“ (R1)	Nedostatočná spolupráca s obcou	3
„pracovné vyťaženie a s tým súvisiace sťaženie zjednocovanie termínov“ (R2)	Pracovné vyťaženie	3
Celkový počet výrokov		13

Komentár: V tejto otázke sme zisťovali, aké prekážky sa v rámci spolupráce sociálneho pracovníka s inými subjektmi najviac vyskytujú. Z celkového počtu výrokov našich respondentov (n=13) sme vytvorili 4 indukované kategórie. Najviac odpovedí mala kategória *Nedostatočná informovanosť* (5), ďalej nasledovala *Nedostatočná spolupráca s obcou* (3) a *Pracovné vyťaženie* (3). Do poslednej kategórie sme zaradili *Nedostatočnú komunikáciu* (2).

Tab. 6 Rizikové situácie pri práci sociálneho pracovníka v detskom domove

Čo považujete za rizikové pri Vašej práci?		
Výroky respondentov	Indukované kategórie	Absolútna početnosť
„niekedy je toho veľa aj na nás, tak možno syndróm vyhorenia“(R2), „bojím sa toho, že ma táto robota prestane zaujímať“(R7)	Syndróm vyhorenia	2
„plus rôzne choroby, ako svrab, vši a podobne“(R3) „človek nikdy dopredu nevie do akej rodiny príde a čo ho tam čaká“(R1)	Ohrozenie zdravia	2
„žiadna ochota napraviť situáciu zo strany rodičov“(R7), „a ešte dosť často je to žiaľ aj nezáujem rodiny“(R1)	Nezáujem rodiny spolupracovať	2
„alebo deti sa správajú agresívne“(R4) „drogová závislosť, úteky, agresivita“(R5)	Rizikové správanie detí	4
„ja nepovažujem túto prácu za rizikovú“(R6)	Žiadne riziká	1
Celkový počet výrokov		11

Komentár: Táto otázka mala zistiť od účastníkov či ich prácu ovplyvňujú nejaké rizikové faktory, či situácie. Z celkových odpovedí (n=11) sa najviac účastníkov zhodlo v tom, že ich prácu v najväčšej miere ohrozuje *Rizikové správanie detí* (4). Nasledujú indukované kategórie *Syndróm vyhorenia* (2), *Ohrozenie zdravia* (2) a *Nezáujem rodiny spolupracovať* (2). Len jedna účastníčka nepovažuje svoju prácu za rizikovú *Žiadne riziká* (1).

Významová kategória: **Ďalšie vzdelávanie**

V nasledujúcej významovej kategórii sme sa zamerali na ďalšie vzdelávanie sociálnych pracovníkov. Zaujímalo nás, aké vzdelávanie absolvovali, čo by bolo pre nich prínosné v rámci ďalšieho vzdelávania a aké majú predstavy a želania do budúcnosti v súvislosti s ich prácou.

Tab. 7 Vzdelávanie v oblasti práce s deťmi

Aké vzdelávanie ste v oblasti práce s deťmi v detskom domove absolvovali?		
Výroky respondentov	Indukované kategórie	Absolútna početnosť
„pravidelne sa zúčastňujem vzdelávacích programov“(R7) „školenia o sociálnej práci“(R5) „semináre zamerané na prácu s deťmi“(R2)	Vzdelávacie programy	4
„ja sa aktívne orientujem najmä na svoj vlastný odborný rast“(R7)	Samovzdelávanie	2
„ja som napríklad absolvovala Seminár k prípadovým konferenciám“(R6)	Prípadové konferencie	3
Celkový počet výrokov		9

Komentár: V tejto otázke sme chceli zistiť, aké vzdelávanie absolvovali sociálni pracovníci v rámci zamestnania v detskom domove. Celkový počet výrokov je (n=9). Najväčšie zastúpenie mala kategória *Vzdelávacie programy* (4). Nasledujúce indukované kategórie boli *Prípadové konferencie* (3) a *Samovzdelávanie* (2).

Tab. 8 Prínosy v rámci vzdelávania

Čo by bolo pre Vás prínosné v rámci ďalšieho vzdelávania?		
Výroky respondentov	Indukované kategórie	Absolútna početnosť
„pomoc napríklad s neprispôsobivosťou, agresívnou rodinou, dieťaťom a tak“(R3)	Vzdelanie v oblasti práce s agresívnym klientom	2
„určite aby tam bola pomoc čo sa týka práce s dieťaťom, s ktorým si nevieme rady“(R2) „vzdelávanie ako pracovať s agresívnym klientom a s problémovým klientom. To by sa zišlo“(R1)	Vzdelanie v oblasti práce s problémovým dieťaťom	3
„semináre, ktoré sú zamerané na rôzne oblasti pomoci klientom“(R6) „rôzne inovatívne alternatívy riešenia situácie klientov s použitím najnovších metód“(R4) „účasť na odborných seminároch v rámci legislatívy“(R2)	Odborné semináre	3
Celkový počet výrokov		8

Komentár: V súvislosti s predchádzajúcou otázkou nás zaujímalo, čo by bolo prínosné pre sociálnych pracovníkov v rámci ďalšieho vzdelávania. Z celkového počtu výrokov (n=8) sme identifikovali 3 kategórie. Za najčastejšiu možnosť ďalšieho vzdelávania účastníci uvádzali *Odborné semináre* (3), nasledovala kategória *Vzdelanie v oblasti práce s problémovým dieťaťom* (3) a *Vzdelanie v oblasti práce s agresívnym klientom* (2).

Tab. 9 Želania do budúcnosti

Aké máte želania v rámci svojej práce do budúcnosti?		
Výroky respondentov	Indukovaná kategória	Absolútna početnosť
„určite by som chcela pracovať na osobnostnom rozvoji“(R1)	Osobný rast	1
ak to nebude toto všetko možné, aby sa aspoň znížil počet detičiek v domovoch“(R4) „aby sme skrátili pobyt detí v detských domovoch na minimum“(R2)	Zníženie počtu detí v detských domovoch	3
„aby bola úspešná sanácia, aby čo najviac detí sa mohlo vrátiť k svojim rodičom“(R5) „čo najmenej rodín, ktoré by potrebovali intervenciu odborníka z detských domovov“(R7) „vrátiť deti do ich rodín, ktoré budú fungovať“(R4)	Návrat detí do biologických rodín	3
„aby si všetky deti dokázali nájsť svoje miesto v živote“(R6) „možnosť pomáhať deťom, ktoré opustia detský domov z dôvodu dosiahnutia plnoletosti“(R5)	Uplatnenie mladých dospelých	2
„aby sa zvýšili platy v sociálnej práci, pretože sú veľmi, veľmi nízke vzhľadom k nášmu vynaloženému úsiliu“(R5)	Financie	1
Celkový počet výrokov		10

Komentár: Táto otázka zisťovala želania účastníkov do budúcnosti, ktoré súvisia s ich prácou. Na základe odpovedí našich respondentov (n=10) sme vytvorili 5 indukovaných kategórií. Najviac respondentov si želalo *Zníženie počtu detí v detských domovoch* (3) a *Návrat detí do biologických rodín* (3). Nasleduje kategória *Uplatnenie mladých dospelých* (2) a po jednej odpovedi majú kategórie *Osobný rast* (1) a *Financie* (1).

DISKUSIA

Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť názory sociálnych pracovníkov v detskom domove na spoluprácu s rodinou dieťaťa umiestneného v detskom domove a so spolupracujúcimi subjektmi a tiež zistiť, aké sú možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov v detskom domove.

Významová kategória: **Spolupráca**

Vyrastať v atmosfére harmonických vzťahov, kde nechýba pozornosť, úcta porozumenie i láskavé slovo rodičov je veľkým darom s nevyčísľiteľnou hodnotou (Vyhláška MPSVaR č.390/2005 Z.z.). V prvej otázke v tejto kategórii sme zisťovali, ako hodnotia naši účastníci spoluprácu s rodinou dieťaťa, ktoré je umiestnené v detskom domove. V tejto otázke sme vytvorili tri indukované kategórie. Najpočetnejšie zastúpenie mala kategória *Žiadna spolupráca* (2) (tab.2), na ktorú sa zhodla väčšina účastníkov. „Závisí od rodiny. Niektorá spolupracuje dobre, niektorá vôbec nespupracuje, niektorá len čiastočne a tak. To sa tak strieda. Ako kedy“. „Takže, prístup každej rodiny je iný, vo väčšine prípadov nie je zo strany rodičov o spoluprácu záujem... a zase v mnohých prípadoch spolupráca trvá veľmi dlhý čas. Problém je, kým sa podarí nájsť príbuzných detí a nadviazať s nimi spoluprácu a prebudiť u nich záujem o dieťa“.

Za najdôležitejšie pri príchode dieťaťa do zariadenia sa považuje, aby si sociálny pracovník vybudoval kvalitný vzťah s dieťaťom a ak je to možné, aj s rodičmi. Ku zníženiu traumy, ktorú prežíva dieťa pri umiestnení do zariadenia môže prispieť skutočnosť, že ho môžu rodičia v zariadení navštíviť (Bechyňová, Konvičková, 2008).

Pre detské domovy, ale aj pre štátne orgány, mimovládne organizácie, samosprávy by mala byť práca s rodinou na prvom mieste. Ďalšou indukovanou kategóriou bola *Snaha o spoluprácu zo strany rodiny* (5). Zistili sme, že prípadov keď rodina nespupracuje je dosť veľa, podľa našich účastníkov sa nájdu aj rodiny, ktoré chcú a sú ochotné spolupracovať. „V mnohých prípadoch vďaka spolupráci rodičov, sa nám podarilo na základe úspešnej sanácie vrátiť dieťa do biologickej rodiny. Za posledných päť rokov sa z nášho detského domova vrátilo sedem detí do svojej pôvodnej rodiny“.

Spolupráca subjektov pri práci s dieťaťom v detskom domove je veľmi dôležitá, a preto nás zaujímalo, ako hodnotia účastníci práve spoluprácu so subjektami, ktoré so sociálnymi pracovníkmi v detských domovoch spolupracujú. V súvislosti s prácou v detskom domove hovoríme o multidisciplinárnom tíme, ktorý tvoria pracovníci detského domova, obec, sociálny pracovník oddelenia SPODaSK, akreditovaný subjekt (Gažíková, 2014). V tejto otázke sme

vytvorili 3 indukované kategórie. Individualita subjektov (5) (tab. 3), táto kategória sa vo väčšine prípadov spája aj s kategóriou Pozitívne hodnotenie (4) (tab.3). Väčšina participantiek uviedla, že spolupráca so subjektmi je rôzna, v závislosti od konkrétneho subjektu. „Hodnotím ju tiež rôzne. S niektorými úradmi sa spolupracuje dobre s inými zase ťažšie“. Takisto sa vyjadruje aj druhá participantka, že záleží od subjektu ako spolupráca prebieha. „Mám veľmi dobré skúsenosti s ÚPSVaR, vzájomne komunikujeme pri riešení akéhokolvek problému, ktorý sa vyskytne u dieťaťa a spoločne sa snažíme hľadať riešenia. S obvodnými úradmi je spolupráca slabšia...z celkového počtu umiestnených detí v našom detskom domove úspešne spolupracujeme s približne 30% obvodnými úradmi Spolupráca s akreditovanými subjektmi je nepravidelná, ale v rámci možností sa snažíme spolupracovať na uspokojivej úrovni. S obcou je to najhoršie“.

Na otázku, s ktorým subjektom majú problémy pri spolupráci 5 zo 7 participantiek sa zhodli, že je to obec. „Niekedy sa mi stalo, že bol problém s niektorými obcami, ktoré sa bránili spolupráci v smere návratu detí do rodiny. Takže môj názor je, že v obci vznikajú skôr tie problémy“. Dve participantky pozitívne ohodnotili spoluprácu s Úsmevom ako dar a Návratom.

Zamerali sme sa na zistenie informácií, čo považujú participantky za dôležité v rámci spolupráce s inými subjektmi. Za najdôležitejšiu v rámci spolupráce so subjektmi považujú Komunikáciu (6) (tab. 4). Prostredníctvom komunikácie sa odovzdávajú nové informácie ďalej, čím dokážeme zmeniť názory a postoje iných ľudí. K tejto kategórii sa vyjadruje aj naša participantka. „Hlavné je to prenášanie informácií medzi sebou. Myslím tým, dobrú komunikáciu. To ja považujem za najdôležitejšie. Aby sa zachytila každá maličkosť a mohlo sa pracovať jednotne na spoločnom ciele sociálnej práce s dieťaťom a najmä dokázať spolu spolupracovať a spoluprácu viesť profesionálne“. Ďalšie kategórie sú Odbornosť (4) (tab. 4) a Spolupráca (3) (tab. 4).

Predmetom nasledujúcej otázky bolo zistiť, čo považujú za rizikové naši participantky v rámci spolupráce. Či už je to pri spolupráci s rodinou alebo pri spolupráci so subjektmi. Medzi faktory patrí Nedostatočná informovanosť (5) (tab. 5), ktorá môže výrazne ohroziť spoluprácu. A v mnohých prípadoch medzi riziká v rámci spolupráce

podľa odpovedí patrí aj nedostatočná spolupráca s obcou (3) (tab. 5). K tomu sa vyjadruje aj jedna z našich participantiek. „Predsudky zo strany reprezentantov obce v zriedkavých prípadoch ako napríklad: „takúto rodinu v obci nechceme, robia len problémy, občania mi neodpustia, keď sa deti vrátia do rodiny a budeme im musieť pomáhať“. „Nemôžem sa s nimi dlhšiu dobu telefonicky spojiť, neodpovedajú na e-maily, nedodržiavajú termíny vypracovania plánov sociálnej práce, nesúlad v stanovení cieľov spôsobený nedostatočnou komunikáciou z ich strany a tak“.

Ďalšou otázkou sme zisťovali, s akými rizikami sa pri svojej práci stretávajú naši participantky. Najfrekvencovanejšou odpoveďou našich participantiek bolo, že za veľké riziko pri svojej práci považujú práve Rizikové správanie detí (4) (tab. 6), pri ktorej sa stretávajú s fyzickou a psychickou agresiou. „Za rizikové považujem rizikové správanie niektorých detí – napríklad drogová závislosť, úteky, agresivita“. Ďalej sme zistili, že sa stretávajú s rôznymi infekčnými chorobami, čo sme zaradili do kategórie Ohrozenie zdravia (2) (tab. 6) „návštevy v rodinách. Človek nikdy dopredu nevie do akej rodiny príde a čo ho tam čaká. „Plus rôzne choroby, ako svrab, vši a podobne“. Do odpovedí, ešte môžeme zaradiť kategóriu Nezáujem rodiny (2) (tab. 6) myslíme tým, že rodina neprejavuje žiadny záujem spolupracovať. „Málopodnetné rodinné prostredie a slabá podpora a pomoc širšej rodiny. Alebo žiadna pomoc od rodiny. Ďalej je riziková situácia aj keď rodičia rezignujú alebo nemajú záujem o svoje deti“ Súhlasíme s výpoveďami participantiek, pretože práca v teréne môže byť v niektorých prípadoch veľmi riziková, a to nielen z dôvodu obáv o osobnú bezpečnosť a strachu z fyzického napadnutia, sociálne pracovníčky sa stretávajú aj s poskytnutím nepravdivých informácií zo strany klientov, čo následne spôsobuje značné problémy pri verifikácii faktov.

Významová kategória: Ďalšie vzdelávanie

V tejto významovej kategórii sme sa zamerali na ďalšie vzdelávanie sociálnych pracovníkov. Akú vzdelávanie absolvovali, čo by hodnotili ako prínosné v rámci ďalšieho vzdelávania a aké majú želania do budúcnosti v súvislosti so svojou prácou.

Predmetom prvej otázky bolo zistiť, aké vzdelávanie v rámci práce s deťmi participantky absolvovali. Najväčšie zastúpenie mala kategória

Vzdelávacie programy (4) (tab. 7) a Seminára (4) (tab. 7), „my absolvujeme priebežne vzdelávanie. Vzdelávanie napríklad v oblasti prípadových konferencií potom napríklad program *Pride*“. Samozrejme, treba podotknúť, že odpovede boli naozaj rôzne a vidno, že naše participantky sa vzdelávajú aj popri práci. Zúčastňujú sa rôznych stretnutí sociálnych pracovníkov, vzdelávacích programov a nesmieme zabudnúť ani na Samovzdelávanie (2) (tab. 7). Zistili sme, že participantky dbajú na profesionalitu, odbornosť a štúdium legislatívy. „Absolvovala som veľa, veľa výcvikov, počnúc kurzom prvej pomoci, končiac výcvikom k rodinným konferenciám. Bolo toho strašne veľa. Za sedemnať rokov praxe sociálneho pracovníka a určite počas štúdia rôzne sociálno-psychologické výcviky a seminára zamerané na prácu s deťmi“. Na potrebu vzdelávania upozorňujú aj samotní sociálni pracovníci, ktorí sa najčastejšie stretávajú s problémami v oblasti poradenskej činnosti pri práci s klientom, cieľovými skupinami v oblasti sociálnoprávnej ochrany, v oblasti sociálnych služieb, nedostatkom manažérskych zručností v oblasti riadenia sociálnych subjektov, alebo orientácie v špecifických problémoch (Schavel, Tomka, 2010). Pozitívne vnímame fakt, že sociálni pracovníci v detských domovoch absolvujú rôzne druhy vzdelávacích programov a odborných seminárov, čím zvyšujú svoje odborné spôsobilosti a zručnosti.

Ťažiskom nasledujúcej otázky bolo zistiť, čo by vnímali participantky ako prínosné v rámci ďalšieho vzdelávania. Najväčšie zastúpenie odpovedí mala kategória Vzdelávanie v oblasti práce s problémovým dieťaťom (3) (tab. 8) a kategória Vzdelávanie s agresívnym klientom (2) (tab. 8). „Ja by som určite ocenila vzdelávanie ako pracovať s agresívnym klientom a s problémovým klientom. To by sa zišlo“. „A viete ešte čo? Nejaké odborné seminára, zamerané na rôzne oblasti. Pomoc napríklad s neprispôsobivou, agresívnou rodinou, dieťaťom a tak“ „Určite by pre mňa bolo prínosná účasť na odborných seminároch v rámci legislatívy. A ešte aby som nezabudla. Určite aby tam bola pomoc čo sa týka práce s dieťaťom, s ktorým si nevieme rady“. Aj Vatkertiová (2013) zdôrazňuje, že pre kvalitný výkon profesie je potrebné sústavné vzdelávanie formou školení, metodických dní a supervízie. Browne (2009) tvrdí, že je veľa rizík a to najmä pri práci s deťmi, ktoré môžu byť spôsobené nedostatočným alebo zlým zaškolením

personálu. Prieskumy, ktoré sa zameriavali na ďalšie vzdelávanie vyhodnotili, že až 90% sociálnych pracovníkov sa zaujíma o využívanie supervízie vo svojej praxi.

V poslednej otázke sme sa zameriavali na to, aké majú participantky želania do budúcnosti v rámci svojej práce. Narovnako odpovedí mali dve kategórie, ktoré spolu súvisia a sú prepojené. Zníženie počtu detí v detských domovoch (3) (tab. 9) a Návrat detí do biologických rodín (3) (tab. 9). „Určite by som si želala, aby sme poskytovali starostlivosť čo najmenšiemu počtu detí v detských domovoch. Alebo aspoň aby sme skrátili pobyt detí v detských domovoch na minimum“. Snahou sociálnych pracovníkov či zamestnancov detského domova je zameriavať pozornosť na pôvodnú rodinu dieťaťa. Samozrejme, pokiaľ sú vhodné podmienky pre návrat dieťaťa do rodiny. Z analýzy tiež vyplynulo, že by si želali do budúcnosti Uplatnenie mladých dospelých (2) (tab. 9). „Ja by som si priala aby sa detský domov, v ktorom pracujem nezrušil a hlavne, aby si všetky deti dokázali nájsť svoje miesto v živote, aby som mala možnosť pomáhať deťom, ktoré opustia detský domov z dôvodu dosiahnutia plnoletosti. Aby našli miesto v spoločnosti a uplatnili sa vo svete“. Snahou zamestnancov v detskom domove je rozvíjať jeho pozitívnu stránku osobnosti, pripravovať ho na život, učiť ho samostatnosti a najmä aby sa učil rozhodovať sám za seba Jednou z kategórií, ktorú sme vyhodnotili z nášho prieskumu je aj kategória Financie (1) (tab. 9) to znamená, že jedna z participantiek by pozitívne vnímala zmenu respektíve zvýšenie finančného ohodnotenia. „Aby sa zvýšili platy v sociálnej práci, pretože sú veľmi, veľmi nízke vzhľadom k nášmu vynaloženému úsiliu“.

Na základe výsledkov, ktoré sme získali od samotných sociálnych pracovníkov odporúčame nasledovné riešenia. Organizovanie odborných seminárov, prostredníctvom ktorých by sociálni pracovníci v detských domovoch nadobudli nové vedomosti a praktické zručnosti v oblasti práce s agresívnym klientom a, problémovým dieťaťom. Ďalej je potrebné, aby bola zabezpečená kvalitná spolupráca subjektov, ktoré spolupracujú s detským domovom pri riešení problémov rodiny a sanácie rodinného prostredia. Ďalším odporúčaním je zefektívnenie spolupráce obcí s detskými domovmi a oddeleniami SPODaSK. Je žiadúce, aby mala každá obec

sociálneho pracovníka, ktorý by mal v kompetencii aj prácu s rodinami detí, ktoré sú umiestnené v detských domovoch. Bolo by tiež vhodné realizovať odborné semináre pre obce, v oblasti legislatívy a v oblasti nácviu zručností a kompetencií pri práci s rodinou dieťaťa umiestneného v detskom domove.

ZÁVER

Profesia sociálneho pracovníka detského domova je náročná, a to tak po stránke profesionálnej ako aj po osobnostnej. Efektívna komunikácia a výmena informácií medzi sociálnymi pracovníkmi z detských domovov, rodinou a spolupracujúcimi subjektmi predstavuje dôležitú súčasť zabezpečovania kvalitnej pomoci a starostlivosti o dieťa v detskom domove.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. 2008. *Sanáče rodiny*. Praha : Portál, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7367-392-5.
- BROWN, K. *The Risk of Harm to Young Children in Institutional Care*. The save the Children Fund, London. 2009. 24s.
- GAVORA, P. 2008. Úvod do pedagogického výskumu. 4. rozšírené vydanie Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2008. 272 s. ISBN: 978-80-223-2391-8.
- GAŽIKOVÁ, E. 2014. *Rizikové správanie detí v detských domovoch*. 2014. Nitra : Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva. 136 s. ISBN978-80-558-0686-0.
- MIKLOŠKO, J., ŽARNAY, Š. 2008. *Ohrozená rodina na Slovensku v kontexte príčin vyňatia detí z biologických rodín*. [online]. Dostupné na internete: <http://www.usmev.sk/images/stories/files/Prezentacia_tlacova%20beseda13_3.pdf>.
- SCHAVEL, M., ČIŠECKÝ, F., OLÁH, M. 2007. *Sociálna prevencia*. 2. vyd. Prešov: VŠZ a SP sv. Alžbety, ÚSV a Z bl. P. P. Gojdiča, 2007. 141 s. ISBN 978-80-89271-22-1.
- SCHAVEL, M., TOMKA, M. 2010. *Základy supervízie a supervízia v praktickej výučbe v sociálnej práci*. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2010. 193 s. ISBN 978-80-89271-87-0.

- VATKERTIOVÁ, S. 2013. Sociálna práca s deťmi a mladými dospelými. In *Postavenie sociálneho pracovníka v spoločnosti (Príklady z praxe)*. Ed. HETTESŠ, M., SCHAVEL, M.,
- Vyhláška Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny č. 390/2005 Z. z, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia Zákona NRSR č. 305/2005 Z.z, o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, v znení neskorších predpisov.

KONTAKT NA AUTORA

Mgr. Jana Guttenová
Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Nitra
Štefánikova tr. 88
949 01 Nitra
E-mail: Jana.Guttenova@upsvr.gov.sk

PhDr. Elena Gažiková, PhD.
Katedra sociálnej práce a sociálnych vied
Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Kraskova 1
949 74 Nitra
E-mail: egazikova@ukf.sk

Mgr. Jana Guttenová - sociálna pracovníčka oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ÚPSVaR Nitra. Má odborné a praktické skúsenosti v oblasti sociálnej práce s dysfunkčnou rodinou a v oblasti ústavnej starostlivosti.

PhDr. Elena Gažiková, PhD. - vysokoškolský pedagóg na Katedre sociálnej práce a sociálnych vied, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre.

Zameriava sa na oblasť sociálnej práce s rodinou, sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelu, supervíziu.

Pracovala na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na ÚPSVR v Nitre, je zodpovednou riešiteľkou projektu VEGA s názvom Potenciál zabezpečenia a výkonu profesionálneho rodičovstva.

METODA REUVENA FEUERSTEINA V PRAXI

V roce 2013 jsem se zúčastnila 14-ti denního kurzu Metody instrumentálního obohacení – FIE pod vedením p. docentky Věry Pokorné, která tuto metodu do České republiky uvedla, přeložila a aplikovala na české prostředí. Kurz byl pro mne důležitý nejen profesně, ale i osobně, přinesl mi zásadní životní setkání.

Od té doby jsem byla stále s paní docentkou v kontaktu. Byla vždy ochotná se mnou konzultovat vzdělávání a mohla jsem se na ni kdykoliv obrátit. Nastudovala jsem teorii, stále širším dílo p. docentky. Přestože 31. 8. 2016 Doc. PhDr. Věra Pokorná zemřela, její dílo a odkaz zůstává.

Děkuji za to, že jsem mohla být obohacena v době, kdy ve vzdělávání, školství přemýšlíme, jak zařídit, aby děti učení bavilo, aby rády chodily do školy, aby se nadchly pro učení celoživotní. Také řešíme, co vlastně budou děti potřebovat v budoucnu. Osobně FIE považuji jako jednu z velmi dobrých možností a cest. Věřím, že myslet, komunikovat, učit se a přijímat nové věci, myšlenky, plánovat, spolupracovat, verbalizovat své myšlenky, pracovat se svými emocemi bude vždy důležité a nezbytné.

Metoda instrumentálního obohacení – FIE je unikátní a dokonale propracovanou metodou, založenou na promyšleném teoretickém základu, který vypracoval profesor psychologie Reuven Feuerstein. Cílem je „učit se, myslet“; rozvíjet schopnost poznávání, učit se organizovat informace a osvojovat si strategie, učit se orientovat ve světě okolo sebe. Metoda je využitelná při práci se všemi věkovými skupinami (od předškoláků po seniory), při snaze překonat různé obtíže (školní selhávání z různých důvodů, poruchy učení, poruchy pozornosti, hraniční intelekt či mentální postižení, poruchy autistického spektra) i v různých prostředích (školství, sociální služby). S metodou mohou pracovat rodiče, učitelé, speciální pedagogové,

psychologové, sociální pracovníci a kdokoliv, kdo absolvuje akreditované vzdělávání. (www.cogito.cz, <http://www.ucime-se-ucit.cz/o-metode/>)

Po tomto školení jsem přemýšlela, co bych mohla uplatnit ve své každodenní práci s dětmi, jelikož přímo s instrumenty zatím ještě nepracuji.

Nejprve jsem zavedla společné plánování výuky. Podle tematických plánů děti vždy společně navrhovaly, co by je zajímalo, co aktuálně řeší. Na konci týdne každý sám hodnotil, co se podařilo, na čem musí ještě pracovat. Vždy jsme si zvolili a pojmenovali to, co budeme navíc hodnotit – například soustředěnost.

Od tohoto kurzu jsem začala dětem výuku zprostředkovávat, nikdy jim nepodávám již hotové informace, děti to baví, nepřicházejí o nadšení a já jsem nadšená z toho, když poté slyším jejich debaty, jak si vzájemně kladou otázky a slyším, jak přemýšlejí nahlas.

Minulý rok jsem se začala ještě více zamýšlet nad tím, co je to individualizace výuky. Jak to zařídit, aby každému bylo zprostředkováno to, co potřebuje a jak to provést v praxi. Příklady práce s dvěma dívkami uvedu v následujícím textu.

ZKUŠENOSTI Z 1. TŘÍDY

– ANEB INDIVIDUALIZACE V PRAXI

Ve školním roce 2015/2016 jsem učila 1. třídu. Ve třídě jsem měla 17 jedinečných dětí, jelikož je tak i vedu (každý jsme jedinečný, každý máme silnou, slabou stránku), je potřeba, abychom to o sobě věděli a také na sobě stále pracovali a vyvíjeli se. Stalo se mi, že ve skupině byla velká nerovnováha, což může být přínosné, ale i obtížné. Záleží, jak s nerovnováhou pracujeme.

Na jedné straně jsem měla žákyni, která již při nástupu četla plynule knihy, počítala přes 1 000. Během jednoho dne si sama vyvodila násobilku a

násobila. Bylo vidět, že přemýšlí v souvislostech, nebylo to tak, že by to měla naučené pamětně, což bylo ještě zajímavější. Vše jí bavilo, zajímalo, sama se pokoušela najít řešení, pravidla.

Na druhé straně jsem měla žákyni, která byla v 1. ročníku již potřetí. Poprvé ji po půl roce vrátili do školy, další rok propadla a třetím rokem nastoupila ke mně. Tato žákyně zase nejevila skoro žádný zájem o nic. V září vydržela pracovat cca 1 vyučovací hodinu, poté byla schopna ležet na zemi a nic nedělat, nebo spíše otravovat druhé.

Pro mne osobně to byla zajímavá situace – jak to zařídit, aby obě dvě dostaly to, co potřebují. Jejich potřeby, hodnoty byly naprosto jiné.

Nejprve jsem zavedla to, s čím již dlouho pracuji – pojmenování nejbližších cílů, na co se zaměříme. Toto jsem napsala a předložila i rodičům, aby to mohli také okomentovat. Zároveň o tom věděly i žákyně.

Další důležitý krok byl individuální plán – na 14 dní. To umožňuje, že každé dítě ví, na čem se pracuje a jak to vypadá, když se mu daří a něco umí. Opět jsem to připravila a dala rodičům, jako nabídku.

Pravidlem, kterým se řídím, je že děti mezi sebou neporovnávám. Dětem poskytuji popisnou zpětnou vazbu – ke vzdělávání, přístupu, chování, spolupráci. Děti vedu k sebehodnocení a sebereflexi. Podporuji každého v jejich zájmu a snažíme se společně o rozvoj myšlení, zodpovědnost, předání kompetencí. Děti samy poté objevují svou silnou a slabou stránku, uvědomují si a samy popisují, co chápou, co je baví, čemu nerozumí, na čem je potřeba pracovat. Také, co chtějí změnit. Velmi znatelný posun je v tom, že děti samy vyhledávají informace, vnímají věci, dění okolo sebe a ptají se, je vidět a slyšet jejich zájem – z jejich rozhovorů, když se mezi sebou baví o písmenkách, číslech, zajímavostech. Mluví mezi sebou, ptají se, mění se témata rozhovorů na základě toho, co se učíme. Jejich učení se stalo součástí jejich životů opravdově, ne jen formálně.

Podporuji tyto rozhovory, také k tomu dávám podněty, stejně tak ke spolupráci, kdy si navzájem vysvětlují, jak pochopily úkol, čemu nerozumějí. Využívám to, že se děti od sebe velmi rychle učí.

Jeden z nejdůležitějších faktorů v rámci vzdělávání je atmosféra ve skupině, o tu pečuji dnes a denně – vyprávěním, děti navzájem sdělují, co řeší, o čem přemýšlejí, co chtějí vědět, to vše

přispívá k dobré atmosféře a k přemýšlení.

Pokud je ve skupině důvěra, klid, bezpečí, děti mají zaměřenou pozornost na učení a velmi je to baví. Mají poté radost z toho, co se naučily nového, chtějí radost opakovat, a proto se rády učí.

Děti nehodnotím přídavnými jmény př. chytrý, hodný, šikovný, pomalý, rychlý.

Nepoužívám nálepkování – „šikulka“, „rychlík“, „trapič“ a jiné.

Spolupráce rodičů je velmi důležitá a nezbytná, už jen pro vysvětlení filozofie přístupu FIE.

První půl rok byl náročný, protože si i děti postupně zvnějškovaly tento přístup.

V druhém pololetí byl už posun znatelný. Největší v tom, že si děti osvojily právě spolupráci a byly si vědomy, že se navzájem neohrožují ve výkonech (že je někdo lepší a první). Opadla z nich rivalita a uvědomovaly si, že každý z nás na sobě pracuje. Navíc, pokud někomu něco nejde – není to ostuda, je potřeba s tím něco dělat a to si můžeme my sami určit. Dát si cíl a promyslet jakými nástroji, jakými kroky se k těmto cílům dostaneme. Také popis toho, jak to bude vypadat, když dosáhneme cíle, který jsme si dali. A budeme umět a ovládat, co jsme si stanovili.

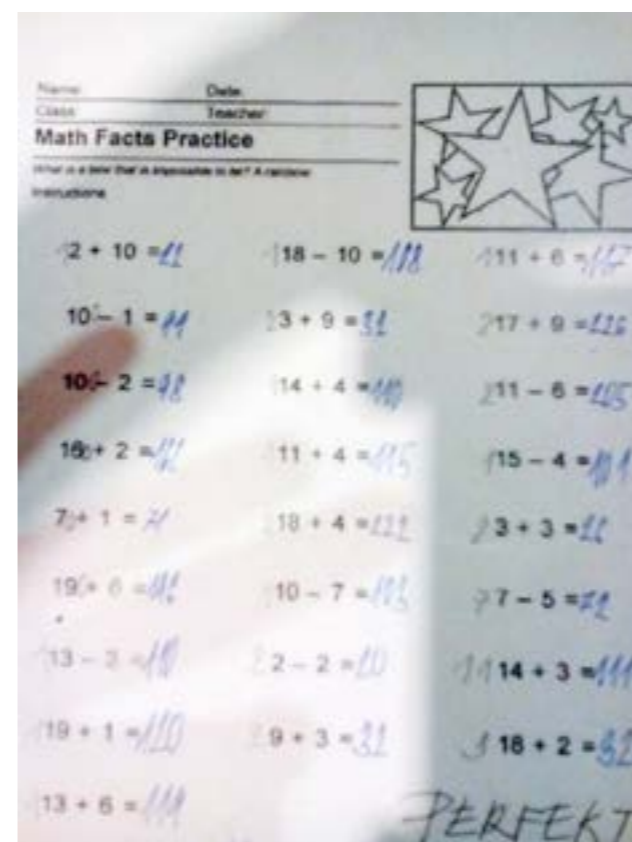
Na konci roku žákyně (která četla a počítala), píše již příběhy, násobí, vymýšlí slovní úlohy. Počítá v oboru nad 10 000 a sama si upravuje příklady, aby byly úrovní obtížnosti pro ni. Důležité je, že se nenudí během výuky, pokud to nastane sama vyřeší situaci – modifikuje příklady či vymyslí obtížnější variantu pro sebe a řeší to.

Žákyně, která šla potřetí do 1. třídy na konci roku četla, psala, přepisovala písmenka do psací formy. Důležité bylo, že sama od sebe začala chtít získávat informace, psát, číst.

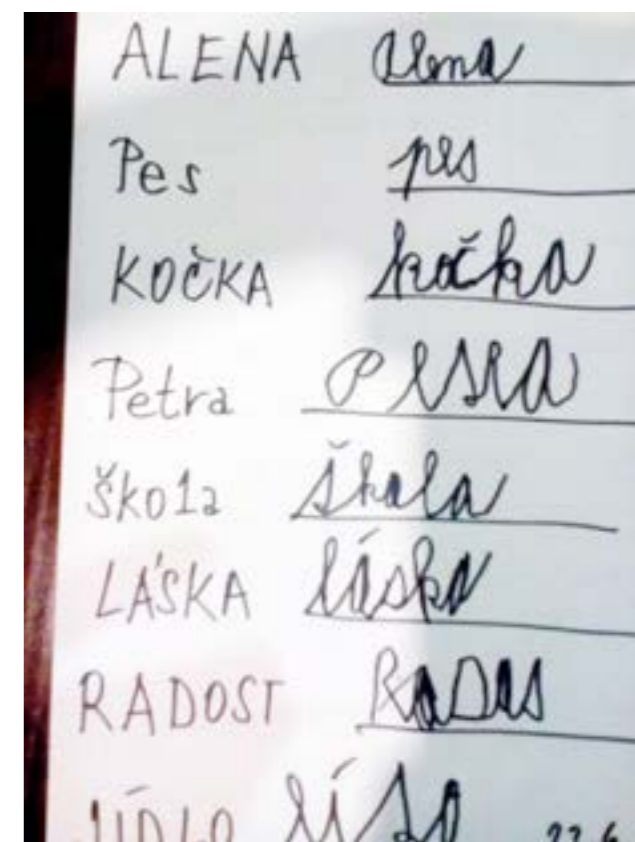
Stále si sama hlídá, aby měla věci v pořádku a dodržovala pravidla. Když má chvíli, tak napíše příklad a počítá, čte, píše dopisy. Přes prázdniny si psala deník a těšila se prý do školy, až nám všem deník ukáže.

Pro mne osobně to byla velká zkušenost a uvědomila jsem si, že si i já osobně takto představuji individualizaci. Každý je podporován, není porovnáván s ostatními. Uvědomuje si, že je důležitou součástí skupiny, že svým myšlením a náhledem na věc obohacuje druhé. Každý je zaměřen na svůj vývoj a není rozptylován tím, že musí být první, jelikož z toho žádná výhoda nevyplývá.

Důležité je, že každý dostane chvíli, aby si svůj úkol rozmyslel.

Ukázka č. 1: počítání žákyně, která si sama upravuje příklady, aby se stále rozvíjela.

Ukázka č. 2: psaní žákyně, která byla potřetí v 1. třídě. Přepis z tiskacího do psacího. Naprosto samostatně, bez pomoci.

DODATEK:

aktuálně – školní rok 2016/2017 – Byla žákyně, která již při nástupu do školy, četla, počítala v PPP poradně, vypracovali jsme společně s rodiči Plán pedagogické podpory, chodí na výuku ČJ a M do 3. ročníku, stále ji učení baví, nenudí se.

Žákyně, který šla potřetí do 1. třídy, čte, píše – tiskacím i psacím písmem, počítá a říká, že jí teď všechno baví.

So zvolením autorky a portálu: <http://www.eduin.cz/clanky/petra-dockalova-metoda-reuvena-feuersteina-v-praxi/>

SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ JE PŘIROZENÁ VĚC: P. DOČKALOVÁ

Rozhovor

Zprostředkovaného učení Reuvena Feuersteina.

„Moc dětem fandím, přeji jim, aby se v dospělosti uměly více respektovat a spolupracovat a méně se hodnotily, porovnávaly a odsuzovaly, třeba jen za jiný názor. Až budou dospělí, aby společně vzdělávání vnímali naprosto přirozeně, samozřejmě a promyšleně. Aby byli sami se sebou spokojeni a šťastní, jen tak mohou být spokojeni a šťastní s ostatními. Aby byli vnímaví, lidští a udrželi si svou jedinečnost. Neohodnotili a neodsuzovali druhé jen na základě vzhledu, nebo povolání,“ vysvětluje Petra Dočkalová, co by nejen dětem, které vzdělává, přála do života.

„Společnému vzdělávání se věnuji celou svou praxí. Pokud mám skupinu, je vždy otevřená a každý, kdo má zájem a chce, je vítán. Všechny děti, se kterými jsem se setkala a se kterými jsem pracovala, mne obohatily. Pracovala jsem s dětmi s diagnózou autismus, Aspergerův syndrom, Downův syndrom, kombinované postižení – autismus a zrakové postižení, ADHD, specifické poruchy učení (SPU), dyslexie, dysortografie, dysgrafie, dyspraxie, mutismus,

dysfázie, mikrocefalie, hydrocefalie, epilepsie, cukrovka, i s dětmi s problémovým chováním či vadami řeči. A také samozřejmě s dětmi s nadáním,“ vypráví takto zkušená pedagožka s bohatou praxí nejen v běžném, ale i speciálním školství.

Na jakých školách jste doposud učila?

Pracuji ve vzdělávání asi 16 let. Začínala jsem tehdy ve zvláštní škole, s dětmi, které byly segregovány mimo běžnou populaci. Vzpomínám na paní učitelky, kterým dodnes vděčím za to, co mi předaly. Vzpomínám, že právě ony přijímaly děti takové, jaké jsou. Měly je také velmi rády a snažily se jim vytvořit takové prostředí, kde se děti cítily dobře, kde se jim líbilo. Byly skvěle připravené, promýšlely výuku tak, aby bylo každému dáno to, co potřebuje k osobnostnímu rozvoji. Neškatulkovaly děti na chytré, méně chytré, šikulky a nadané, každý den se společně učili, jak nejlépe to šlo.

Poté jsem učila ve škole, kde byly zase spíše děti, které neměly žádné zkušenosti s lidmi s handicapem, proto, pokud jsme společně šli navštívit děti z té minulé školy, bylo to pro ně velmi náročné. Děti jsou ale úžasné v tom, že si k sobě najdou cestu spontánně, pokud do toho nešetně nevstoupí dospělí.

V současné době pracuji se skupinou, kde je opět každý jedinečný, každý má silnou a slabou stránku,

jako my všichni. Vedu žáky k tomu, aby vše, co dělají, dělali tak, jak nejlépe to jde v danou chvíli, aby se uměli nadchnout pro vzdělávání, vyhledávali informace, vnímali okolí a přemýšleli. Pracovali promyšleně, důsledně a kontrolovali svou práci, a aby měli pod kontrolou i své chování.

Jaký je Váš názor na společné vzdělávání?

Zastávám názor, že ve vzdělávání neexistuje pouze jedna jediná a správná cesta. Jelikož každému vyhovuje něco jiného, tak ani společné vzdělávání rozhodně není pro všechny. A myslím tím pro všechny aktéry, kteří se na vzdělávání spolupodílí. Pokud člověk, který vede skupinu v rámci společného vzdělávání, nevěří v tyto principy, je to spíše kontraproduktivní.

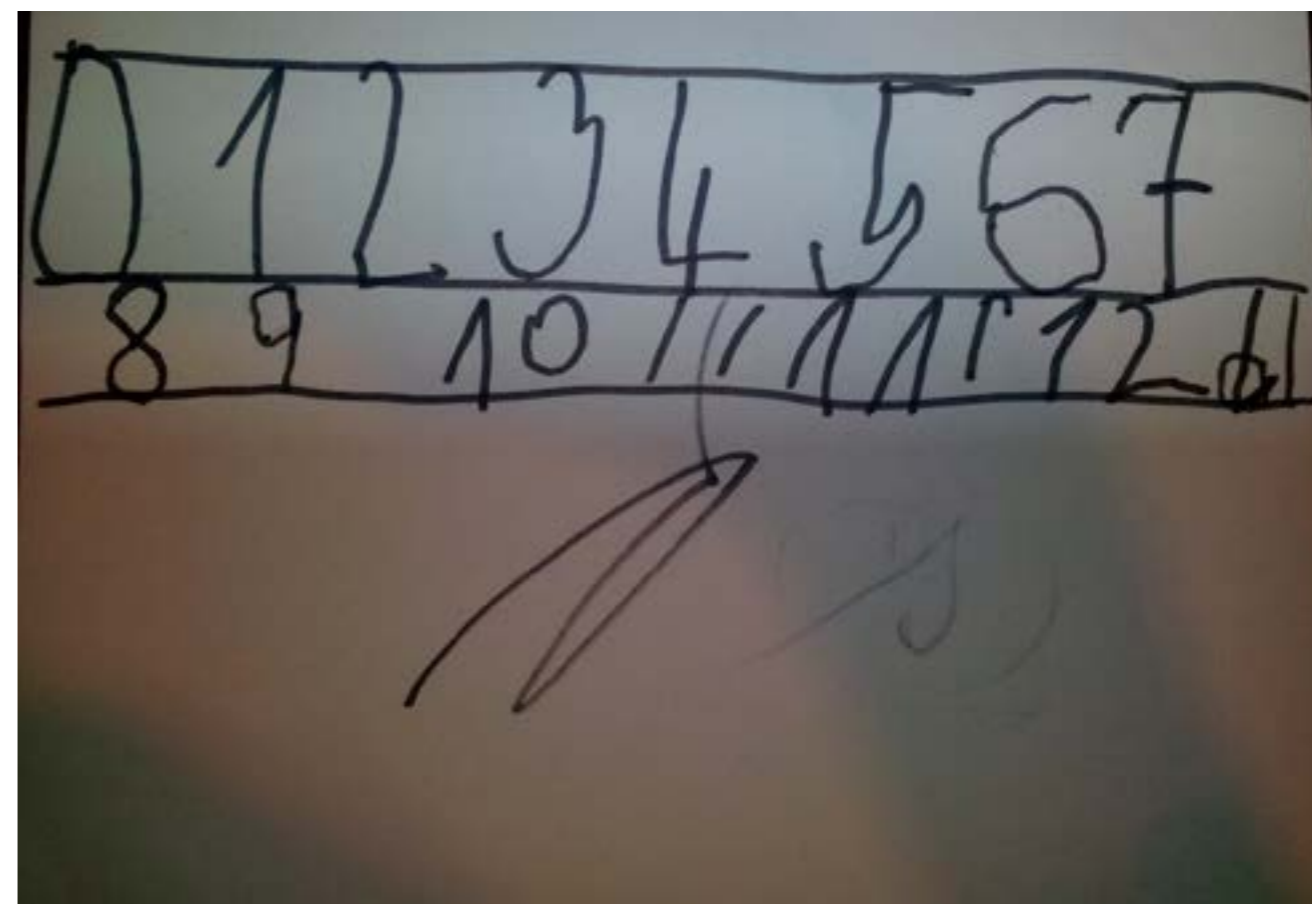
Z mého úhlu pohledu má společné vzdělávání smysl tehdy, když všichni aktéři a zúčastnění ve společném vzdělávání věří. Důležité je také, aby učitel, průvodce, který takovou skupinu vzdělává, byl opravdu odborníkem, a to především z hlediska diagnóz. Je nutné, aby věřil v jedinečnost a vývoj každého jedince, kterého ve vzdělávání vede. Další, neoddelitelnou součástí je promyšlenost práce s individuálními cíli. Zcela nezbytné je také promyšlení vzdělávání, a sice v souladu s novými a měnícími se výzkumy z oblasti psychologie, pedagogiky, neurovědy. Dalším klíčovým faktorem ovlivňujícím celé vzdělávání je nadšení

a chuť – pokud my sami nejsme připraveni se učit a s nadšením na sobě pracovat, pak těžko můžeme nadchnout naše žáky. Pokud je toto vše dáno, pak společné vzdělávání má smysl a obohatí všechny. Jak v oblasti vzdělávání, tak v oblasti sociální a výchovné. Osobně to nazývám – LIDSKOST a VNÍMAVOST.

Svou pedagogickou praxí jsem nikdy nenazývala a nenazývám společným vzděláváním. Zaměřuji se na to, jak se děti učí, jaký mají přístup, jak dodržují pravidla, jak mají nastavené hranice. Věřím v potenciál každého z nás, věřím v možnosti rozvoje každého, pokud chce a je vhodně veden. Při širším úhlu pohledu tedy říkám, že moje první setkání se společným vzděláváním přišlo v prvním roce, kdy jsem začala učit, tedy v roce 2000.

Jak se ke společnému vzdělávání staví děti? Jak spolužáci přijímají žáka se znevýhodněním?

Žáci přijímají každého nového žáka velmi často tak, jak ho přijímá učitel, nebo průvodce, prostě ten, kdo se skupinou pracuje. Pokud takového žáka odmítá učitel, a v horším případě to i slovně komentuje „zase Ty...“, Tobě to nejde...“, Ty jsi nešikovný“ a podobně, pak to od něj přebírají i jeho žáci. Pokud učitel naopak podporuje dobré vztahy a nahlas popisuje, co se daří, co vidí, slyší, ať už pozitivně nebo negativně,

žáci poté opět i tento postoj přejímají. Pokud tedy do naší skupiny přijde kdokoliv nový, tak bez ohledu na jeho zvýhodnění či znevýhodnění, promyslím výuku a vše tak, abych podpořila dobré vztahy, spolupráci a respekt. Například zařazením her s cílem kooperace.

Děti jsou naprosto skvělé v tom, že si spontánně začnou povídat, hrát, nebo si prostě řeknou, co se jim nelíbí. Třeba se i pohádají, dají si hranice, ale to je přece velmi důležité pro život. A na nás dospělých je, abychom jim situace modelovali, zprostředkovali nové zkušenosti, jednali s nimi s respektem, ukazovali jim cesty, jak s druhým vyjít a jak komunikovat, tak aby to nebolelo.

Jaký mají ke společnému vzdělávání přístup rodiče?

Přístupy rodičů se liší, každý má přece jinou zkušenost. Především se liší právě v tom, zda berou každého jedince jako jedinečného, nebo právě jiného, „divného.“ Je to opět na základě jejich zkušeností. Někteří jsou ochotni připustit, že se svět mění, vyvíjí, vnímají změny a přijímají je a jsou schopni na to vše reagovat. Další je přijmout nechtějí, vzpomínají, jak to bylo za nich a teď je vše špatně a děti jsou hrozné. Jsou to ale jejich postoje a je opět na nich,

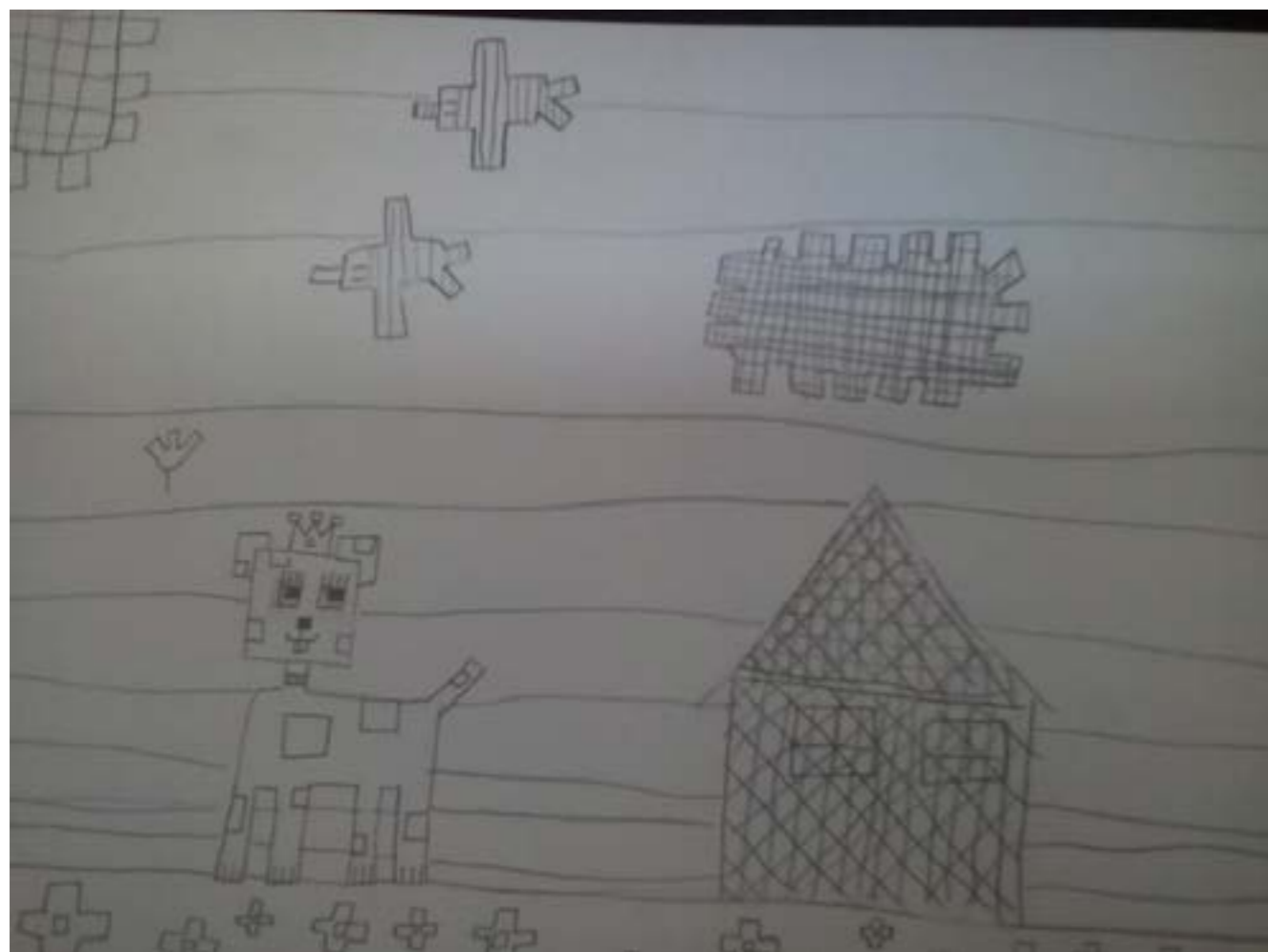
zda začnou přemýšlet jinak, vyvíjet se a v tom jim mohou pomoci právě i jejich děti. Stručně, je to na každém, jak to přijme, jak o tom všem uvažuje, jak to zpracuje a hlavně, jak na to reaguje.

Domníváte se, že je třeba dítě se znevýhodněním na společné vzdělávání nějak předem připravovat?

To je velmi individuální. Myslím, že je potřeba spíše vytvořit prostředí, kde bude příjemná atmosféra a spolupráce mezi učitelem, rodičem a žákem. Nějak speciálně bych ho nepřipravovala, ale toto je spíše na debatu s rodiči, ti jsou odborníky na své dítě. Učitel je pak odborníkem na specifika ve vzdělávání.

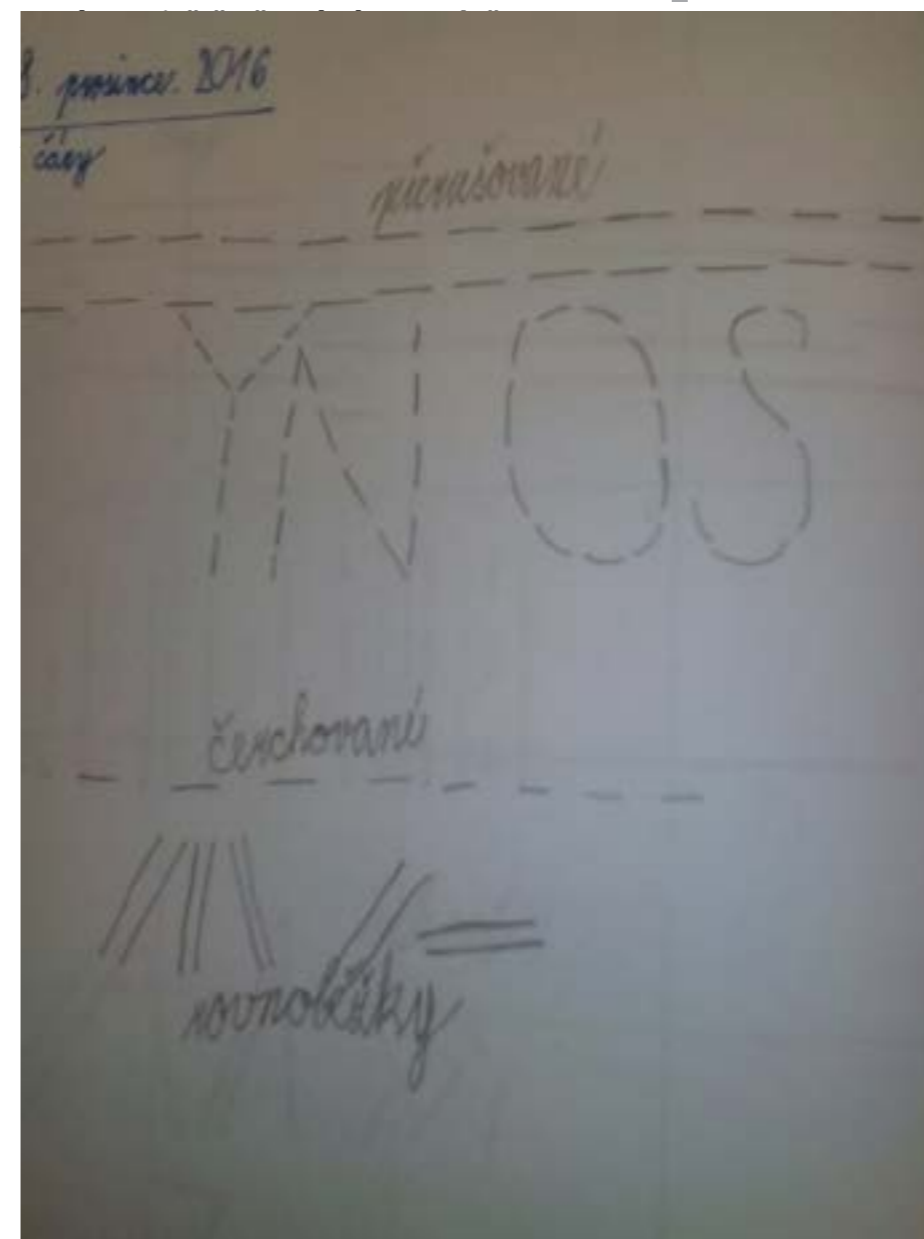
Podle mého názoru je potřeba znát specifika diagnózy, znevýhodnění, znát rizika, možnosti, promyslet si vše předem, hlavně v rámci vzdělávací skupiny. Samotné dítě je potřeba přijmout takové, jaké je, ale neomlouvát ho, a naopak ho vést k tomu, aby pochopilo, že vždy na sobě může pracovat, a to celý život.

V čem Vás osobně zkušenost se společným vzděláváním obohatila nebo naopak o co vás připravila?

Vše, co mne v životě potká, se snažím přijmout, jak nejlépe to jde a reagovat tak, abych byla sama se sebou v souladu. Ke svým žákům vždycky přistupuji s tím, že i já se od nich pokaždé něčemu naučím a každý z nich mne obohacuje.

Možná mne připravila o některé lidi, kteří mne nechápou. Ale nemám jim to za zlé, tak to prostě je. Mají jiné zkušenosti, vyrostli v jiných rodinách, mají jiné cesty než já. Co mne občas mrzí je to, že někteří ani nechtějí vidět a porozumět, chtějí spíše kritizovat. Naučila jsem se, nenechat se tímto rozptylovat a pokud chce někdo slyšet, vidět a povídat si o vzdělávání a možnostech, jsem ráda a jsem nastavena k diskusi. Nikomu nechci vnucovat svůj názor a náhled na učení, pokud chce někdo slyšet a vidět, je vždy vítán. S těmi, co se spíše chtějí jen hádat a utvrzovat ve své pravdě, že jen oni mají a znají tu správnou, s těmi to neprobírám, je to pro mne zbytečně vydaná energie.

„Každý je génius. Ale když budete posuzovat rybu podle toho, jestli se dokáže vyškrabat na strom, stráví celý život ve víře, že je neschopná.“
Albert Einstein

Považuji za důležité a možná i obohacující uvedení literatury, ze které vycházím, ve které studuji a kde hledám informace, možnosti i cesty, když si nejsem jista ve vzdělávání.

Pôvodne uverejnené na portáli: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/spolecne-vzdela-vani-je-prirozena-vec-p-dockalova>

V prípade záujmu uvádzame niekoľko odkazov na ďalšie články autorky:

- <http://www.eduin.cz/clanky/petra-dockalova-zprostredkovane-uceni-tema-nasobilka/>
- <http://www.ceskaskola.cz/2017/04/petra-dockalova-metody.html>
- <http://www.eduin.cz/clanky/zprostredkovane-uceni-v-praxi-fidget-spinner-ja-ko-podnet/>
- <http://www.eduin.cz/clanky/zprostredkovani-porovnavani-cil-a-parametr/>

Fotky sú z archívu autorky.

40

O AUTOROVI

Jmenuji se Mgr. Petra Dočkalová. Vzdělávání, osobně více používám pojem učení se věnuji již 18 let. Svou profesní kariéru jsem začala spoluprací s žákem se zrakovým postižením jako asistentka, poté jsem se věnovala cca 2 roky problematice autismu a zrakovým handicapem.

Během této praxe jsme začala dálkově studovat Pedagogickou fakultu - obor 1.stupeň + speciální pedagogika a pracovala jsem postupně na 2 základních školách. Již v této době jsem velmi řešila individualizaci výuky, vždy jsem se snažila vytvořit prostředí pro spoluúčící se skupinu. Prošla jsem zajímavými kurzy například: Respektovat a být respektován, Kritické myšlení, Aspergerův syndrom a další. V roce 2013 jsem měla tu čest se seznámit s Ph.Dr. V. Pokornou a projít kurzem FIE, což mne naprosto obohatilo a

od té doby se věnuji této pro mne filozofii, principy Zkušenosti Zprostředkovaného učení aplikuji dnes a denně nejen do učení, ale do života. Konkrétně - práce s cíli, plánování, sebekontrola a další.

Nyní se věnuji učení již jako osoba na OSVČ. Spolupracuji s rodinami, kde vedu Učební plán, podporuji spolupráci a vztahy v rodině. Spolupracuji se školami státními, soukromými. Pracuji nejen s dětmi, ale i s dospělými - FIE, Instrumenty. Připravuji pro skupiny výukové programy, které jsou předem dohodnuté, na co se mají zaměřit. Vždy mají dané téma, cíl a seznam zprostředkovaných pojmů. Ve své praxi také lektoruji a snažím se principy Zkušenosti Zprostředkovaného učení propojit s běžným učením. Zde spolupracuji s učiteli, rodiči, každý je vítán, kdo spolupracuje s dětmi.

Aktuálně ještě promýšlím, jak souvisí FIE s neuroplasticitou, jak se kdo učí. To je to, co mne fascinuje, pozorovat a vidět, jak je každý jedinečný a potřebuje jiné podmínky na učení, zároveň se potřebujeme navzájem a to nejen v učení. Jelikož jsem přesvědčená, že každý z nás, pokud má podněty a chce, rozvíjí se. „Moje příjmení je Dočkalová - ten, kdo mne potřebuje, zavolá - se mne dočká.“

V roce 2013 jsem absolvovala kurz metody R.Feuerstina - Feuersteinovo instrumentální obohacení pod vedením p. docentky PhDr. V. Pokorné.

Od té doby pracuji každodenně s touto filozofií, jak v profesním, tak i v osobním životě. Umožnilo mi to více vnímat svět, pochopit a pracovat se svou zodpovědností. Naučilo mne to lépe porozumět sobě samotné a ostatním a velký posun vnímám v oblasti komunikace. Také mi to umožnilo vidět každodenní posuny dětí, lidí. Uvědomila jsem si, že nedílnou součástí je teorie, stále čtu knihy, které mne velmi obohacují v práci s dětmi i dospělými.

Ve své praxi se řídím tím, že věřím v posun každého z nás, v potenciál každého, ve spolupráci.

Snažím se umožnit druhým, aby pochopili své myšlení, pochopili, co potřebují ve vzdělávání. Podporuji samostatnost a zodpovědnost.

ČO MÔŽE DAŤ METÓDA INSTRUMENTÁLNEHO OBOHATENIA PROF. REUVENA FEUERSTEINA

SOCIÁLNYM PRACOVNÍKOM?

Eva Krššáková, Naděžda Dvořáková

V našom článku by sme sa chceli s vami podeliť, ako stretnutie s metódou instrumentálneho obohatenia profesora Reuvena Feuersteina (ďalej FIE – Feuerstein Instrumental Enrichment) obohatilo náš život a aký prínos máme z využívania jej princípov v živote. Tiež by sme chceli ponúknuť pár podnetov, prečo táto metóda môže byť inšpirujúcou výrámcí celoživotného vzdelávania pre sociálnych pracovníkov (a možno aj iných odborníkov pracujúcich v pomáhajúcich profesiách) vo vzťahu k nim a k ľuďom, s ktorými pracujú.

41

OSOBNÁ SKÚSEŇ S METÓDOU FIE (EVA KRŠŠÁKOVÁ)

Vyštudovala som sociálnu prácu a veľmi ma naplňa (spolu)práca s ľuďmi. Poznatky zo školy a praxe uplatňujem vzhľadom na svoje životné možnosti ako dobrovoľník v malej komunite ľudí, ktorej som súčasťou. Som tiež mama troch živých detí a denne riešim, ako zosúladiť napĺňanie mojich potrieb s potrebami mojej rodiny, potrieb našich blízkych a moje snahy v komunite, v ktorej sa angažujem. Mojim poslaním je aj poskytovanie podpory nášmu najstaršiemu synovi, keďže vzhľadom na svoje zdravotné postihnutie potrebuje v živote viac pomoci.

Tieto moje životné výzvy, ale hlavne moja túžba pomôcť nášmu najstaršiemu synovi v neľahkom procese učenia a pri zvládaní nárokov života, ma podnietili hľadať, čo by mohlo pomôcť. Na zdolávanie jeho výziev som našla veľmi účinnú pomoc v individuálnom plánovaní (IP), ktoré vychádza so synových túžob a potrieb. Individuálne plánovanie zahŕňa v súlade so stanovenými plánmi aj rozvoj jeho zručností pre život, podporu pri napĺňaní potrieb členov celej rodiny, ako aj vytváranie podporných sietí pre neho v komunite. Veľmi oceňujem oporu, ktorú máme vo svojpomocnej skupine a vedení odborníčky v IP PhDr. Soni Holúbkovej. Tieto dlhoročné stretnutia a postupná práca na našich výzvach boli pre nás veľkou podporou a pomohli nám vytvoriť základ zvládania života, na ktorom môžeme stavať ďalšie naše snahy.

Hľadala som tiež účinnú pomoc na podporu procesu učenia u najstaršieho syna tak, aby čo najviac osvojených poznatkov vedel v živote aj použiť. Samozrejme, vo vzdelávaní nášho syna významnú úlohu zohráva škola a som veľmi vďačná všetkým učiteľkám, ktoré ho učili a učia, za všetko veľké úsilie, ktoré do jeho vzdelávania a výchovy vkladali a vkladajú. Školské vzdelávanie aj výchovný vplyv učiteľov sa tiež významne podieľajú na jeho postupnom napredovaní.

Chcela som ho nejako podporiť aj v domácom prostredí a pri používaní naučených poznatkov v každodennom živote. O metóde instrumentálneho obohatenia profesora Reuvena Feuersteina som sa dozvedela od slovenských účastníkov kurzov a zaujala ma, pretože jej základom je „belief systém“ – viera, že každý človek sa môže meniť a rozvíjať svoje kognitívne schopnosti, metóda ponúka možnosti, ako zlepšiť schopnosť myslieť, a tým lepšie zvládať výzvy života. Chcela som, aby niekto s naším synom skúsil pracovať s touto metódou, ale nepodarilo sa mi nájsť v našom regióne nikoho. Tak som si povedala, že sa skúsím lektorom tejto metódy pre svoje deti a iných stať sama, hoci som cítila, že budem musieť asi začať prácou na sebe. Niekedy, keď situácia vyžadovala zložitejšie logické riešenie, bola som v zóne svojho komfortu a nechcelo sa mi o veci dlhšie premýšľať. Musela som znášať „závislosť“ od druhých pri riešení situácie, neraz ma mrzela moja neochota zvládnuť danú výzvu. Často som

výzvy, ktoré boli predo mnou, povrchne vnímala a bez ich vzájomných súvislostí, nevedela si poznamkať o výzve systematicky usporiadať, kategorizovať a potom postaviť stratégiu ich riešenia a pod. Dnes som po treťom kurze metódy instrumentálneho obohatenia a práve systematické vzdelávanie v nej mi umožňuje postupne si viac a viac zvnútorňovať princípy, pochopiť teóriu a jej aplikáciu v praxi a lepšie ju vedieť používať v každodennom živote aj odovzdávať ďalej.

V obdobiach medzi absolvovaním kurzov som sa snažila vo svojom živote a aj pri našich deťoch uplatňovať princípy metódy instrumentálneho obohatenia v ich učení aj v bežnom živote a skúšala som prácu s instrumentmi tejto metódy s deťmi. U detí využívam princípy metódy pri učení do školy (s prostredným synom napr. využívame systematické porovnávanie na základe určitých parametrov na utriedenie práve preberaného učiva, vytváranie logických kategorizácií a stratégií na zapamätanie si dlhých poučiek a textov, u najstaršieho a najmladšieho syna sa snažím postupné zvnútorňovanie vodorovných, zvislých čiar a oblúka používať pri nácviku správnych tvarov veľkých tlačených písmen, rozvíjame systematické vnímanie pred riešením úlohy, tiež skúšame zaviesť vlastnú stratégiu na kontrolu domácich úloh, aby prevzali zodpovednosť oni a pod.).

Môžem povedať, že vnímam prínos tejto metódy pre svoj život. Možno to navonok nie je vidieť ako nejaký „veľký osobnostný prevrat“ a nebola by som rada, keby nasledujúce vety vyzneli ako „sebachvála“, dobre viem, že v živote človek nemá nič, čo by nebol dostal. Chcem skôr poukázať na skutočnosť, že prijatie určitého poznania do života môže posúvať naše reakcie a kompetencie.

Vnímam u seba niektoré zmeny, odkedy sa zaoberám metódou FIE. Lepšie a rýchlejšie sa zorientujem v neznámom prostredí, keďže si všimam orientačné body a dávam ich do súvislostí. Stihnem viac činností urobiť a efektívne prepojiť, keďže sa snažím nachádzať vhodné stratégie, ako si to všetko zorganizovať, usilujem sa systematicky vnímať a pozorovať situáciu, kým ju riešim a podobne. Chyby vnímam ako niečo, z čoho sa učím, začala som zažívať sama radosť z väčšej samostatnosti, lebo sa mi darilo premyslieť viac problémov. Uvedomujem si tiež viac, že iní ľudia môžu mať v živote iné tempo a iný uhol pohľadu

na pre mňa zdanlivo jednoznačnú situáciu s akoby jedným správnym riešením. Tieto pozitívne momenty, ktoré zažívam u seba, ma povzbudzujú k ďalšiemu vzdelávaniu sa v tejto metóde a v snahe skúšať prácu s instrumentmi s mojimi deťmi i deťmi s potrebou podpory v učení, nech máme príležitosti spolu zažívať radostné momenty z posúvania vlastných kompetencií.

Tiež som si hlavne teraz po treťom kurze uvedomila, že ak chcem zažiť väčší prínos metódy u nášho syna a ostatných detí, ktorým sa snažím byť sprostredkovateľom tejto metódy, musím s ňou pracovať veľmi systematicky a pravidelne, dobre premyslieť cieľ našich stretnutí, premýšľať ako prípravy pri práci s instrumentmi prispievajú k naplneniu cieľa, čo u detí rozvíjam (napr. akú myšlienkovú operáciu- schopnosť zamerania pozornosti, schopnosť systematického myslenia, analýzy, syntézy, dedukcie, indukcie, hypotetického myslenia a pod.). Hlavne je dôležité dobre premyslieť s deťmi, kde môžu použiť v živote to, čo sa práve učia, lebo práve to, že s nimi o tom premýšľame a hovoríme, zvyšuje ich motiváciu učiť sa, prispieva k učeniu sa pre úžitok v živote a nielen pre známku.

Po celý čas, odkedy som sa snažila aplikovať metódu FIE do života, mi v tom veľmi chýbala akási supervízia, odborná rada od niekoho, kto je skúsenejší v práci s metódou, možnosť si vymeniť poznatky, konzultovať formy práce s deťmi a inšpirovať sa. Bolo pre mňa vzácné, že táto moja túžba sa mohla stať realitou a že sme tu mali na dvojdennej návšteve pani Mgr. Petru Dočkalovú, ktorá je veľmi skúseným, inšpirujúcim pedagógom, lektorom, metodikom a používa ozaj tvorivo a účelne princípy metódy FIE pri vzdelávaní detí aj dospelých aj v každodennom živote. Musím povedať, že hoci to bola iba prvá návšteva, práca s deťmi bola veľmi obohacujúca a podnetná pre ne i nás rodičov. Prístup pani Dočkalovej si hneď získal deti, lebo sa k nim správa s veľkým rešpektom k ich jedinečnosti a záujmom o ich život. Pracovala s deťmi intenzívne na mnohých oblastiach potrebných pre ich vzdelávanie i každodenný život.

Pracovala na ich *vzťahu k učeniu* (podpora motivácie pre učenie, vychádzanie z ich záujmov pri učení, sprostredkovanie významu učenia – kde v bežnom živote používame matematiku, načo je nám orientácia v čase, v priestore, ...). Venovala sa podpore procesu *systematického vnímania*,

zamerania pozornosti pri riešení úloh, vypracovaniu stratégie riešenia úloh, ako aj sprostredkovaniu významu *vlastnej kontroly ako prevencie chybovosti*. Práve proces sprostredkovania významu kontroly chýb znamená, že dieťaťu nielen povieme oprav si chyby, alebo mu povieme toto si oprav, ale vedíme proces učenia tak, že samo príde na to, že je výhodné robiť kontrolu a podporujeme ho vo vytvorení vlastnej formy kontroly. Pani Dočkalová nám ponúkla tiež *inšpirácie na zlepšenie vzájomného rešpektu vo vzťahoch* v každodenných situáciách (napr. nech deti hovoria za seba a nevstupujú bez rešpektu do dialógov iných osôb, ak v nich nejde o nich, často sa odvtedy vraciame k pripomenutiu toho pravidla a pomáha to).

Stihla prebrať viac tém, ktoré vychádzali z toho, čo deti aktuálne riešia a potrebujú v škole (*zvnútorňovanie obsahu čísiel, sčítovanie, odčítovanie, násobilku, orientáciu v priestore a čase, správny nácvik písania písmen v prepojení na orientáciu v priestore*). Vedela podporiť získanie a udržanie pozornosti detí, veľmi flexibilne menila stratégie práce s dieťaťom, ak úloha bola veľmi zložitá, nedala mu jednoduchšiu, ale mu sprostredkovala, dávala podporu, aby ju dokázalo vyriešiť samo. Rozvíjala myslenie aj podporovaním zdieľania procesu riešenia úloh u detí (zaujímal sa nielen o výsledok ale aj o to, ako naň dieťa prišlo, čo robí v hlave a pod.).

Nehovorila, že je nejaké riešenie zlé, ale viedla deti k sebakontrolu, overovaniu správnosti riešenia. Veľmi dobre vedela pracovať so skupinovú dynamikou i ju využiť v procese spoločného učenia a my rodičia sme mohli byť pri práci, bol priestor na naše otázky. Zosumarizovala nám odporúčania a inšpirácie v písomnej podobe, aby sme sa k nim mohli vrátiť a používať ich v živote a čo ma veľmi teší zostávame stále v kontakte. Veľmi radi by sme s pani Dočkalovou naviazali a zastabilizovali dlhodobejšiu spoluprácu, predbežne máme termín na ďalšie stretnutie, a tak veríme, že bude naša spolupráca pri posúvaní kognitívnych a iných schopností našich detí pokračovať.

Som rada, že tu máme priestor na uverejnenie článkov pani Mgr. Petry Dočkalovej a odkazov na ďalšie jej články, ktoré vám môžu priblížiť jej prácu s deťmi v rôznych oblastiach.

Keďže metóda FIE má veľký potenciál obohatiť život a poznanie, chcela by som pokračovať

v podpore rozvoja seba i detí, s ktorými pracujem aj metódou FIE. Chcela by som pokračovať vo vzdelávaní sa v tejto metóde, vytvorím systematický priestor na prácu s instrumentmi u detí ale aj v aplikácii princípov FIE do ich vzdelávania a bežného života. Tiež považujem za mimoriadne dôležité mať možnosť vymieňať si informácie s ostatnými odborníkmi v Čechách, ktorí túto metódu dávajú do praxe s deťmi aj dospelými a majú veľa cenných podnetov a skúseností. Som vďačná za veľkú ústretovosť kolegyň z ČR a ochotu k spolupráci v oblasti výmeny skúseností.

Tolko moje osobné skúsenosti a plány s metódou FIE. Dávam priestor kolegyni z kurzu FIE, zástupkyňi v základnej škole v Broumově pani Mgr. Nadežde Dvořákovéj, s ktorou si tiež veľmi rada premýšľam spoločne o deťoch a podpore ich rozvoja v kontexte používania metódy FIE.

OSOBNÁ SKÚSEŇ S METÓDOU FIE (MGR. NADĚŽDA DVOŘÁKOVÁ)

S metódou FIE jsem se seznámila po 20 letech praxe speciálního pedagoga. Kurz u doc. Věry Pokorné byla pro mne nová zkušenost. Na kurzu vzniklo „učící se“ společenství. Paní Pokorná vytvořila atmosféru podpory, sdílení, vzájemné úcty. Kurz je časově náročný (80 hodin), dává však účastníkovi pocit kompetence s metodou v praxi pracovat, tj. vše, co budu dělat s klientem sama propracuji jako účastník kurzu, navíc každý den výuky obsahuje teorii z oblasti metody FIE, ale i pedagogiky a psychologie obecně.

Metoda FIE se stala novým impulsem pro moji každodenní práci. Metodu jsem promítla do výuky ve škole, učím převážně na 2.stupni. Nejvíce však metodu uplatňuji při hodinách pedagogické intervence (dříve reedukační péče) a kroužku Myšlení pro zájemce z řad žáků (děti s potenciálem, které se ve školní práci nedokážou plně projevit). Metoda je z mého pohledu velmi „současná“. V dnešní době se často setkáváme s těkavostí žáků, s nedostatečným soustředěním, s neochotou pracovat do hloubky a přesně. Instrumenty (soubory pracovních listů) jsou koncipovány tak, že mají vzestupnou náročnost. Ta žáky velmi silně motivuje. Pozorovala jsem u nich, jak chtějí samostatně zvládnout vyšší a vyšší obtížnost. R. Feuerstein hovoří o propojení poznání a emocí. Na dětech bylo vidět, jak je

práce teší. Hovorili jsme s nimi o tom, co prináša v živote skutočnou, hlbokou radosť. Žáci uvádějí, že jsou to právě obtížné úkoly, situace, kdy jsem překonal sám sebe. Pracovní listy jsou důkazem žákova pokroku. Vracíme se s žáky k předchozím úkolům, aby sami viděli pozitivní změny, především v přesnosti své práce, ve vzrůstajícím počtu možných odpovědí. Metoda dává žákům zažít pocit kompetence přemýšlet a hovořit o jakémkoliv otázce, problému. Učí je totiž zamyslet se, promyslet a formulovat svoje názory.

Práce se skupinami žáků se speciálními vzdělávacími potrebami se díky využití metody FIE změnila. Žáci docházeli pravidelně, hodinám se nevyhýbali, pracovali s větším zájmem a soustředěním. Více hovorili o své práci při běžných hodinách, o možnostech zlepšení svého školního výkonu. Byli radostnější.

Důležitým principem metody je, že vycházíme ze zkušenosti žáka. Nepřístupujeme k němu jako k někomu „nevědomému“, vždy se ptáme: „Kdy jsi tento konkrétní pojem slyšel, viděl? Připomíná ti to něco?“ Vždy se věnujeme „přemostění“, tj. situacím v živote, kde dané vedomosti, dovednosti můžeme využit. To mi velmi pomáhá argumentovať pri komunikaci se žáky a rodiči, když mi pokládají otázku: „Proč se má(m) tohle učit? K čemu mi(mu) to v živote bude? Práce ve skupině dává možnost žákům i mně zažít, že se učíme navzájem, že každý má co říci. Učíme se naslouchat jeden druhému, chápat jiný úhel pohledu, jiný návrh řešení, učíme se vysvětlovat svoje řešení, argumentovať, popisovat svoji práci.

Práce v kroužku Myšlení mi ukázala, že metoda je užitečná pro práci „s černou skříňkou“ u dětí, které úplně neví, jak se učí, jak docházejí k vedomostem. Žáci rozvíjeli svůj potenciál, popisovali svoje uvažování nad úkolem, nad problémem, učili se pracovat s intrukcemi, plánovat svoji práci, pracovat přesně, přemýšlet v souvislostech.

Metoda mi dodává pedagogický optimismus, každé dítě se může rozvíjet, obohacovat své spolužáky, své učitele. Z mého pohledu je velmi užitečná, je spojená s každodenním živote každého z nás. Rozvíjí poznávací funkce, nabízí však pracovní soubory zaměřené na sociální dovednosti. Metoda FIE, potlačuje tĕkavost, podporuje radosť z přemýšlení a učení, učí děti a dospělé, jak se učit.

ČO MÔŽE PRINIEST FIE

SOCIÁLNYM PRACOVNÍKOM

A LUĎOM Z POMÁHAJÚCICH PROFESIÍ

Po podelení sa s našimi osobnými skúsenosťami by sme chceli ponúknuť pár zamyslení, prečo môže byť metóda inštrumentálneho obohatenia inšpiratívnou možnosťou pre sociálnych pracovníkov v rámci ich celoživotného vzdelávania, ale aj v práci s klientmi (metóda sa dá aplikovať s deťmi od 3 rokov až po seniorov).

Tieto zamyslenia sme koncipovali spoločne so spoluautorkou článku kolegyňou z kurzu FIE Mgr. Naděždou Dvořákovou a tu vám ich prinášame:

1. BELIEF SYSTEM

Východiskový princíp **BELIEF SYSTÉM** v metóde inštrumentálneho obohatenia hovorí, že každá ľudská bytosť má potenciál meniť sa. Teda aj **človek, s ktorým pracujem má potenciál sa meniť**. V metóde sa k žiakovi od počiatku pristupuje ako k tomu, ktorý má skúsenosti, vie. Nepredávame hotové informácie, ale pýtame sa žiaka, kde pojem počul, kde sa s ním stretol. Takýto prístup sociálneho pracovníka ku klientovi by počítal s ním ako aktérom zmeny, odborníkom na zmenu svojej situácie, posilňoval jeho sebauvedomenie a sebaurčenie, nepreberá za neho zodpovednosť.

Belief systém je tiež **o viere v adekvátnosť, kompetentnosť a efektivitu učiteľa/ sociálneho pracovníka** v procese zmeny dieťaťa/dospelého človeka, na ktorej pracujú. Ak sa jeho žiakovi/klientovi hneď nedarí, nemá ho viniť, ale vytrvalo hľadať spôsoby, ako mu pomôcť, a tiež pracovať na sebe. Učiteľ/sociálny pracovník je človek, ktorý má žiakovi/ klientovi pomôcť k zmene, ale aj on sám sa potrebuje meniť a potrebuje celoživotne na sebe pracovať. Mení sa aj tým, že vstupuje do interakcie so svojím žiakom/klientom.

Belief systém je výzva pre pedagóga, ale aj sociálneho pracovníka aj vo **vzťahu k spoločnosti**. Učiteľ/ sociálny pracovník často berie, že je to spoločnosť, ktorej podmienky musíme brať do úvahy ako determinujúci faktor a nie, že by to mohol byť cieľ intervencie. Belief systém ale hovorí, že hoci zmena kultúrnych postojov, sociálnych praktík a noriem ako aj všeobecná verejná mienka je dlhodobý proces, každý učiteľ/sociálny pracovník má

mať **zmenu spoločnosti** ako jeden z hlavných cieľov jeho intervencie. Teda máme mať vieru, že aj spoločnosť sa má meniť a vyvíjať a byť aktívnou súčasťou zmeny spoločnosti.

2. PRÍNOS METÓDY INSTRUMENTÁLNEHO OBOHATENIA

Metóda inštrumentálneho obohatenia je teória, ktorú zo svojej bohatej praxe s deťmi a mladými, ktorí z rôznych príčin zlyhávali v učení, vypracoval profesor pedagogickej psychológie Reuven Feuerstein, ktorý bol aj vývojový, kognitívny a klinický psychológ. Táto metóda nezostáva len pri viere v zmenu človeka, ale ponúka učiteľom veľmi prepracovaný **systém inštrumentov, ktorý pomáha túto zmenu dosahovať**, a to rozvojom schopnosti učiť sa, myslieť v súvislostiach, organizovať a kategorizovať osvojené vedomosti, nájsť v učení zmysel a prínos pre svoj každodenný život, ale aj schopnosť poučiť sa z chýb. Prácou s inštrumentmi sa u detí odstraňujú deficity v kognitívnych funkciách, zlepšujú sa predpoklady pre učenie, zvyšuje sa vnútorná motivácia – učiť sa, pretože v tom vidím zmysel, nie pre odmenu.

Jedným z cieľov učiteľa v metóde FIE je dosiahnuť v práci so žiakom to, aby raz učiteľ poskytoval čo najmenej podpory žiakovi, **predať mu kompetencie**, aby vedel, čo **najviac úloh v živote vyriešiť čo najsamostatnejšie**. Snahou je poskytovať vždy len toľko podpory, koľko treba, alebo ešte menej. Ako sme už uviedli, už od počiatku sa predpokladá potenciál žiaka poradiť si s novým pojmom, novou situáciou, podporujeme v tom žiaka správnym kladením otázok k úlohe. Nazýva sa to **sprostredkované učenie**. Sprostredkujeme žiakovi, čiže poskytujeme podporu, aby si vedel s úlohou poradiť sám. Len keď sa ukáže, že žiak potrebuje väčšiu mieru sprostredkovania učiteľ ponúka viac podpory. Jedným z cieľov práce sociálneho pracovníka s klientom môže byť tiež, že klient je schopný samostatne riešiť výzvy, ktoré sa mu možno pred intervenciou zdali nad jeho sily. Tiež inšpirujúcim (aj keď určite nie neznámym) princípom môže byť pre začiatok práce, aby sociálny pracovník vstupoval do intervencie s klientom „zďaleka“, teda by nemal prehnane ochranársky postoj a preberať prirýchlo úlohu riešiteľa,

čo sa nám môže stať. Sociálny pracovník nech len zisťuje, čo klient o probléme hovorí, vie, cíti, prežíva, aké asociácie sa mu s ním spájajú, ako vidí jeho súvislosti, príčinnosť, možné riešenia. Postupne citlivo hľadá sociálny pracovník potrebnú alebo ešte menšiu mieru podpory vhodnú pre konkrétneho klienta a posilňuje jeho kompetencie riešiť situáciu.

3. VYUŽITIE METÓDY PRE RÔZNE CIEĽOVÉ SKUPINY

Ako uvádza vo svojej práci Zaoral, metóda sa uplatňuje pri práci so žiakmi s poruchami učenia, správania sa a so žiakmi z málo podnetného, či kultúrne deprivovaného prostredia. Metódu používajú lektori aj pri kognitívnych rehabilitáciách ľudí po zranení mozgu a u psychiatrických pacientov, v podporných programoch pre zlepšenie vzdelávania imigrantov a kultúrnych minorít, v obohacujúcich programoch pre podpriemerné, priemerné aj nadané deti, v profesionálnych programoch v priemyselnom, vojenskom a obchodnom sektore. Metóda FIE má 5 kurzov – FIE základný kurz 1a2 – určené pre deti od 3 rokov, seniorov a pre deti s väčším limitom v poznávacích schopnostiach, FIE1, FIE2, FIE3-učené hlavne pre bežnú populáciu a deti od 8 rokov. Názvy a vlastne aj témy inštrumentov sú napr. Usporiadanie bodov, Orientácia v priestore, Porovnávanie, Analytické vnímanie, Rozpoznávanie emócií, Od empatii k činnosti, Premýšľajme, akoby sme mohli zabrániť násilniu, Poznaj a určí, Zameranie pozornosti na tri zdroje učenia, Porovnaj a odhaľ absurdity a pod. Je zaujímavé, ale funguje, že hľadanie efektívnych stratégií akoby v „modelovej situácii“ v inštrumentoch (ktoré sú však veľmi blízke reálnemu živote a úzko s ním prepojené) mení človeka a on potom zvnútornené poznanie a stratégie riešení používa aj v bežnom živote. **Absolvovanie práce s inštrumentmi prináša nové poznanie**. Človek sa pod vplyvom určitého poznania, prijatia určitých princípov či teórie mení, podobne, ako keď človek prijme vieru, alebo určitý životný štýl (zdravé stravovanie) a mení svoje reakcie, správanie sa v súlade s tým, čo prijal. Teória a prax FIE môže rozširovať sociálnym pracovníkom a aj klientom schopnosti kognitívneho spracovania ich problémov. Inštrumenty môžu pomôcť v rôznych

oblastiach života klientov. Napr. pri problémovom spracovávaní emócií, pochopiť svoje emócie a správne prečítať emócie druhého človeka, tiež podporiť osvojenie adekvátnych empatických reakcií v rôznych životných situáciách, podporiť schopnosť zabrániť násiliu správnym kognitívnym spracovaním situácie a primeranou reakciou. Inštrument Orientácia v priestore pomáha klientom vedieť sa lepšie a samostatnejšie orientovať v priestore, všímať si orientačné body a mať stratégie na orientáciu v rôznych prostrediach.

4. SPROSTREDKOVANÉ UČENIE

V metóde inštrumentálneho obohatenia sa používa sprostredkované učenie. **Učiteľ (sprostredkovateľ) sa snaží sprostredkovať obsah** žiakovi v určitej **učebnej situácii**. Platí, že to, čo si učiteľ pripraví, by malo vychádzať z potrieb žiaka, žiaci by mali vedieť, čo je cieľom ich práce, načo sa to učia a kde to použijú. Tiež v tejto interakcii učiteľ - žiak sa nielen žiak učí niečo od učiteľa, ale aj učiteľ od žiaka, učenie je teda vzájomný proces. Sprostredkovateľ podporuje žiaka, aby každý problém najprv systematicky vnímal, analyzoval, a potom nachádzal a prehodnocoval stratégie jeho riešenia, tiež sú žiaci vedení k rešpektu k riešeniam iných, iné riešenie nie je nikdy zlé, ak má človek logicky zdôvodnené, ako k nemu prišiel. Sociálna práca je tiež (alebo by mohla byť ☺) o vzájomnom učení sa medzi sociálnym pracovníkom a klientom, sociálny pracovník sa tiež snaží viesť klienta k nachádzaniu

stratégií na riešenie jeho problémov. Sociálny pracovník má rešpekt k tomu, že klient môže svoju situáciu vidieť aj inak, ale aj klienta sa snaží viesť k rešpektu k iným.

5. PREMOSTENIE

Je dôležitý princíp metódy. Prácu s inštrumentmi prepájame s našim životom, s praktickými situáciami. Ak v inštrumente riešime význam farby v našej úlohe, hovoríme s deťmi kedy je farba v našom živote dôležitým kľúčom v situácii. Deti uvádzajú semafor na križovatke, rovnakú farbu ponožiek a topánok pri obliekaní, zrelosť- nezrelosť ovocia, farbu pokazeného jedla. Ak v pracovnom liste opravujeme chybu, hovoríme o tom, kedy ľudia robia chyby, aké sú to situácie a ako sa z nich poučiť. Žiakom tak umožňuje metóda prežiť si „zmysel“ učenia. Sami vidia, že situácia v škole súvisí so životom, že ich pripravuje na život. Posilňuje sa tak ich motivácia pokračovať v práci, viac si všímať svet okolo seba. Metóda rezonuje s naším videním pedagogiky, ale i sociálnej práce, tj. pripraviť dieťa alebo klienta na samostatný život vo svete, ktorému rozumie.

ZÁVER

Tieto princípy si má možnosť sociálny pracovník v metóde FIE zažiť a zvnútorniť, nie ich mať iba navonok pomenované. Článok je len podobením sa s našimi skúsenosťami. Možno po prečítaní paralel metódy inštrumentálneho obohatenia profesora Feuersteina a sociálnej práce sa vám zdá, akoby nič nového k sociálnej práci nehovorí, čo by ste už nevedeli. Myslím, že môže byť zaujímavé zažiť si princípy, ktoré sa snažím používať v práci s klientom v situácii, kedy sa klientom takpovediac stávam sám, lebo ja som ten, kto sa učí a zdoláva svoje vlastné výzvy (napríklad na kurze metódy FIE☺). Nazdávame sa, že metóda FIE je veľmi obohacujúca forma celoživotného vzdelávania a rozvoja človeka, a preto bolo snahou tohto článku vám ju priblížiť.

(*pozn. autorov: Vzdelávanie v metóde Feuersteinovho inštrumentálneho obohatenia je v ČR pre pedagógov podporované dotáciami Ministerstva školstva cez program Šablony zameraný na inklúziu. Táto metóda je uznávaná ako jedna z tých, ktoré podporujú inklúziu detí so špeciálnymi výchovno- vzdelávacími potrebami do bežných škôl. Školiteľom tejto metódy v Čechách je akreditované tréningové centrum Centrum COGITO, kde sa dá získať viac informácií <http://www.cogito-centrum.cz/>)

MGR. EVA KRŠŠÁKOVÁ

Žije na Orave, vyštudovala sociálnu prácu na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave, pracovala v Rade pre poradenstvo v sociálnej práci a v Lokálnom partnerstve sociálnej inklúzie Orava. V súčasnosti sa dobrovoľnícky angažuje v občianskom združení PERSONA a stará sa o svojho syna, ktorý má popri svojich veľkých daroch aj zdravotné znevýhodnenie. Napĺňa ju možnosť podporovať jeho aj iných ľudí s podobnou životnou situáciou v rozvoji a žití života naplno. S týmto cieľom pod vedením PhDr. Soni Holúbkovej organizuje svojpomocné skupiny rodičov detí so zdravotným znevýhodnením, individuálne aj skupinové poradenstvo a individuálne plánovanie. Podporuje sieťovanie ľudí a organizácii, nakoľko spoluprácu považuje za dôležitú súčasť inklúzie vylúčených alebo vylúčením ohrozených skupín. V posledné roky sa venuje aj podpore celoživotného vzdelávania ľudí so zdravotným znevýhodnením a od roku 2011 sa zaoberá metódou inštrumentálneho obohatenia profesora Reuvena Feuersteina.

POUŽITÉ ZDROJE:

- https://www.amazon.com/Dont-Accept-Me-As-Performers/dp/1575170256/ref=sr_1_2?ie=UTF8&qid=1512413168&sr=8-2&keywords=dont+accept+me+as+i+am
- https://is.muni.cz/th/410404/fi_b/Bakalarska_praca_-_Peter_Zaoral.pdf

MGR. NADĚŽDA DVOŘÁKOVÁ

Žije v Polici nad Metují v Královéhradeckém kraji ČR. Speciální pedagogiku vystudovala v Moskvě. Začátek jejího profesního života je spojen s Broumovem, kde 2 roky pracovala jako učitelka na zvláštní škole. Zajímala ji problematika školní neúspěšnosti a individuální práce s žákem. Tomu se věnovala dalších 12 let v Pedagogicko-psychologické poradně v Náchodě. Zabývala se především dětmi se specifickými poruchami učení - diagnostikou, reedukací, později prevencí rizikového chování jako okresní metodik prevence. Nyní již 10 let pracuje na ZŠ Hradební, Broumov, jako zástupkyně ředitelky a výchovný poradce. Baví ji se učit - od života, od žáků, kolegů, rodičů, na kurzech a seminářích. V posledních letech se nadchla pro metodu Feuersteinova instrumentálního obohacení, etickou výchovu, výuku ruštiny, dílny čtení, výuku o holocaustu, pro mentoring. Měla možnost se krátkodobě vzdělávat v Izraeli, v Anglii a v Německu.

KOMUNITNÉ CENTRUM V KONTEXTE POTRIEB RODÍN S ČLENOM SO ZDRAVOTNÝM ZNEVÝHODNENÍM

Eva Krššáková, Martina Gymerská

48 Naše občianske združenie PERSONA rozvíja komunitnú prácu v regióne Orava od roku 2008. Začali sme s aktivitami v oblasti osobnostno-sociálneho rozvoja mladých ľudí na školách, pokračovali sme komunitným celoživotným vzdelávaním nezamestnaných a sociálne znevýhodnených obyvateľov Oravy, vrátane ľudí so zdravotným znevýhodnením a ich rodinných príslušníkov. Keď sme v roku 2010 dostali do výpožičky priestory od mesta Trstená, zriadili sme Komunitné centrum KOCÚR a neskôr sme s podporou mesta Tvrdošín zriadili Komunitné centrum Žirafa, ktoré funguje dodnes.

Priestorové zázemie komunitných centier nám umožnilo rozšíriť ponuku služieb pre obyvateľov Oravy a k celoživotnému vzdelávaniu pribudlo poskytovanie sociálneho poradenstva pre miestnych obyvateľov, s dôrazom na rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením. V rámci sociálneho poradenstva sme sa zamerali

na vytváranie individuálnych plánov (IP) pre deti a mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením, ktorí žijú v prirodzenom rodinnom prostredí. Nadviazali sme spoluprácu s PhDr. Soňou Holúbkovou, ktorá nám robila supervíziu pri napĺňaní IP. Pri prevádzke komunitných centier nám pomáhali aktívni členovia nášho občianskeho združenia a dobrovoľníci z radov nezamestnaných. Tí u nás pracovali formou aktívnej činnosti cez Úrad práce.

Profesionálnu sociálnu prácu s rodinami sme realizovali podľa konceptu resiliencie – prístup zameraný na budovanie podporných sociálnych sietí, čím sa rozumie odhaľovanie a posilňovanie potenciálnych oblastí sily a podpory. To, nakoľko bude jedinec/rodina odolný/á voči negatívnym vplyvom, je výsledkom kombinácií podporných a rizikových faktorov, ktoré na nich pôsobia. Preto naša práca zahŕňala nielen pomoc v oblastiach, v ktorých jedinec/rodina zlyhávala, ale

i podporu v zatiaľ neproblémových oblastiach života.

Svoju pozornosť a energiu sme tak zameriavali hlavne na systematickú pomoc rodinám s potrebou pomoci (rodiny s členmi so zdravotným znevýhodnením a rodiny v nepriaznivých životných situáciách), ktorým sme poskytovali:

- program Pomoc v rodinách - priamo v ich domácnostiach, v komunite, ktorej sú súčasťou. Formy pomoci boli rôzne: doučovanie, starostlivosť o deti v oblasti zmysluplného trávenia voľného času, pomoc s nákupmi a pod.;
- podporu pri plánovaní a realizácii individuálnych plánov (IP) u ľudí so zdravotným znevýhodnením, s cieľom podpory rozvoja ich samostatnosti, nezávislosti a uplatnenia sa v spoločnosti. Táto oblasť zahŕňala v rámci našich možností aj tvorbu podporných sietí a partnerstiev s jednotlivcami a organizáciami za účelom napĺňania IP.
- možnosť supervízie, terénne sociálne poradenstvo;
- možnosť vzdelávania sa vo viacerých kurzoch na pôde komunitných centier, rôzne zážitkové, tvorivé a rozvojové aktivity;

- materiálnu pomoc vo forme oblečenia a obuvi, domácich a školských potrieb, hračiek a i.

V júli 2016 sme sa zapojili do národného projektu s názvom „Podpora vybraných sociálnych služieb krízovej intervencie na komunitnej úrovni“, ktorý metodicky riadi Implementačná agentúra Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR. Tešili sme sa, že komunitná práca, ktorú sme sa po celé roky snažili budovať väčšinou na dobrovoľníckej báze, bude mať na určitý čas systematickejšie organizačné zabezpečenie.

Po skoro roku a pol fungovania projektu môžeme trochu zhodnotiť prínos KC pre našu komunitu ako aj predstaviť určitú ďalšiu víziu rozvoja komunitných služieb a aktivít, ktoré by rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením potrebovali za účelom efektívnejšej inklúzie. Zhodnotenie by sme mohli teda rozdeliť do dvoch oblastí:

1. **Služby a aktivity poskytované KC**
2. **Potreba rozvoja ďalších podporných komunitných služieb a aktivít**

1. SLUŽBY A AKTIVITY POSKYTOVANÉ KC

Sú to služby, ktoré naše komunitné centrum poskytuje a vnímame, že sú prínosom pre komunitu.

1.1 STABILIZÁCIA KOMUNITNÉHO CENTRA AKO SOCIÁLNEJ SLUŽBY

Pred schválením projektu sme mali priestory zapožičané od mesta Tvrdošín na 10 rokov a využívali sme ich na naše aktivity pre komunitu. Mali sme tu pravidelné stretnutia svojpomocnej skupiny rodičov detí so zdravotným znevýhodnením, vzdelávacie a osvetové aktivity pre komunitu, voľnočasové aktivity, príležitostné spoločenské a dobročinné aktivity v spolupráci s partnerskými organizáciami, zastrešenie a pravidelné supervízne stretnutia pre náš program Pomoc rodinám, určený pre rodiny s potrebou pomoci. Naše priestory mali názov komunitné centrum Žirafa, keďže sme v nich realizovali prácu pre komunitu, ale neboli sme registrovaným poskytovateľom sociálnej služby v zmysle § 24d zákona č.448/2008 o sociálnych službách v znení neskorších predpisov. Výhodou bolo, že sme mohli realizovať aktivity, ktoré svojou kvalitou, rozsahom i formou vychádzali z potrieb rodín, s ktorými sme v tom čase najintenzívnejšie

pracovali (rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením a rodiny v nepriaznivých životných situáciách). Boli sme si vedomí a vnímali sme, že potreby komunity boli ešte väčšie (potreba stabilného tímu pri napĺňaní potrieb rodín a implementácii individuálnych plánov, potreba intenzívnejšej formácie inkluzívneho prostredia, potreba práce so sídliskovou mládežou, intenzívnejšie sietovanie a spolupráca s organizáciami v regióne pri napĺňaní IP aj pri aktivitách a pod). Nemali sme ale dostatočnú personálnu kapacitu obsiahnuť viac potrieb komunity, keďže personálne zabezpečenie našich aktivít nebolo vždy kontinuálne a bolo dosť flexibilné. Personálne zabezpečenie bolo hlavne na dobrovoľníckej báze (dobrovoľníci z členov združenia OZ PERSONA, dobrovoľníci z rodín, s ktorými sme pracovali, naši priaznivci, dobrovoľníci cez Úrad práce, ktorí pre nás pracovali v rámci aktivačnej činnosti formou dobrovoľníckej služby). Síce sme robili len to, čo bolo v našich silách a možnostiach, ale naučilo nás to tvorivo zužitkovať každý dobrovoľnícky potenciál, pracovať flexibilne a s efektívnym sietovaním dobrovoľníkov i svojpomocí pri zosúladovaní potrieb rodín.

Schválenie projektu umožnilo zaregistrovať komunitné centrum na VUC ako sociálnu službu. Máme na tri roky personálne zastabilizované

poskytovanie sociálnej služby tak, ako to vyplýva z § 24d zákona č.448/2008 o sociálnych službách v znení neskorších predpisov:

- (1) V komunitnom centre sa fyzickej osobe v nepriaznivej sociálnej situácii podľa § 2 ods. 2 písm. h)
 - a) poskytuje
 1. sociálne poradenstvo,
 2. pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov,
 3. pomoc pri príprave na školskú dochádzku a školské vyučovanie a správanie dieťaťa do a zo školského zariadenia,
 - b) vykonáva preventívnu aktivitu,
 - c) zabezpečuje záujmovú činnosť.
- (2) V komunitnom centre sa vykonáva komunitná práca a komunitná rehabilitácia.
- (3) Odborné činnosti uvedené v odseku 1 písm. a) poskytujeme ambulantnou sociálnou službou prostredníctvom komunitného centra a terénnou formou sociálnej služby prostredníctvom terénneho programu. Zamestnankyne komunitného centra poskytujú tieto služby tak, ako im to ukladá zákon v súlade s potrebami komunity.

Pravidelnú metodickú koordináciu, usmernenie a kontrolu poskytovaných služieb vykonáva zástupca Implementačnej agentúry Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR (IA MPSVaR SR). Naše zamestnankyne majú tiež cez IA MPSVaR SR pravidelné supervízie a vzdelávanie.

1.2 SPOLUPRÁCA, ROZŠÍRENIE ČINNOSTI KC A FORMÁCIA INKLUZÍVNEHO PROSTREDIA

Vnímame, že nastavenie tohto projektu je prínosom pre komunitu. Služby a aktivity poskytované v komunitnom centre sú v našej komunite potrebné a naše zamestnankyne pracujú so svojím odborným aj veľkým osobným nasadením.

Spočiatku sa pracovalo hlavne s deťmi a mladými, zapájali sa do pravidelných aktivít ponúkaných KC (tvorivé dielne, fotokružok, krúžok varenia, spoločenské hry, rôzne ďalšie aktivity v spolupráci s inými organizáciami v regióne). Veľký prínos bolo a zostáva každodenne poskytované doučovanie, ktoré pomáha hlavne deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami zvládnuť nároky školy. Tiež pravidelné

preventívne aktivity pomáhajú deťom zvládavať výzvy, ktoré prináša každodenný život (preventívne aktivity na bezpečnosť a ochranu zdravia, aktivity na zlepšenie komunikačných zručností často spojené aj s nácvikmi v praktickom živote a pod.) Počiatočná práca s deťmi prerástla v prácu s celou rodinou, hlavne ak si to situácia v konkrétnej rodine vyžaduje. Komunitné centrum spolupracuje za týmto účelom s Centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a s Oddelením sociálno-právnej ochrany a kurately ÚPSVaR Tvrdošín, ako aj s ostatnými organizáciami v regióne.

Rodinám, ktoré potrebujú pomoc, sa poskytuje základné aj špecializované poradenstvo v rôznych oblastiach (oblasť pracovno-právnych vzťahov, oblasť získania potrebných kompenzačných pomôcok alebo poberania rôznych sociálnych dávok a príspevkov od štátu a pod.).

Realizáciu služieb vymedzených zákonom, ako aj ostatné činnosti vykonávajú zamestnankyne centra v spolupráci s dobrovoľníkmi, ktorí sú predovšetkým z radov príbuzných klientov komunitného centra, aj keď by bolo potrebné sieť dobrovoľníkov ešte rozširovať.

2. POTREBA ROZVOJA ĎALŠÍCH PODPORNÝCH KOMUNITNÝCH SLUŽIEB A AKTIVÍT

Môžeme zhodnotiť, že sa naše komunitné centrum otvorilo pre viaceré cieľové skupiny a veľkou devízou je hlavne formácia inkluzívneho prostredia, ktorá sa postupne stáva aj formáciou inkluzívnejšej komunity (aktivity sú otvorené pre všetkých, dospelí, zdravé deti aj deti so zdravotným alebo sociálnym znevýhodnením majú možnosť realizovať aktivity spoločne).

Práve inkluzívne prostredie komunitného centra sa nám zdá výborným východiskom pre rozvoj ďalších podporných komunitných služieb a aktivít, ktoré by rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením ešte potrebovali za účelom ich efektívnej inklúzie do spoločnosti. Vymedzenie činnosti KC tak ako je nastavené v zákone a v rámci tohto projektu s realizáciou týchto služieb nepočíta, avšak vnímame ich potrebu, preto o nich píšeme ako o službách s potrebou rozvoja.

2.1 NAPŔNANIE PRINCÍPU INDIVIDUÁLNEHO PRÍSTUPU KU KLIENTOM A IP

Fotky z archívu autorieka KC Žirafa

Na základe našej predošlej práce máme skúsenosť veľkého významu individuálneho plánovania pre životy mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením, ale aj celé ich rodiny. Toto plánovanie sme realizovali pod vedením PhDr. Soni Holúbkovej, ktorá je veľmi skúsená odborníčka v oblasti individuálneho plánovania a tiež významná podporná osoba pre naše rodiny. Individuálne plánovanie vychádzalo z potrieb konkrétneho človeka, ktorý je vždy v centre plánovania. Používali sme nástroje IP, ktoré mu pomáhali dosahovať stanovené ciele a plány, pracovali sme s podpornými tímami a tvorili efektívne partnerstvá s organizáciami v komunite za účelom naplnenia IP. Sociálna rehabilitácia a program Pomoc rodinám boli súčasťou IP a poskytovaná podpora sa riadila práve týmto individuálnym plánom. Takéto individuálne plánovanie je rozsiahly, ale práve preto prínosný proces. Vyžaduje veľké nasadenie koordinátora tejto služby, jeho odborné vedomosti o princípoch, metódach a nástrojoch IP, rešpektovanie princípov IP (sebaurčenie človeka, ktorý je v centre plánovania, objektivita a komplexnosť IP...), schopnosť byť mediátorom konfliktov a podporovateľom procesu zmien. Vyžaduje si to praktické skúsenosti s tvorbou a implementáciou IP a kontinuálne vzdelávanie v tejto oblasti. Proces individuálneho plánovania si vyžaduje tiež efektívnu spoluprácu s celým podporným tímom človeka, pre ktorého sa plánuje. Podporný tím má pomáhať človeku vytvoriť v komunite pre neho hodnotné sociálne roly a možnosti uplatnenia sa, má podporovať človeka a stavať na jeho pozitívach a nie deficietoch, podporný tím nemá rozhodovať za človeka a stavať mu strop v tom, čo túži dosiahnuť, skôr byť jeho podporovateľom na ceste.

Projekt komunitného centra umožňuje používať IP ako nástroj pre prácu s klientmi KC.

Niektorí klienti nášho KC majú individuálne plány, ktoré sa snažia pracovníci centra v spolupráci s rodinou, prípadne inými zainteresovanými osobami a organizáciami naplňať. Vzhľadom ale na požadované kvantitatívne výstupy v rámci projektu – čo do počtu klientov a kvantity poskytovaných služieb a aktivít – sa proces individuálneho plánovania nedá realizovať v takom rozsahu, kvalite a prepojení na život v komunite, ako by bolo v súlade s potrebami rodín s členom so zdravotným znevýhodnením. Tiež je to preto, že pre naplnenie individuálnych plánov sú potrebné a chýbajú ešte ďalšie podporné komunitné služby a aktivity, o ktorých píšeme v nasledujúcom bode. Komunitné centrum má výborný potenciál na realizáciu IP a my – rodiny s členom so zdravotným znevýhodnením by sme veľmi uvítali, keby IP mohlo pokračovať tak, aby pomáhalo ešte viac ľuďom so ZZ a ich rodinám v školskom, pracovnom a spoločenskom začlenení do komunity. Riešením by bolo možno vyčleniť viac pracovnej náplne jedného pracovníka KC na oblasť individuálneho plánovania (pracovník KC, ktorý by mal IP na starosti by to mal ako ťažiskovú pracovnú náplň a naplnenie ostatných služieb a aktivít KC by mal v menšej miere, tiež by bolo potrebné jeho kontinuálne vzdelávanie v IP a supervízia).

2.2 POTREBA ROZVOJA ĎALŠÍCH PODPORNÝCH KOMUNITNÝCH SLUŽIEB

V tejto časti budeme popisovať služby a aktivity, ktoré sú potrebné pre prevenciu zlyhávania rodín s členom so ZZ a podporu inklúzie skupín vylúčených resp. ohrozených vylúčením (rodín s členom so ZZ, rodín v nepriaznivých sociálnych situáciách). Sú to služby a aktivity, ktoré nie sú priamou náplňou činnosti KC tak

ako to vymedzil zákon, ale KC by bolo svojim inkluzívnym prostredím vhodným priestorom na ich poskytovanie.

Asi najviac nám chýbajú služby na podporu realizácie IP v zmysle aktívnejšieho začlenenia sa do komunity. Potrebovali by sme služby podpory prechodu zo školy do práce u mladých ľudí so ZZ, služby zamerané na vyhľadávanie možností získavania praxe a dobrovoľníckych pracovných príležitostí pre mladých ľudí so ZZ, chýbajú nám služby podporovaného zamestnávania a sociálnej rehabilitácie, tiež by bolo vhodné posilniť aktivity zamerané na osobnostno - sociálny rozvoj mladých ľudí so ZZ a podporiť ich viac v sebaurčení a samostatnom rozhodovaní. Oblasť celoživotného vzdelávania je tiež potrebné rozvíjať, ako aj vyhľadávanie inkluzívnych voľnočasových možností v komunite a podporu začleňovania do zdravých rovesníckych skupín pre mladých ľudí so ZZ. Tiež by bolo potrebné viac pracovať s dobrovoľníkmi, aby bolo viac spolupracovníkov na rozvoj týchto služieb a aktivít. Potrebne je podporovať a budovať podporné tímy pre ľudí, ktorí sú v centre plánovania a sieťovať organizácie v komunite na podporu realizácie IP. V tejto fáze fungovania komunitného centra sa rovnako zamýšľame, ako by sme mohli pokračovať v programe Pomoc rodinám a zabezpečiť rodinám bezplatnú pomoc priamo v ich domácnostiach, v oblastiach, v ktorých to potrebujú, aby si rodina mohla trochu oddýchnuť a mala kapacitu zapojiť sa viac do aktivít v komunite a rozvíjať sa.

ZÁVER

Projekt KC je v mnohých oblastiach prínosom pre celú komunitu. Zároveň si uvedomujeme potrebu rozvoja ďalších komunitných sociálnych služieb a aktivít, ktoré by mohli byť poskytované v zázemí KC tak, aby nastavenie týchto služieb prispievalo k systematickému zvyšovaniu kvality života ľudí so zdravotným znevýhodnením. Je potrebné skvalitňovať ponúkané služby a rozvíjať ďalšie podporné komunitné služby a aktivity, ktorých existencia umožní ešte intenzívnejšiu prácu s komunitou, aby sa stala komunitou s reálnymi príležitosťami a hodnotnými rolami aj pre skupiny ľudí vylúčených alebo ohrozených sociálnym vylúčením.

Fotky su z archívu autoriek a KC Žirafa.

MGR. EVA KRŠŠÁKOVÁ

Žije na Orave, vyštudovala sociálnu prácu na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave, pracovala v Rade pre poradenstvo v sociálnej práci a v Lokálnom partnerstve sociálnej inklúzie Orava. V súčasnosti sa dobrovoľnícky angažuje v občianskom združení PERSONA a stará sa o svojho syna, ktorý má popri svojich veľkých daroch aj zdravotné znevýhodnenie. Naplňa ju možnosť podporovať jeho aj iných ľudí s podobnou životnou situáciou v rozvoji a žití života naplno. S týmto cieľom pod vedením PhDr. Soni Holúbkovej organizuje svojpomocné skupiny rodičov detí so zdravotným znevýhodnením, individuálne aj skupinové poradenstvo a individuálne plánovanie. Podporuje sieťovanie ľudí a organizácii, nakoľko spoluprácu považuje za dôležitú súčasť inklúzie vylúčených alebo vylúčením ohrozených skupín. V posledné roky sa venuje aj podpore celoživotného vzdelávania ľudí so zdravotným znevýhodnením a od roku 2011 sa zaoberá metódou inštrumentálneho obohatenia profesora Reuvena Feuersteina.

MGR. MARTINA GYMERŠKÁ

Vyštudovala sociálnu prácu na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave. Pracovala v rodinnej poradni Asociácie supervízorov a sociálnych poradcov, pripravovala a realizovala programy osobnostného a sociálneho rozvoja mladých ľudí na Orave, založila občianske združenie PERSONA, ktoré zastrešuje činnosť Komunitného centra ŽIRAFÁ, zameranú na miestne obyvateľstvo a rodiny s členom so zdravotným postihnutím žijúce na Orave. Pracuje ako tajomníčka Slovenskej komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce.

Jana Pondašová

Na otázku, ako vznikol nápad zapojiť klientov do projektu chránenej dielne, musíme v podstate odpovedať, že nápad zapojiť klientov nášho DSS do projektu CHD kaviarničky Na ceste v podstate ani nevznikol:

V skutočnosti to bolo naopak - CHD kaviarnička Na ceste vznikla, ušitá na mieru, pre našich prijímateľov sociálnej služby v DSS Adamovské Kochanovce, ľudí so zdravotným znevýhodnením, ktorí tiež chcú a potrebujú naplniť svoje dni zmysluplnou činnosťou.

Skutočne by bola veľká škoda, keby mali žiť len za múrmi kaštieľa...

O chránenej dielni ako alternatíve pre pracovné začlenenie našich klientov sme začali intenzívnejšie rozmyšľať v rokoch 2014-2015, keď sme boli účastní na národnom projekte Podpora procesu deinštitucionalizácie na Slovensku. V rámci tzv. mäkkých aktivít projektu prebiehalo vzdelávanie nie len zamestnancov zariadenia, ale aj vzdelávanie klientov. Kľúčovým momentom bol nácvik pracovných zručností v CHD Radnička v Bratislave, kde nás naši klienti už po pár hodinách tréningu veľmi prekvapili svojou zručnosťou a snahou.

A tak sme hľadali možnosti a cestu k naplneniu tohto cieľa. Keď som spoznala MUDr. Hanku

Tisovú, podelila som sa s ňou o svoje predstavy. Nápad otvoriť kaviarničku a zamestnať ľudí z nášho zariadenia ju hneď zaujal, pretože už v tom čase osobne poznala viacerých našich prijímateľov. Začiatkom roka 2016 vzniklo občianske združenie Rotary club Trenčín Laugaricio a zhruba pred rokom sa roztočilo obrovské koleso plánovania, vybavovania, hľadania priestorov a všetkého potrebného na zriadenie chránenej dielne kaviarničky. Otvorenie kaviarničky Na ceste je výsledkom dlhodobej neúnavnej práce niekoľkých dobrovoľníkov nášho rotary klubu – skutočných nadšencov, ale aj nesmiernej ochoty pracovníkov jednotlivých štátnych a verejných inštitúcií v rámci poradenstva a pomoci v administratívnych procesoch, či finančnej podpore dotačných mechanizmov a spontánnych sponzorov.

Kaviarnička Na ceste sídli v Katovom dome. Jej názov je celkom pragmatický (keďže vedie cestičkou na hrad), ale aj krásne symbolický, pretože:

„Otvára sa pred nami úplne nová, nepoznaná cesta.....cesta, ktorá sama sa stáva cieľom. Týmto pozdravujem pána doc. Slavojka Krupu, ktorého som pred rokmi počula rozprávať o tom, že „všetci sme na ceste“....tieto slová sa stali, pre

mňa osobne, obrovskou motiváciou. Do našej novootvorenej kaviarničky pozývame všetkých, ktorí sú na ceste, či už na trenciansky hrad alebo akejkolvek vlastnej, osobnej ceste a potrebujú sa občerstviť, dodať síl alebo sa v týchto horúcich dňoch schladiť“. (DSS AK facebook)

Fotky z archívu DSS Adamovské Kochanovce

V kafe Na ceste momentálne pracujú 4 ľudia so zdravotným znevýhodnením, ktorí do práce dochádzajú z Adamovských Kochanoviec. Je to ich prvá pracovná skúsenosť a vôbec prvá pracovná príležitosť, nakoľko ide o ľudí dlhodobo inštitucionalizovaných. Na svoju profesiu sa

56

pripravovali vďaka spolupráci so SOŠ obchodu a služieb v Trenčíne, pričom praktická príprava trvala cca 1,5 mesiaca. Teraz je potrebné už len trénovať v praxi, cibriť a vylepšovať. Aj preto majú v kaviarničke kolegyne, tri pracovné asistentky.

Je to v živote našich klientov naozaj veľká zmena. Nejde len o prácu a pracovné činnosti. Za necelé dva mesiace zažívajú úplne nové situácie, učia sa veci, ktoré sú pre bežnú verejnosť samozrejmosťou - učia sa cestovať samostatne autobusom, orientovať sa v novom prostredí... Učia sa

vysporiadať s nepredvídateľnými situáciami - čo urobiť, keď mi ujde autobus, alebo keď cesta, po ktorej chodím do práce je zrazu rozkopaná.

Je šlachetné dať, prostredníctvom chráneného zamestnávania, šancu ľuďom s určitým zdravotným znevýhodnením, avšak ambíciou kaviarničky je - stať sa konkurencieschopnou, stavať na kvalite ponúkaných produktov, prístupe personálu a príjemnom prostredí.

Mnohí zo zákazníkov kaviarničky prichádzajú cielene, chcú poznať, či podporiť prevádzku

chránenej dielne. Tento proces môžeme odborne nazvať začleňovaním ľudí so zdravotným znevýhodnením medzi bežnú populáciu, čiže tzv. integrácia. Odborníci v sociálnej práci však smerujú vo vývoji ďalej... keď ľudia vstúpia proste do kaviarne, bez toho, že by riešili, či to je alebo nie je CHD. Tak ako v potravinách neriešime, či si chlieb kupujeme od vysokej alebo nízkej predavačky, blondíny alebo brunety. Tu už hovoríme o inklúzii.

Naši 4 zamestnanci sa svojej novej životnej i pracovnej úlohy zhostili predovšetkým odvážne.

57

Určite nie je jednoduché začínať s takýmito kľúčovými zmenami v dospelom veku, bez rodinného zázemia a podpory najbližších.

Počiatočnú eufóriu striedajú obavy z neznámyho, radosť z úspechu a pochvaly návštevníkov kaviarne, povzbudivých slov hrdých dobrovoľníkov RCTNL, ale aj prekvapenie a pocit šťastia pri fotke v novinách, či na internete. Určite prídu i momenty zaváhania, tak ako to v bežnom živote chodí. Potýkame sa s mnohými neznámymi my, pracovníci DSS, aj naši pracovníci kaviarničky.

Trénovali sme spolu cestovanie, trasu po Trenčíne, ako zvládnuť nepriazeň počasia, či nestihnúť autobus. Poskytujeme im potrebnú podporu, máme spoločne stretnutia, kde riešime, čo je pre nich náročné, čo ich teší, v čom potrebujú pomôcť. Počas uplynulých týždňov zvládli množstvo nových vecí, v pracovných činnostiach sú pomerne samostatní, vedia čo a ako majú pripraviť, upraviť stoly, zdebarasovať. Partnerské prijatie, jednanie bezprostredného okolia ich osobnostne nesmierne posúva. Určite sú oveľa komunikatívnejší a takí dospeljší. Aktuálne si plánujú, čo si doprajú za

prvú výplatu. Aj toto je nový rozmer v ich živote - rozhodovať a rozhodnúť sa.

Dokonalosť, či bezchybnosť sú pojmy pomerne abstraktné a relatívne. Každý z nás potrebuje v niečom pomôcť, poradiť, potiahnuť, či potlačiť. Niektorí žuju žuvačku, niektorí nosia okuliare, niektorí je na vozíku a niektorí potrebujú nakrmiť. Pri stretnutiach s ľuďmi so zdravotným znevýhodnením, či postihnutím sa aj my zdraví ocitáme „na ceste“. V tých momentoch sa pred nami otvára cesta porozumenia a prijatia, cesta k tým druhým ale aj k sebe samému.

Foto na titulnej strane: Samuel Paška

PAVOL (48 ROKOV)

V DSS žije 23 rokov

Šarmantný, príjemný muž, ktorý je zároveň komunikatívny, zodpovedný, priateľský, ochotný učiť sa novým zručnostiam. Svoju radosť rád vyjadriť v rúcnych objatím.

a

PETER (48 ROKOV)

V DSS žije 23 rokov

Ako brat svojho brata je rovnako urastený a milý, možno trochu hlbavejší. Zároveň zodpovedný, pracovitý, pozorný, vnímavý, ochotný pomôcť. Ako dvojčatá majú blízky vzájomný vzťah, pomáhajú si, dopĺňajú sa... Majú veľmi dobrý vzťah so svojím bratom, ktorý ich chodí pravidelne navštevovať, čo je pre nich v živote dôležité.

JÁN (23 ROKOV)

V DSS žije 4 roky

Mladý muž s krásnymi tmavými očami a priateľským úsmevom, navyše veľmi komunikatívny, a čarovne galantný. Manuálne zručný, schopný prispôbiť sa novým situáciám, aj keď s počiatočnými obavami. Rád organizuje aj činnosť druhých, vie byť vždy nápomocný a ochotný.

MÁRIA (32 ROKOV)

V DSS žije 6 rokov

Skromná mladá žena s vlastným názorom, ktorá sa učí vyjadriť aj pri výbere svojho outfitu, manuálne zručná, skôr samotárskej povahy, má rada svoj pokoj. Rada sa pekne oblečie a upraví.

KOMUNITNÉ SOCIÁLNE SLUŽBY V REGIÓNE ROGALAND V NÓRSKU

Slavomír Krupa

Je odvážne písať o podmienkach života v inej krajine, na základe niekoľko dňového pobytu, ktorý sme absolvovali v apríli tohto roku. Našou výhodou je, že terajšie skúsenosti a poznatky o prostredí života v Nórsku, sa spájajú s tými, ktoré máme od roku 1992 keď sme navštívili Nórsko prvýkrát a potom opakované v nasledujúcich rokoch. Viac ako dvadsaťročná spolupráca nám umožňuje overovať a porovnávať poznatky a skúsenosti, ktoré sme v tejto krajine získali.

Je iste zaujímavé sledovať ako v iných krajinách riešia výzvy, s ktorými sa stretávame aj my u nás doma. Jednou z nich, ktorá hýbe Európou,

je sociálne riešenie života starších ľudí. Európa, tiež severná Európa starne. Nepriaznivo sa mení pomer novonarodených detí a k počtu osôb vo vyššom veku. Znižuje sa počet osôb v produktívnom veku a zvyšuje počet osôb v postproduktívnom veku. Tento vývoj vedie k zvýšenému čerpaniu finančných prostriedkov na dôchodky a k šetreniu v iných oblastiach spoločenského života ako školstvo či zdravotníctvo. Stále sa zvyšujúci počet osôb v dôchodkovom veku vytvára nekonečnú špirálu. Táto situácia môže viesť k postojom, v ktorých sa osoby, ktoré už nepodávajú výkon a navyše si vyžadujú výdavky na

sociálne služby a zdravotnú starostlivosť, stávajú bremenom spoločnosti. Preto nás zaujímalo, ako podobnú situáciu riešia v tejto severnej krajine. Nóri opakovane zdôrazňujú, že bohatstvo ich krajiny nespočíva v ťažbe ropy ale v ľuďoch, ktorí v Nórsku žijú. Skutočne sme mali v priebehu posledných dvadsaťpäť rokov príležitosť stretnúť výnimočných ľudí. Výnimočnosť spočíva v ich odvahe klásť si odvážne otázky a pravdivé odpovede a v tom, že majú v úcte korektné osobné vzťahy. Vo vysokoškolskom prostredí a prostredí verejných služieb, v ktorých sme sa v Nórsku pohybovali, sme sa v minulosti a tiež v súčasnosti stretli s tým, že sa pýtajú nielen na to, ako sa majú úlohy realizovať ale hlavne, prečo ich práve tak realizujú. Takto položená otázka sa dotýka hodnôt, ktoré tvoria dobrý základ pre rozhodnutia ku správne konaniu. S týmto prístupom sme sa stretli pri stretnutiach s vysokoškolskými učiteľmi rovnako ako s pracovníkmi na úrovni verejnej správy. Korektné vzťahy sú budované na vzájomnej dôvere a plnení dohôd.

Myslíme si, že práve preto bolo možné zrealizovať viaceré projekty v spolupráci s partnermi v Nórsku. Jeden z tých projektov začal v r. 1992

stretnutím s vedením vysokej školy v Nórsku, ktorá v tom čase poskytovala vysokoškolské štúdium v Naerbo. Excentricky umiestnený areál budov, poskytoval okrem vysokoškolského vzdelávania služby pre utečencov a pobytové sociálne služby pre osoby s mentálnym postihnutím. Uzavreli sme ústnu dohodu o vytvorení podmienok pre štúdium študentov zo slovenských vysokých škôl na vysokej škole v Nórsku. Následne, na základe zmluvy medzi vysokou školou v Nórsku a Radou pre poradenstvo v sociálnej práci a rozhodnutia nórskej vlády o vytvorení finančného fondu, boli vytvorené od roku 1998 do roku 2004 podmienky pre vysokoškolské štúdium dvanástich študentov zo Slovenska. V súčasnosti (2017) traja z absolventov zo Slovenska vyučujú na vysokej škole Vitenskapelige Hogskole Rogaland v Sandnes v Nórsku a viacerí z absolventov významným spôsobom prispievajú k rozvoju sociálnych služieb na Slovensku. Pri opakovaných návštevách areálu vysokej školy v Naerbo sme mohli sledovať, ako bol postupne ústav pre mentálne postihnuté osoby deinštitucionalizovaný a klientom ústavu boli ponúknuté sociálne služby v bytoch v komunitnom

prostredí obci. Do roku 2002 prešli deinštitucionalizáciou všetky tradičné pobytové, veľkocapacitné zariadenia sociálnych služieb v Nórsku. V súčasnosti vysoká škola poskytuje vzdelávanie v modernej budove, v ktorej sú realizované zásady univerzálneho navrhovania v centre mesta Sandnes.

Naše súčasné reflexie z Nórska vychádzajú zo stáže v dňoch 2 – 9. apríla 2017, kedy pracovníci Rady pre poradenstvo v sociálnej práci absolvovali na základe schváleného projektu pracovný pobyt v Gjesdal Kommune, ktorá je jednou z 27 komún Rogalandu na juhu Nórska a na už spomenutej vysokej škole Vitenskapelige Hogskole Rogaland v Sandnes. Dostala sa nám tým príležitosť získať informácie o správe vecí verejných na obecnej a regionálnej úrovni a o obsahu a formách a rozvoji vysokoškolského štúdia sociálnej práce, sociálnej pedagogiky a liečebnej pedagogiky.

Na úrovni obecnej a regionálnej správy v Rogalande nám bolo umožnené poznávať obsah reformy, pre ľudí v staršom veku, ktorú v súčasnosti realizujú. Na rôznych úrovniach správy mesta i kraja nám bol opakovane prezentovaný základný sociálny problém a riešenia poskytovania služieb pre občanov staršom veku. Dôvodom je, ako sme uviedli v úvode, zvyšujúci sa počet občanov vo vyššom veku, nevyhnutnosť efektívneho využívania finančných prostriedkov a znižovania ekonomických nákladov na služby. Sú to výzvy pre prehodnotenie celého doteraz existujúceho systému. Základným východiskom prebiehajúcej reformy je zdôraznenie hodnoty ľudského života. „Leve hele livet“ – Žiť (kvalitne počas celého života) mení paradigmu doteraz poskytovaných služieb. Doteraz sa odvíjala od prístupu, v ktorom sa pracovníci komúny pýtali občana „čo je tvoj problém?“, zmena paradigmy kladie občanovi otázku „čo je pre teba dôležité? Ako ti môžeme pomôcť?“. Na prvý pohľad jednoduché a takmer podobné otázky vedú k novému prístupom a významnej zmene systému verejnej správy vo vzťahu k občanom v staršom veku. Kým zameranie na občanov problém vedie k redukcii, zúženiu problémov človeka, zameranie na to, čo je pre človeka dôležité, vytvára podmienky pre zvyšovanie celkovej kvality života. Pyramída poskytovaných služieb sa obracia. Kým v centre záujmu tradičného systému boli

špecifické problémy občana, súčasná reforma v Nórsku sústreďuje pozornosť na prevenciu všetkých občanov v staršom veku. Ekonomické analýzy poskytovaných sociálnych služieb v Nórsku jednoznačne poukazujú na nevyhnutnosť prechodu z pobytových, rezidenčných sociálnych služieb (u nás zariadení pre seniorov) na poskytovanie komunitných sociálnych služieb, ktoré sú oproti inštitucionálnym službám výrazne lacnejšie. Sociálni pracovníci v Nórsku riešia otázky poskytovania služieb pre seniorov reformou, ktorá, ako sa zatiaľ zdá, je v podmienkach Slovenska obchádzaná.

Slovensku nepomôže rozširovanie rezidenčných služieb – zariadení pre seniorov, lebo tieto služby nevytvárajú prirodzené, komunitné podmienky pre účasť seniorov v spoločnosti a dlhodobo sú po finančnej stránke drahšie ako komunitné služby, ktorú umožňujú a predlžujú účasť seniorov v domácnosti a navyiac sú neporovnateľne lacnejšie ako pobytové služby.

Reforma služieb verejnej správy sa dotýka nielen starších ale všetkých občanov komúny od

narodenia až po koniec života. Realizovateľnosť reformy si vyžaduje postupné zavedenie celej škály služieb od preventívne orientovaných prístupov až po poskytovanie intenzívnych služieb, v ktorých majú stále významnejšie miesto dobrovoľníci a aplikácia technológií (Welfred technológie). Prevencia dostáva nový obsah, pretože má verejný rozmer, dotýka sa verejného záujmu, ktorého cieľom je spokojný život. Skúmajú odpovede na to, ako môže byť človek sám zdrojom pre realizáciu zmien? Ako môže občan mobilizovať svoje okolie, aby sa stali zdrojom podpory pre spoluobčanov? Ako zapojiť dobrovoľníkov a ich organizácie, aby boli zdrojom podpory v prostredí obce? Ku škále služieb, ktoré posúvajú ciele od tradičných služieb k preventívnym službám zaraďujú v Nórsku otvorenú ponuku denných aktivít, včítane bezplatného používania a požičania pomôcok, každodennej individuálnej plánovanej rehabilitácie, poskytovanie zdravotných služieb rodinným lekárom (pre osoby nad 80 rokov sú povinné a pravidelné), poskytovanie pomoci „domov“, zriaďovanie komunálnych bytov s univerzálnym dizajnom, krátkodobé pobyty

v špecializovaných službách, dom/byt starostlivosti, pobytová služba (penzionového typu).

Vstup technológií do systému poskytovaných služieb v komunite umožňuje predlžovanie pobytu v domácom, prirodzenom prostredí občanov. Občania v Nórsku jednoznačne preferujú poskytovanie služieb v domácom prostredí pred poskytovaním sociálnych služieb v na to upravených bytoch. „Welfred technológie“ poskytujú pre domácnosť zvýšenú bezpečnosť (napríklad v prípade požiaru), kamerové systémy umožňujú digitálny dohľad (ktorý je podmienený súhlasom občana), GPS sledovanie (v prípade pohybu mimo domácnosti), infračervené senzory (signalizujúce pohyby osoby na lôžku), alarmy (monitorujúce krvný tlak, záchvaty), technické zariadenia na podávanie liekov. Aplikácia technológií v službách otvorila v Nórsku verejnú a odbornú diskusiu o spoľahlivosti technických prostriedkov a etických otázkach „welfred technológií“ a s tým spojených rizík straty sociálneho kontaktu, ktorým sú technológie poskytované. Zmeny systému, vždy vyvolávajú nové, často dovtedy nezodpovedané otázky. Skutočnosťou je, že

technológie, informačné technológie významným spôsobom vstupujú do osobného života jednotlivcov a celej spoločnosti. Jednoznačne pomáhajú a prispievajú k možnostiam predĺženia času pre poskytovanie komunitných sociálnych služieb v domácom prostredí. Prirodzene vstupujú do poskytovaných služieb všeobecne, tiež sociálnych služieb a sociálnej práce. Téma „welfred technológií“ je premietnutá do projektov vedeckého výskumu a do nórskeho osnovo vysokoškolského štúdia sociálnej práce.

Uvedený reformný prístup mení nielen sociálne služby ale tiež širšie environmentálne, energetické, technologické, architektonické a sociálne podmienky života prostredia miest a obcí s cieľom poskytovať dobré podmienky pre dobrý život. Osobitnú pozornosť si zaslúži posilňovanie vzťahu komunity k histórii miest. V súčasnosti zo starej tehelne rekonštrukciou prevádzkujú hotelové a reštauračné služby, v priestoroch bývalého vodného mlynu zriadili pracovné dielne. História sa tak spája so súčasnosťou, staré s moderným. Mesto poskytuje a plánuje ďalšie priestory pre vzájomné zdieľanie a komunikáciu

občanov. Komunitné centrum v Gjesdal komunite má zriadenú kaviareň, spoločenské priestory, ktoré prepožičiava firmám, neziskovým organizáciám, prisťahovalcom, dobrovoľníkom.

Dobrovoľníctvo je súčasťou miestnej kultúry života. Bežní ľudia otvorene a prirodzene hovoria, ako vo voľnom čase sprevádzajú prisťahovalcov na úradoch, v nemocnici, pri sprostredkovaní kontaktu so zamestnávateľmi. V roku 2016 prijalo Nórsko 40 tisíc prisťahovalcov, pričom významnú úlohu pri ich integrácii majú dobrovoľní pracovníci. Verejná ale aj odborná diskusia sa vedie o riešeníach ich integrácie, či inklúzie do spoločnosti a zdá sa, že úspešne, lebo na ich začlenení sa podieľajú stovky dobrovoľníkov.

To všetko otvára priestor, aby sme podobne pochtivo hľadali a nachádzali, overovali vlastné, odvážne riešenia. Všetko naznačuje, že pohyb, ktorý sledujeme v Európe i vo svete si vyžaduje aj u nás v sociálnej oblasti rýchlejšie zmeny. V konečnom dôsledku je to tak, že práve kvalita života občanov, je možná vtedy, keď sa stáva život človeka hodnotou, ktorý tento proces ovplyvňuje.

Článok 1. Všeobecnej deklarácie ľudských práv uvádza: „Všetci ľudia sa rodia slobodní a sebe rovní, čo sa týka ich dôstojnosti a práv. Sú obdarení rozumom a majú navzájom jednať v bratskom duchu.“ Ľudsko-právny prístup a jeho praktické aplikovanie nie je možné vnímať selektívne a platí pre každého človeka rovnako. Pri hodnotení úrovne poskytovaných sociálnych služieb vychádzame z presvedčenia a skúseností, že sociálna služba je tak kvalitná, ako dokáže zabezpečovať podporu pre ľudí s najväčším stupňom odkázanosti, resp. najvyššou mierou potrebnej podpory. Najčastejšie do tejto skupiny spadajú občania s ťažkým kombinovaným postihnutím, alebo s problémami v komunikácii a poruchami správania. Pri poskytovaní sociálnych služieb a podpory týmto občanom sa však v praxi sociálnych služieb a sociálnej starostlivosti často stretávame s tézou, že „sa s nimi nedá individuálne plánovať a pracovať,“ lebo nedokážu jasne komunikovať svoje potreby, myšlienky a želania. Ako postačujúce sa vníma len poskytovanie základnej ošetrovateľsko-opatrovateľskej starostlivosti. S touto tézou, či už v duchu ľudsko-právneho prístupu, etických noriem alebo našich odborných skúseností, zásadne nesuhlasíme. Aj preto dávame do pozornosti dve publikácie, ktoré hovoria o metódach a nástrojoch spolupráce s ľuďmi s vysokou mierou potrebnej podpory.

GARRY PROUTY, DION VAN
WERDE, MARLIS PORTNER –
PRETERAPIE

Preterapija je metóda, ktorá vychádza z Rogersovho prístupu zameraného na človeka/klienta a jej tvorcom je Garry Prouty. Ide o metódu, ktorá pomáha pri komunikácii s ľuďmi, ktorých schopnosť nadviazať alebo udržať psychický kontakt je narušená. Metóda Preterapije je založená na princípe zrkadlenia a pomáha klientom nadviazať kontakt s okolitou realitou, so sebou samým a inými ľuďmi. Kniha *Preterapije* od Garryho Prouty, Dionu Van Werdeho a Marlis Portnerovej predstavuje fascinujúce, praktické a poučné čítanie o teoretických základoch tejto metódy, jej vzniku, ale aj aplikovaní tejto metódy s rôznymi skupinami klientov. Preterapija sa používa nielen ako psychoterapeutická metóda, ale je aj súčasťou iných oblastí sociálnej a psychiatrickej starostlivosti. Metóda je využiteľná pri práci s ľuďmi s ťažkými duševnými ochoreniami, autizmom, mentálnym postihnutím alebo demenciou. V knihe je uvedené množstvo kazuistík a rozhovor medzi terapeutmi a klientmi. Preterapija predstavuje efektívnu metódu pre nadviazanie a udržanie kontaktu s ťažko komunikujúcimi klientmi a každý pracovník, ktorý pracuje s týmito ľuďmi, by mal po nej siahnuť.

ERLEND ELLEFSEN, KNUT SLÄTTA
(MIROSLAV CANGÁR) –
PLÁN ÚČASTI A SKÚSENOSTI

Elend Ellefsen a Knut Slåtta sú nórski odborníci, ktorí sa špecializujú na prácu s ľuďmi s ťažkým kombinovaným postihnutím. Na základe svojich dlhoročných skúseností pri práci s deťmi a dospelými ľuďmi s mentálnym postihnutím vypracovali v roku 2010 manuál špecifického typu individuálneho plánovania – *Deltagelses og opplevelsesplaner (Plány účasti a skúsenosti)*. Publikácia *Plán účasti a skúsenosti. Nástroj pre rozvoj a zabezpečenie kvality života pre dospelé osoby s kombinovaným alebo ťažkým zdravotným postihnutím* je oficiálnym prekladom tohto nórskeho manuálu. Publikáciu preložil a autorsky doplnil o slovenský kontext individuálneho plánovania Miroslav Cangár. V prvej polovici knižky sa dozviete základné informácie o individuálnom plánovaní v sociálnych službách v kontexte platnej legislatívy, ale aj odborných prístupov stojacich za individuálnym plánovaním. V druhej časti publikácie sú popísané východiská Plánov účasti a skúsenosti, ktorých cieľom je zabezpečiť zmysluplný a čo najviac nezávislý život pre ľudí s vysokou mierou potrebnej podpory, a následne samotný preklad nórskeho manuálu aj, s konkrétnou prípadovou štúdiou. V závere publikácie je uvedených niekoľko nástrojov z plánovania zameraného na človeka, ktoré sú prakticky využiteľné v individuálnom plánovaní, nielen v sociálnych službách.

